

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO FAKULTETAS
LYDERYSTĖS IR STRATEGINIO VALDYMO INSTITUTAS

Evaldas Baguckas

BENDRUOMENIŲ ĮTRAUKIMO Į NEPAPRASTŲJŲ
SITUACIJŲ VALDYMĄ KOMUNIKACIJOS PRIEMONIŲ
PAGALBA ANALIZĖ ALYTAUS MIESTE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
lekt. R. Raudeliūnas

VILNIUS
2019

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

VIEŠOJO VALDYMO FAKULTETAS

LYDERYSTĖS IR STRATEGINIO VALDYMO INSTITUTAS

BENDRUOMENIŲ ĮTRAUKIMO Į NEPAPRASTŲJŲ
SITUACIJŲ VALDYMĄ KOMUNIKACIJOS PRIEMONIŲ
PAGALBA ANALIZĖ ALYTAUS MIESTE

Nepaprastųjų situacijų valdymo magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 6211LX069

Vadovas

_____ lekt. Rimantas Raudeliūnas
2019 -

Konsultantas

_____ Prof. dr. Andrius Valickas
2019 -

Recenzentas

2019-

Atliko

_____ stud. Evaldas Baguckas
2019-

VILNIUS

2019

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
PRIEDŲ SĄRAŠAS.....	6
ĮVADAS	7
1. BENDRUOMENIŲ ĮTRAUKIMO Į NEPAPRASTŲJŲ SITUACIJŲ VALDYMĄ KOMUNIKACIJOS PRIEMONIŲ PAGALBA ANALIZĖS TEORINIAI ASPEKTAI	11
1.1. Nepaprastųjų situacijų valdymo samprata	11
1.2. Nepaprastųjų situacijų valdymo poreikis	15
1.3. komunikacijos definicija, priemonės ir jų svarba nepaprastųjų situacijų valdymui.....	19
1.4. Bendruomenės samprata ir jos įtraukimo reikšmė į nepaprastųjų situacijų valdymą.....	29
2. BENDRUOMENIŲ ĮTRAUKIMO Į NEPAPRASTŲJŲ SITUACIJŲ VALDYMĄ KOMUNIKACIJOS PRIEMONIŲ PAGALBA ALYTAUS MIESTE TYRIMAS.....	34
2.1. Tyrimo metodologija	34
2.2. Kokybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija.....	38
2.3. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija	48
2.4. Bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tobulinimo sprendimai	56
IŠVADOS	60
REKOMENDACIJOS	62
BIBLIOGRAFIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	63
ANOTACIJA	70
ANOTATION	70
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72
PRIEDAI.....	73

LENTELIŲ SĄRAŠAS

<i>1 lentelė.</i> Nepaprastosios situacijos sąvokos	11
<i>2 lentelė.</i> Krizių komunikacijos sąvokų palyginimas.....	23
<i>3 lentelė.</i> Komunikacijos strategijos formavimas nepaprastųjų situacijų metu	27
<i>4 lentelė.</i> Gyventojų įtraukimo lygiai skirtingose nepaprastųjų situacijų valdymo fazėse.....	31
<i>5 lentelė.</i> Tyrimo instrumento konstravimas	35
<i>6 lentelė.</i> Informantų demografinė charakteristika.....	38
<i>7 lentelė.</i> Projektai, miesto bendruomenėms nepaprastųjų situacijų valdymo srityje.....	39
<i>8 lentelė.</i> Bendruomenės įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą būdai	40
<i>9 lentelė.</i> Bendruomenių suinteresuotumas įtraukimu į nepaprastųjų situacijų valdymą.....	41
<i>10 lentelė.</i> Kliūtys, bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą.....	42
<i>11 lentelė.</i> Komunikacijos priemonės, taikomos bendruomenių informavimui ir įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą	43
<i>12 lentelė.</i> Efektyvios komunikacijos priemonės, taikomos bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą.....	44
<i>13 lentelė.</i> Perspektyvos bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą	45
<i>14 lentelė.</i> Gyventojų turimos žinios apie nepaprastųjų situacijų valdymą.....	46
<i>15 lentelė.</i> Tobulinimo veiksmai bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba.....	47
<i>16 lentelė.</i> Patikimumo testo rezultatai.....	51
<i>17 lentelė.</i> Respondentų nuomonės palyginimas, proc.....	51

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Nepaprastųjų situacijų valdymas	13
2 pav. Nepaprastųjų situacijų valdymo ciklas.....	14
3 pav. Konceptualusis nepaprastųjų situacijų valdymo modelis.....	18
4 pav. Komunikacijos proceso principinė schema	20
5 pav. SPPAGOT formulės analizė	21
6 pav. Esminiai komunikacijos principai.....	21
7 pav. Pagrindiniai visuomenės informavimo būdai	24
8 pav. Praktikoje naudojamos komunikacijos priemonės nepaprastųjų situacijų metu	25
9 pav. Tyrimo algoritmas.....	37
10 pav. Bendruomenės dalyvavimas prevencinėje veikloje (N=14).....	48
11 pav. Bendruomenių ir atsakingų institucijų už nepaprastųjų situacijų valdymą bendradarbiavimas (N=14)	49
12 pav. Bendruomenių dalyvavimas projektuose nepaprastųjų situacijų valdymo srityje (N=14).....	50
13 pav. Bendruomenių noras dalyvauti projektuose nepaprastųjų situacijų valdymo srityje (N=14) ...	50
14 paveikslas. Komunikacijos priemonės, kuriomis bendruomenės įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą (prioritetine tvarka)	53
15 pav. Kliūtys, su kuriomis susiduria bendruomenės nepaprastųjų situacijų valdymo srityje (buvo galima rinktis kelis atsakymų variantus)	54
16 pav. Bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tobulinimo modelis.....	57

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Kokybinio tyrimo informantų klausimų šifravimas	74
2 priedas. Kiekybinio tyrimo anketa	78
3 priedas. SPSS duomenų analizė	80

IVADAS

Darbo aktualumas ir naujumas. Bendruomenių dalyvavimas nepaprastųjų situacijų valdyme – sritis, kuriai skiriama labai daug dėmesio daugelyje šalių. Nepaprastųjų situacijų valdymo institucijos veikia aplinkoje, kuriai būdingas didelis neapibrėžtumas, rizika ir neramumai dėl nenumatytų įvykių, tokių kaip stichinės nelaimės, besikeičiantis klimatas, pasaulyje vykstantys teroristiniai aktai, karai. Todėl „valstybės ir jų kompetentingos institucijos turi būti nuolat pasirengusios reaguoti į grėsmių pasireiškimus ir likviduoti jų padarinius“ (Survila ir kt. 2018, 256). Tam, kad būtų tinkamai pasirengta, pasidalinta funkcijomis ir atsakomybėmis, iš anksto numatomi veiksmai, rengiami nepaprastųjų situacijų valdymo planai bei ciklai, kurių užtikrinimui ir sėkmingam įgyvendinimui reikia įvertinti bendruomenių įtraukimo galimybes, jų naudą ir svarbą tokių situacijų valdyme.

Ne veltui, saugumas įvardijamas kaip viena iš didžiausių demokratinės valstybės vertybių. Todėl natūralu, kad gebėjimas įtraukti gyventojus, juos informuoti bei skatinti bendruomenės kurti saugius namus, gyvenamąją aplinką, komunikacija nepaprastosios situacijos metu bei sugebėjimas paruošti gyventojus kaip tinkamai elgtis nelaimės metu, tampa iššūkiu daugeliui išsivysčiusių valstybių. Bendruomenių ir jų narių „pagalba ekstremalių ar nepaprastųjų situacijų metu gali būti neįkainojama priimant sprendimus dėl evakuacijos, teikiant būtinąją medicinos pagalbą nukentėjusiems, rūpinantis be tėvų priežiūros likusiais vaikais, maisto gaminiu ir tiekimu nukentėjusiems ir padarinius likviduojantiems pareigūnams ir atliekant daugelį kitų panašaus pobūdžio veiklų“ (Survila ir kt. 2018, 256). Nors mokslininkų ir praktikų tarpe egzistuoja įvairūs požiūriai į bendruomenės vietą nepaprastosios situacijos valdymo metu, tačiau juos galima suskirstyti į dvi grupes: tradicinį arba logistinį požiūrį, kuris bendruomenėms priskiria nežymų vaidmenį, nes viską atlieka viešojo valdymo institucijos, atsakingos už nepaprastųjų situacijų valdymą bei bendruomenės dalyvavimu pagrįstas požiūris (Cuny 1998), kuris sudaro galimybes aktyviai dalyvauti nepaprastųjų situacijų valdyme kartu su atsakingomis institucijomis (aktyviai taikoma JAV).

Bendruomenių dalyvavimas nepaprastųjų situacijų valdyme didina žmonių gebėjimą prisitaikyti prie pasekmių, reaguoti į aplinkos pokyčius bei įgyti patirties ateityje susidūrus su nepaprastomis situacijomis. Kita vertus, gyventojų įtraukimas į nepaprastųjų situacijų valdymą moko gyventojus kaip elgtis susidūrus su nepaprastųjų situacijų sukeltais padariniais, skatina inicijuoti įvairias pasiruošimo nepaprastosioms situacijoms bei pasekmių mažinimo programas. Tačiau nepaprastosios situacijos atveju būtina reaguoti greitai ir operatyviai, kad būtų kaip įmanoma labiau sumažinamos jos pasekmės. Svarbus vaidmuo atitenka komunikacijai, kuomet turi būti užtikrinama informacijos sklaida, kadangi stresinės būklės metu gyventojai kitaip girdi ir įsisavina pateiktą informaciją, kuri gali padėti sumažinti žalą ir suvaldyti situaciją arba atlikti gyvybiškai svarbią funkciją.

Temos ištirtumas. Akademiniėje visuomenėje yra pripažinta, kad bendruomenių įtraukimas į nepaprastųjų situacijų sukeltų padarinių likvidavimą padidina viešojo valdymo institucijų išteklius, kas leidžia efektyviau pašalinti padarinius ir sumažinti nepaprastųjų situacijų poveikį. Didelis dėmesys turi būti skiriamas komunikacijai bei jos priemonėms, kadangi įvykus nepaprastajai situacijai jos suvaldymas informaciniame kontekste gali padėti sumažinti nuostolius ir situaciją stabilizuoti, arba atvirkščiai, padidinti žalą.

Lietuvoje nepaprastųjų situacijų valdymas yra palyginti nauja sritis. Bene labiausiai pažengusi yra JAV, kuri laikoma „nepaprastųjų situacijų valdymo mokslo pradininke 1979 m. įkūrus Federalinę nepaprastųjų situacijų valdymo agentūrą (FEMA)“ (Coombs ir Holladay 2010). Įvairių šalių, tarptautiniu, nacionaliniu ir vietos lygmeniu, vyriausybės priėmė išsamius nepaprastųjų situacijų valdymo planus ir programas, akcentuodamos bendruomenių dalyvavimą, siekiant sumažinti aukų skaičių, paplitimo mastus, ir pan. (Mehta 2009). Nors prieš kelis dešimtmečius nelaimės buvo vertinamos kaip vienkartiniai įvykiai ir vyriausybės neižvelgė galimų įvykių socialinių ir ekonominių padarinių bei priežasčių.

Bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą tema yra dažnas užsienio autorių diskusijų objektas ir šiandien. Užsienio mokslininkai aktyviai diskutuoja bendruomenių dalyvavimo likviduojant nepaprastųjų ar ekstremalių situacijų sukeltus padarinius tema (Miller 2016, Dynes 2006, Szreter, Woolcock 2004). Pastebėta, kad dauguma užsienio autorių analizavo ir tyrė bendruomenės įtraukimo būtent į stichinių nelaimių sukeltų padarinių likvidavimo darbus, analizavo bendruomenių dalyvavimą rizikos mažinimo priemonių klausimais, su vietos bendruomenėmis rengė rekomendacijas nepaprastųjų situacijų rizikos mažinimui (Sapari ir kt. 2017, Miyake ir Osti 2011, Enshassi ir kt. 2017, ir kt.). Lietuvoje daug dėmesio bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situaciją valdymą skyrė A. Survila savo darbuose. Autorius nagrinėjo ir parengė teorinį bendruomenės dalyvavimo nepaprastųjų situacijų valdymo cikle lygių modelį (2015), kartu su kitais autoriais analizavo bendruomenės įtraukimo į incidento valdymą organizacines prielaidas ir teisinės galimybės Lietuvoje. B. Pitrėnaitė-Žilėnienė (2009) analizavo ekstremaliųjų situacijų valdymo veiksmingumo didinimo klausimus Lietuvoje, nagrinėjo ekstremalių situacijų komunikaciją.

Darbo autoriui nepavyko rasti mokslinių publikacijų, kuriose būtų nagrinėjamas bendruomenių įtraukimas į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba Lietuvoje. Mūsų šalyje komunikacija nepaprastųjų situacijų metu nėra atskiriama nuo viešųjų ryšių ar komunikacijos dalyko bendrąja prasme. Pastebėta, jog mokslininkų ir praktikų tyrimai, jų tikslai, taikomi metodai ir gauti rezultatai labai priklauso nuo to, kokio pobūdžio problemas siekiama išspręsti ir kokie siūlymai formuojami nepaprastųjų situacijų valdymo procesui tobulinti. Vieni autoriai nagrinėja komunikacijos organizacinius klausimus stichinių nelaimių metu, tyrimus nukreipiant į komunikacinius procesus tarp atsakingų institucijų, žiniasklaidos ir visuomenės (Nordlund 1994, Lombardi 2005), kiti autoriai

pagrindinį dėmesį skiria nepaprastųjų situacijų valdymo veiklai koordinuoti ir organizuoti (Lagadec 1996, Turnet 2006, ir kt.), tretį ženklų indėlį paliko formuluojant, aiškinant ir analizuojant nepaprastųjų situacijų tyrimų metodus (Stallings 2002, Drabek 1998). Taip pat mokslinėse diskusijose pasigendama vieningo požiūrio (ypač Lietuvoje), kokios gali būti komunikacijos priemonės, kuriomis būtų galima įtraukti visuomenę į nepaprastųjų situacijų valdymą, kaip tinkamai tai padaryti ir kokie būdai gali būti naudojami praktikoje. Akcentuotina, jog bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą priemonės skirtingose šalyse skiriasi ir priklauso nuo šalies kultūrinių, ekonominių, socialinių, politinių, sveikatos apsaugos ir ypatingai teisinių klausimų. Todėl **darbo problema** keliama klausimu – kaip ir kokiomis komunikacijos priemonėmis Alytaus mieste bendruomenės yra įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą?

Tyrimo objektas – bendruomenių įtraukimas į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba.

Darbo tikslas – ištirti Alytaus mieste taikomas komunikacijos priemones įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą ir pateikti jų tobulinimo kryptis.

Darbo uždaviniai:

1. Identifikuoti nepaprastųjų situacijų valdymo, bendruomenių ir komunikacijos sąvokas, bruožus, apibrėžiant komunikacijos priemonių svarbą nepaprastųjų situacijų valdymui.
2. Ištirti Alytaus mieste taikomas komunikacijos priemones, naudojamas įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą.
3. Pateikti siūlymus kokiomis komunikacijos priemonėmis ir kaip būtų galima pagerinti Alytaus miesto bendruomenių įtraukimą į nepaprastųjų situacijų valdymą.

Tyrimo metodai. Mokslinėje bendruomenėje aktyviai diskutuojama dėl socialinių tyrimų metodologijoje taikomų tyrimų rūšių. Vyrauja nuomonė, jog nagrinėjant socialinius reiškinius, anot Bitino ir kt., „kiekybiniai ir kokybiniai tyrimai atstovauja skirtingas metodologines prieigas, tačiau taikomi kartu ir adekvačiai, jie papildo vienas kitą“ (Bitinas ir kt. 2008, 33). Ištirti bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tikslinga taikant kiekybinio ir kokybinio tyrimo metodiką, nes tema reikalauja gilesnės bei išsamesnės analizės. Nagrinėjamas objektas sąlygoja kokybinių ir kiekybinių tyrimų būtinumą bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, magistro baigiamajame darbe buvo panaudoti šie metodai:

- Mokslinės literatūros sisteminimas, apibendrinimas ir analizė.
- Teisinių dokumentų analizė.
- Kokybinis tyrimas – pusiau standartizuotas ekspertų interviu.
- Kiekybinis tyrimas – anketa, apklausiant Alytaus miesto seniūnijų atstovus.
- Lyginamoji turinio duomenų (content) analizė.

- Grafinis duomenų vaizdavimas.
- Statistinių duomenų analizė SPSS 21 programiniu paketu.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro du skyriai. Pirmoje darbo dalyje yra identifikuojama nepaprastųjų situacijų valdymo, bendruomenių ir komunikacijos sąvokos, aptariami bruožai, apibrėžiant komunikacijos priemonių svarbą nepaprastųjų situacijų valdymui. Atskleista bendruomenės svarba nepaprastųjų situacijų valdyme. Antrame darbo skyriuje atliktas empirinis tyrimas, kuriuo siekiama ištirti bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba situaciją Alytaus mieste. Taip pat antroje darbo dalyje pateikiami siūlymai kokiomis komunikacijos priemonėmis ir kaip būtų galima pagerinti Alytaus miesto bendruomenių įtraukimą į nepaprastųjų situacijų valdymą. Darbo gale pateiktos išvados ir rekomendacijos. Baigiamąjį darbą sudaro 73 puslapiai, parengta 17 lentelių ir 16 paveikslų. Panaudotas 92 bibliografiniai šaltiniai.

1. BENDRUOMENIŲ ĮTRAUKIMO Į NEPAPRASTŲJŲ SITUACIJŲ VALDYMĄ KOMUNIKACIJOS PRIEMONIŲ PAGALBA ANALIZĖS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Nepaprastųjų situacijų valdymo samprata

Nepaprastųjų situacijų valdymas negali būti nagrinėjamas be teorinių studijų ir nepaprastosios situacijos definicijos. Nors nepaprastųjų situacijų valdymo apraiškų galima rasti dar prieš mūsų erą, dabartinė nepaprastųjų situacijų valdymo koncepcija pradėta formuoti tik XX a. pabaigoje. Didžiausią indėlį aiškinant nepaprastųjų situacijų sampratą paliko užsienio mokslininkai E. Quarantelli, D. M. Kreps, T. E. Drabek. Lietuvoje itin reikšmingais laikomi A. Survilos ir B. Pitrenaitės-Žilėnienės darbai.

Akademiniėje visuomenėje ir praktikoje nepaprastųjų situacijų sąvoka yra interpretuojama skirtingai ir nėra vieningo apibrėžimo. Tokia situacija apsunkina mokslinių tyrimų organizavimą bei sukelia sunkumų ne tik mokslininkams, bet ir pareigūnams, dirbantiems šioje srityje. Tačiau nagrinėjant pastebėta, kad skirtingų autorių pateikiamos sąvokos turi bendrų bruožų. Pabrėžtina, kad nepaprastųjų situacijų sąvoka apima incidentus, krizes, riziką, ekstremalias situacijas, karo padėtį bei nepaprastąją padėtį. Todėl tikslinga pateikti naudojamus sąvokos apibrėžimus ir įvardinti pagrindinius bruožus.

1 lentelė. Nepaprastųjų situacijos sąvokos

Autorius	Sąvokos apibrėžimas
Quarantelli, 1998	„Nepaprastosios situacijos yra įvykiai, sukelti arba grėsmės pasireiškimo, arba gana staigaus gamtinių ir technologinių veiksmų poveikio, kuris sukelia didelių neigiamų socialinių padarinių“.
Kreps, 2001	„Neeiliniai įvykiai visuomenėje ar jos dideliuose posistemiuose, kurie parodo fizinių sąlygų ir materialios žalos bei socialinės veiklos sutrikdymo sampratų sąsajas“.
UN/ISDR, 2004	„Rimtas bendruomenės ar visuomenės funkcionavimo sutrikdymas, apimantis didelio masto žmoniškų išteklių žūtis ir sužeidimus, materialinius, ekonominius ar aplinkos nuostolius ir poveikius, viršijančius nukentėjusios bendruomenės ar visuomenės pajėgumus susidoroti su juo, naudojant savo turimus išteklius.“
Perry ir Quarantelli, 2005	„Įvykiai, kuriuos sukelia tam tikros grėsmės pasireiškimas arba staigus momentas: gamtiniai (žemės drebėjimas, tornados) ar technologiniai (sprogimai, pastatų griūtys, infrastruktūros pažeidimas) veiksniai.“
Survila, 2015	„Nepaprastoji situacija apibrėžiama kaip didelę žalą žmogiškiesiems ištekliams ir turtui sukeliantis neeilinis įvykis, kurio padariniai gerokai viršija bendruomenės galimybes atsikurti.“
Survila, Stasiukynas, 2015	„Nepaprastos situacijos dažnai apibūdinamos kaip atvirumo į pavojaus poveikį – esamų pažeidžiamumo sąlygų ir nepakankamo pajėgumo ar turimų priemonių, skirtų sumažinti ar susidoroti su galimomis neigiamomis pasekmėmis, kiekio, derinio rezultatas“

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kaip matyti iš 1 lentelėje pateiktų duomenų, nepaprastosios situacijos sąvoka laikui bėgant keitėsi. Jeigu pradžioje nepaprastoji situacija buvo aiškinama kaip „įvykiai, sukelti arba grėsmės pasireiškimo, arba gana staigaus gamtinių ir technologinių veiksnių poveikio, kuris sukelia didelių neigiamų socialinių padarinių“ (Quarantelli 1998, 34), tai vėliau keičiantis suvokimui prasiplėtė pati sąvoka, į kurią buvo įtraukta daugiau kintamųjų, tokių kaip greitis, pavojaus mastas, bendruomenė, priemonės pasekmėms mažinti ir pan. JTO Tarptautinėje nelaimių mažinimo strategijoje (UN/ISDR), „nepaprastoji situacija yra neeilinis nelaimingas įvykis, kuris rimtai sutrikdo bendruomenės ar visuomenės funkcionavimą bei sukelia žmoniškųjų išteklių, materialinių ekonominių ir (ar) aplinkos nuostolių, viršijančių nukentėjusios bendruomenės ar visuomenės galimybes (gebėjimus) susidoroti su jais naudojant savo turimus išteklius“ (UN/ISDR 2004). Vadovaujantis UN/ISDR apibrėžimu, kad įvykis būtų laikomas nepaprastąja situacija, turi atitikti tam tikrus kriterijus, tokius kaip pranešimas apie daugiau nei 10 žmonių žūtį; sužeistųjų skaičius viršija šimtą; paskelbta nepaprastoji situacija šalyje arba pateiktas tarptautinės pagalbos prašymas.

Atlikta mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad daugumoje nepaprastosios situacijos apibrėžimų dominuoja tokie bruožai kaip nenuspėjamumas, greitis, nežinomumas, neapibrėžtumas ir pavojingumas. Taigi, remiantis nepaprastosios situacijos sąvoką vienijančiais bruožais, magistro baigiamajame darbe nepaprastoji situacija yra apibrėžiama kaip neeilinis įvykis, viršijantis bendruomenių galimybes atsikurti bei atitinkantis bent vieną iš keturių JTO Tarptautinėje nelaimių mažinimo strategijoje išskirtų kriterijų.

Analizuojant mokslinę literatūrą bei nagrinėjant publikacijas spaudoje, pastebima, kad dažnai nepaprastoji situacija yra painiojama su ekstremalia situacija arba nepaprastąja padėtimi. Tačiau šios sąvokos turi visai kitas definicijas. Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatyme nurodyta, kad „nepaprastoji padėtis – tai ypatingas teisinis režimas valstybėje ar jos dalyje, leidžiantis taikyti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir nepaprastosios padėties įstatyme numatytus laikinus naudojimosi fizinių asmenų teisėmis ir laisvėmis apribojimus ir laikinus juridinių asmenų veiklos apribojimus“ (LR nepaprastosios padėties įstatymas 2002). Minėtame įstatyme pateikta ir ekstremalios situacijos sąvoka, kur „ekstremali situacija – tai padėtis, kuri atsiranda dėl gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio pobūdžio priežasčių ir sukelia staigų bei didelį pavojų žmonių gyvybei ar sveikatai, turtui, gamtai arba lemia žmonių žūtį, sužalojimą arba turtinius nuostolius“ (LR nepaprastosios padėties įstatymas 2002). Taigi, pagrindinis skirtumas tarp šių sąvokų yra tas, kad ekstremalioji situacija yra nepaprastosios padėties priežastis. Akcentuotina, jog nepaprastosios situacijos gali būti laikomos ekstremaliomis, tačiau ne visos ekstremalios situacijos, vadovaujantis JTO UN/ISDR pateikiamais nepaprastosios situacijos bruožais, bus laikomos nepaprastosiomis situacijomis. Labai svarbu suvokti ir atskirti teisingos sąvokos taikymą esant tam tikrai situacijai, tam

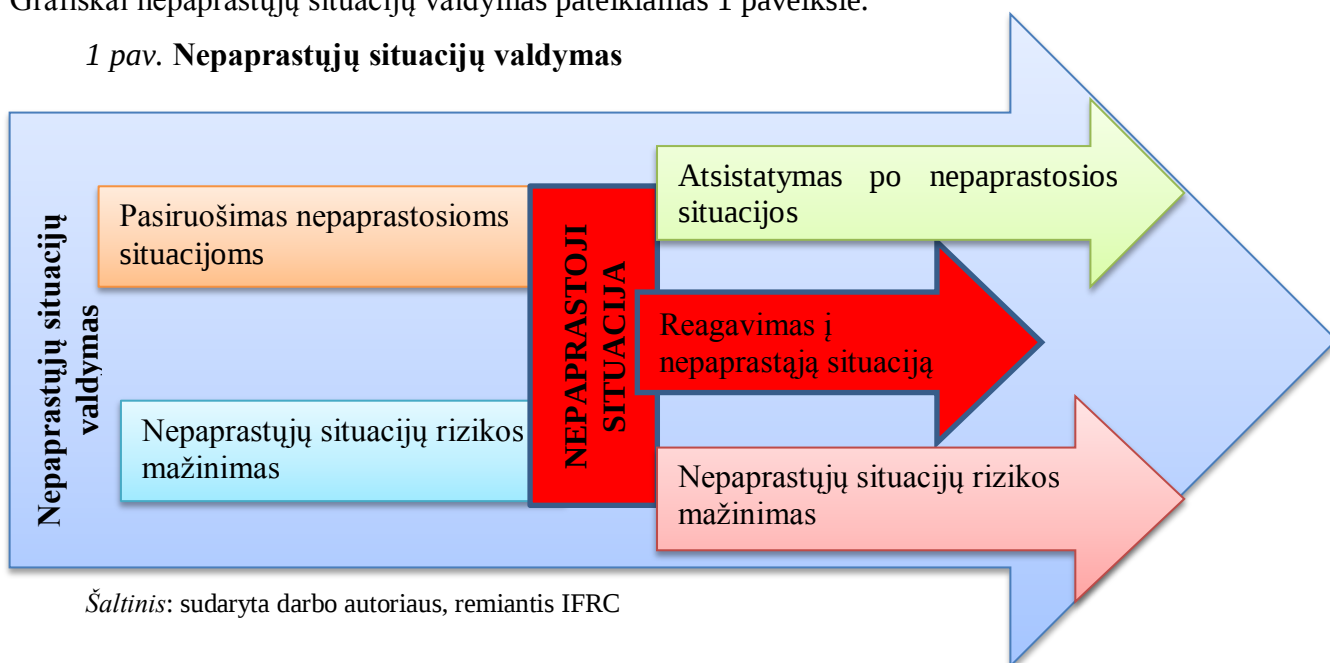
kad būtų galima tinkamai identifikuoti įvykius bei pasirinkti valdymo metodus, kad būtų kaip įmanoma efektyviau suvaldyti procesai.

Mokslinėje literatūroje aptinkamos ir dažniausiai yra išskiriamos keturios nepaprastųjų situacijų priežasčių rūšys:.,

- Gamtinės (stichinės nelaimės, gaisrai, epidemijos ir kt.);
- Technologinės (sprogimai, avarijos, cheminės avarijos, teršalai, ir kt.);
- Civilinės – socialinės (teroristiniai aktai, kariniai veiksmai, riaušės ir pan.);
- Ekologinės (sausumos būklės, atmosferos, hidrosferos pakitimai)“ (Pearce 2000, 22).

Nors nepaprastųjų situacijų valdymas suvokiamas kaip tarpdisciplininis dalykas, glaudžiai siejamas su strateginiu valdymu, iš esmės susijęs su išteklių ir informacijos valdymu, taip pat kaip veiksmingai ir vientisai koordinuojami šie ištekliai, todėl yra tikslinga apibrėžti nepaprastųjų situacijų valdymo sampratą. Syed nurodo, kad „nepaprastųjų situacijų valdymas – tai krizinės, neįprastos situacijos valdymas, kuris reikalauja visų atsakingoms valstybės institucijoms numatytų įsipareigojimų ir identifikuotoms nevalstybinėms struktūroms paskirtų funkcijų, uždavinių vykdymo, vadovaujantis iš anksto parengtais planais, orientuotais į procedūrų vykdymą, metodus, reikiamus įgūdžius, tarpinstitucinių veiksmų koordinavimą ir bendradarbiavimą“ (Syed 2009, 1). Panašią nuomonę pateikia ir Jain, nepaprastųjų situacijų valdymą apibūdindamas „kaip techninius, administracinius, finansinius, socialinius ir teisinius veiksmus, nukreiptus į įvairaus pobūdžio grėsmes“ (Jain 2008, 8). Grafiškai nepaprastųjų situacijų valdymas pateikiamas 1 paveiksle.

1 pav. Nepaprastųjų situacijų valdymas

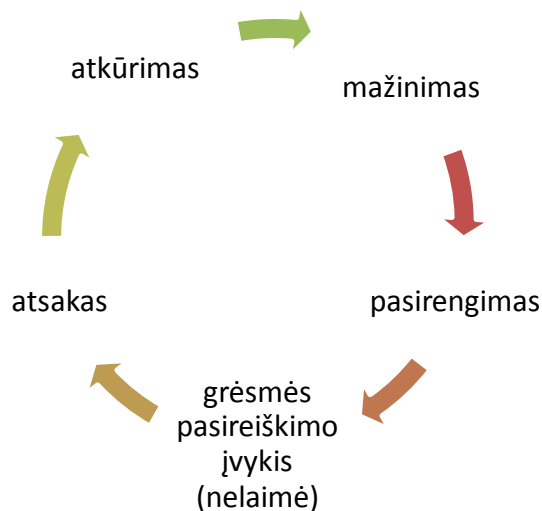

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis IFRC

Kiek platesnę nepaprastųjų situacijų valdymo sąvoką pateikė Tarptautinė Federalinė Raudonojo kryžiaus draugija (IFRC), nurodydama, kad nepaprastųjų situacijų valdymas gali būti apibrėžiamas kaip išteklių ir atsakomybės organizavimas ir valdymas, sprendžiant visus humanitarinius nepaprastosios padėties aspektus, ypač pasirengimą, reagavimą ir atkūrimą, siekiant sumažinti

nelaimių poveikį (IFRC 2011). Antai Drabek nepaprastųjų situacijų valdymą aiškina kaip „veiksmus, kurie yra vykdomi prieš nepaprastąją situaciją, įgyvendinami jos metu ir jai įvykus“ (Drabek 1990, 11). Nepaprastųjų situacijų valdymas grindžiamas keturiais komponentais: rizikos mažinimu, pasirengimu, atsaku ir atkūrimu. Šie komponentai kartu sudaro nepaprastųjų situacijų valdymo ciklą (žr. 2 pav.).

2 pav. Nepaprastųjų situacijų valdymo ciklas

Šaltinis: Survila, 2015, p. 21

Taigi, kaip matyti iš 2 paveikslo, pilnas nepaprastųjų situacijų valdymo ciklas susideda iš keturių fazių: „rizikos švelninimas (mažinimas) – procesas, kurio metu siekiama sumažinti grėsmės keliamą riziką, pasiruošimas (pasirengimas) procesas, kurio metu ruošiamasi atremti artėjančios nelaimės poveikį, atsakas (reagavimas) – nelaimės įvykio valdymo procesas, siekiant sumažinti poveikį, kad būtų išvengta tolimesnių destruktivių padarinių; ir atkūrimas (atsigavimas) – procesas, kurio metu atstatomi pastatai, atkuriamą ekonomika, bendruomenė“ (Alexander 2004, 114). Anot mokslininkų, ciklas yra tęstinis, dažniausiai sekanti fazė prasideda dar nepasibaigus ankstesnei.

Atlikta mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad nepaprastųjų situacijų samprata, jos valdymas yra esminiai pagrindai, kuriuos išmanant ir tinkamai adaptuojant galima parengti efektyvius nepaprastųjų situacijų valdymo planus. Atskleista, jog nepaprastoji situacija savo bruožais skiriasi nuo ekstremalios situacijos, krizės ar nepaprastosios padėties, tačiau teoretikų ir praktikų yra apibūdinama kaip neeilinis įvykis, viršijantis bendruomenių galimybes atsistatyti bei atitinkanti bent vieną iš keturių JTO Tarptautinėje nelaimių mažinimo strategijoje pateiktų kriterijų. Mokslinėje literatūroje yra pateikiamos nepaprastųjų situacijų valdymo priežasčių rūšys, kurios skaidomos į gamtines, technologines, civilines-socialines ir ekologines. Atskleista, kad nepaprastųjų situacijų valdymas grindžiamas strateginio valdymo procesais, kurių ciklas susideda iš keturių komponentų: rizikos mažinimo, pasirengimo, atsako ir atkūrimo. Nepaprastųjų situacijų valdymo ciklą galima išskaidyti į iki

nepaprastosios situacijos pasireiškimo veiksmus, prevenciją, kuomet siekiama įvertinti grėsmes, atskleisti jų keliamą riziką, įgyvendinti rizikos mažinimo, pasiruošimo nepaprastosioms situacijoms priemonės bei į veiksmus, kurių būtina imtis po nepaprastosios situacijos, tai yra atsako į įvykį ir atkuriamuosius veiksmus po to, kad sugrįžti į funkcionalią būklę.

1.2. Nepaprastųjų situacijų valdymo poreikis

Nepaprastųjų situacijų valdymas apima visą veiklą, programas ir priemones, kurios gali būti panaudotos prieš katastrofą, jos metu ir po jos, siekiant išvengti, sumažinti poveikį arba atsigauti nuo nuostolių. Teorinės studijos atskleidė, kad nepaprastųjų situacijų valdymas gali būti traktuojamas kaip veiklos, kuria siekiama išlaikyti nelaimių, avarinių situacijų kontrolę, rinkinys ir pagrindas padėti tiems, kuriems gresia pavojus, reikia išvengti nelaimės poveikio arba atsigauti nuo jos. Kitaip tariant, nepaprastųjų situacijų valdymas reiškia išteklių ir įvairios atsakomybės valdymą sprendžiant visus humanitarinius nepaprastųjų situacijų aspektus. Tai gali būti pasirengimas prieš nelaimę, reagavimas ir atkūrimas, t. y. visuomenės atstatymas ir palaikymas. Taigi, nepaprastųjų situacijų valdymo tikslai yra:

- Sumažinti (jei įmanoma) galimus nuostolius dėl pavojaus;
- Prireikus užtikrinti greitą ir tinkamą pagalbą aukoms;
- Pasiiekti greitą ir ilgalaikį atsigavimą.

Vienareikšmiškai atsakyti apie nepaprastųjų situacijų valdymo svarbą būtų labai sudėtinga. Tačiau už save kalba skaičiai, kurie atskleidžia tikruosius tokių situacijų mastus ir jų poveikį pasauliui. Per pastaruosius 20 metų nelaimės paveikė 4,4 mlrd. žmonių, sukėlė 2 trilijonus dolerių žalos ir žuvo 1,3 mln. žmonių. Šie nuostoliai viršijo bendrą oficialios paramos vystymuisi vertę tuo pačiu laikotarpiu. Gamtinės nelaimės neproporcingai paveikia besivystančiose šalyse gyvenančius žmones ir pažeidžiamiausias šių šalių bendruomenes. Daugiau nei 95 proc. žmonių, nukentėjusių nuo stichinių nelaimių, yra iš besivystančių šalių („Extreme Weather“ ir „Natural Disasters“, 2012). Besivystančiose šalyse stichinių nelaimių dažnis, klimato kaitos poveikis ir gamtinės aplinkos valdymas daro didelę įtaką vystymosi pažangos tempui. 1990–2000 m. vidutiniškai gyvybes prarado 4344 žmonių ir apie 30 milijonų žmonių kiekvienais metais nukentėjo nuo nelaimių. Asmeniniai, bendruomenės ir viešojo turto nuostoliai buvo astronominiai.

Žingsnis po žingsnio, valstybės suvokė, kad Vyriausybės turi imtis veiksmų, jog tokie nuostoliai būtų kuo labiau sumažinti arba jiems būtų pasirengta. Todėl buvo pradėti rengti nacionaliniai nepaprastųjų situacijų valdymo planai, apimantys nepaprastųjų situacijų valdymo prevencijos strategiją, išankstines įspėjimo sistemas, nelaimių mažinimą, pasirengimą ir reagavimą į žmogiškuosius išteklius.

Taigi, viena iš didžiausių pasaulio sunkumų ir problemų, su kuriomis susiduria didžiausios pasaulio valstybės, yra nelaimių problema. Pastaraisiais dešimtmečiais visame pasaulyje galima pastebėti ryškią pasaulinę tendenciją, didinančią mirtį ir ekonominius nuostolius dėl gamtinių ir žmogaus sukeltų pavojų. Vienas iš svarbiausių ir įtakojančių šio augimo veiksnių yra didėjanti urbanizacija, o svarbiausia – gyvenvietės, kurios yra ypač linkusios į tiekimo krizes, socialinį sutrikimą, politinius neramumus, stichines ir žmogaus sukeltas nelaimes dėl didelio gyventojų tankumo ir ekstremalios dinamikos (Kraas 2008). Taigi, nepaprastųjų situacijų valdymas yra laikomas vienu iš pagrindinių veiksnių, darančių poveikį nelaimių prevencijai ir veiksmingai strategijai. Todėl mokslininkai ir ekspertai nuolat stengėsi rasti nepaprastųjų situacijų valdymo principus, kurti ir taikyti skirtingus nepaprastųjų situacijų valdymo modelius.

Kelly (1998) apibrėžė keturias pagrindines priežastis, kodėl būtina sukurti (teorinį) gamtos nelaimių valdymo modelį. Autorius pareiškė, kad modelis gali supaprastinti sudėtingus įvykius, padėdamas atskirti kritinius elementus. Antai Quarantelli (1994) bandė sukurti nepaprastųjų situacijų valdymo principus. Cuny (1998) apibrėžė nepaprastųjų situacijų valdymo ciklą, kuris yra vienas iš pilniausių ciklų, į kurį buvo atsižvelgta rengiant valdymo ir vykdomąsias priemones bei veiksmus, kurių reikia imtis nelaimės metu. Mileti (1999) parengė principų, kuriais siekiama užkirsti kelią ir sumažinti neigiamą gamtinių nelaimių poveikį, rinkinį. Kimberly (2003) pasiūlė keturių etapų katastrofų valdymo modelį. Šiame modelyje ypatingas dėmesys buvo skirtas avarijų valdymui. McEntire, Crocker ir Peters (2010) pasiūlė integruotą požiūrį į pažeidžiamumo modeliavimą, pagrįstą fizinėmis, inžinerinėmis, struktūrinėmis ir organizacinėmis mokyklomis. Van der Waldt (2013) taip pat pasiūlė žingsnius siekiant vieningos teorijos kaip pagrindinės nepaprastųjų situacijų rizikos valdymo paradigmos.

Tačiau įvairių modelių formavimo ir pritaikymo procesas buvo kritikuojamas palaipsniui per visą istoriją ir po kiekvienos naujos nelaimės ar katastrofos vis suformuoti nauji metodai, kurie vėliau buvo kritikuojami, atsižvelgiant į istorinius įvykius. Alexander (1997) nuomone, „nepaprastųjų situacijų valdymo, planavimo metodai ir modeliai neturėjo jokios reikšmingos pažangos, grindžiant šiais veiksniais: mirties atvejų skaičiai smarkiai nesumažėjo, nes pagerėjo reagavimas; didelio masto technologijų perdavimas nebuvo įvykdytas ir pagalbos nelaimėms atveju nebuvo deramai derinamasi“ (Alexander 1997). Alexander (2016) taip pat peržiūrėjo šiandienos iššūkius, su kuriais susiduria mokslininkai, teoretikai ir praktikai, dirbantys nelaimių rizikos mažinimo srityje. Autorius pareiškė, kad „būtina atlikti didelę nepaprastųjų situacijų teorijos analizę, kad būtų galima atsižvelgti į dinamiškus pokyčius šiuolaikiniame pasaulyje“ (Alexander 2016). Kita vertus, nepaprastųjų situacijų valdymo teorija turi prisitaikyti prie naujų sąlygų, jei ji išliks „gairėmis“, kurios paaiškins sudėtingas realijas ir leis valdyti nelaimes.

Mokslininkų teigimu, iki šiol siūlomi modeliai ir metodai turi tam tikrų apribojimų (Asghar, Alahakoon ir Churilov 2006). Atlikta mokslinių publikacijų analizė atskleidė, jog daugelio modelių dizainas sukasi aplink keturis pagrindinius nepaprastųjų situacijų valdymo etapus: prevenciją, švelninimą, reagavimą ir atkūrimą. Kitaip tariant, šie modeliai nėra adaptuoti visiems nepaprastųjų situacijų valdymo aspektams, pavyzdžiui, pavojaus įvertinimui, rizikos valdymui ir jų sudedamosioms dalims. Be to, anot mokslininkų, „nėra jokio modelio ar požiūrio, kuris galėtų apimti pagrindines nepaprastųjų situacijų valdymo veiklos sritis“ (Asghar, Alahakoon ir Churilov 2006).

Literatūros analizė atskleidė, jog buvo „sukurti keli rodikliai, skirti įvertinti pažeidžiamumą nelaimėms, tačiau mažai dėmesio skiriama atkūrimo rodikliams“ (Contreras 2016). Antai kituose tyrimuose tyrėjai aptarė, jog „kuriant tarpdisciplininę strategiją, kuri veiksmingai integruoja disciplinas, metodus ir žinių sistemas, bus sukurtas didesnis ir tvaresnis poveikis kartu su veiksmingesniu finansinių išteklių naudojimu“ (Bendito, Barrios 2016).

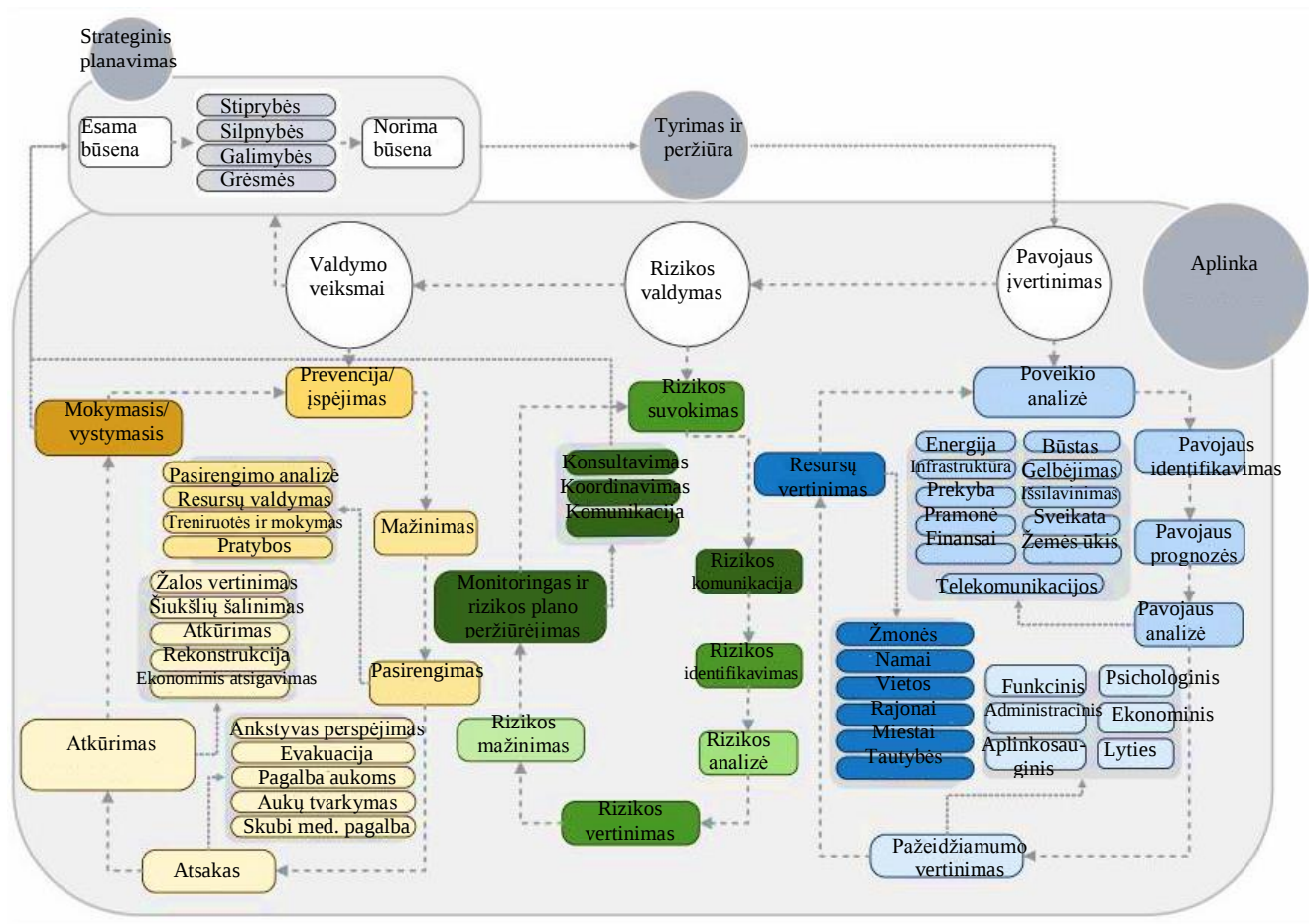
Literatūros analizė atskleidžia, jog mokslininkai nuolat ieškojo sprendimų, kaip gerinti nepaprastųjų situacijų valdymo procesą. Antai autoriai ir ekspertai sukūrė unikalią stebėsenos ir vertinimo sistemą, skirtą „naudoti nepaprastųjų situacijų rizikos valdymo programose, kad būtų galima stebėti jų intervencijų rezultatus ir galiausiai padidinti šios srities standartus“ (Scott et al. 2016). Šiame tyrime jie aptarė ir atkreipė dėmesį į nepaprastųjų situacijų rizikos valdymo stebėsenos ir vertinimo trūkumus, pabrėždami, kad „nepaprastųjų situacijų rizikos valdymo pajėgumų plėtros programoms paprastai reikalinga pagalba kuriant ir įgyvendinant patikimas stebėsenos ir vertinimo sistemas“ (Scott et al. 2016).

Taigi, ankstesnių teorijų literatūros apžvalga atskleidžia didelį atotrūkį tarp nepaprastųjų situacijų valdymo metodų, veiksmingų modelių, skirtų susidoroti su ekstremaliomis situacijomis, kūrimo ir sukūrimo. Pastebėta, jog įvairūs mokslininkai nepaprastųjų situacijų valdymą laiko daugiapakopiu procesu. Todėl, kiekvienas modelis buvo sukurtas konkrečiam poreikiui nepaprastųjų situacijų valdymo srityje. Pažymėtina, jog nepaprastųjų situacijų valdymo modeliai ženkiai priklauso ir nuo šalies, kurioje jie taikomi. Taigi, atsižvelgiant į ankstesnių modelių trūkumus, nepaisant jų veiksmingumo kai kuriose vietose ir tam tikromis aplinkybėmis, nelaimės vis dar yra pagrindinis iššūkis tvariam vystymuisi. Antai Nojavan, Salehi ir Omidvar (2018) atliko išsamią nepaprastųjų situacijų valdymo modelių analizę, juos suklasifikuojant. Autoriai ieškojo bendrų bruožų, analizavo situacijas, kurioms valdyti modeliai buvo kurti ir susisteminę literatūrą parengė konceptualų nepaprastųjų situacijų valdymo modelį.

Remiant minėtą modelį, autoriai pastebėjo, jog kai kurie mokslininkai vienašališkai žvelgė į nepaprastųjų situacijų valdymą, nagrinėdami tik siaurus ir fragmentiškus elementus. Mokslininkų

parengtame modelyje siūloma taikyti trijų etapų tipologiją, kuomet išsamus modelis turėtų apimti tris temas (žr. 3 pav.).

3 pav. Konceptualusis nepaprastųjų situacijų valdymo modelis

Šaltinis: Nojavan, Salehi ir Omidvar, 2018, p. 9.

Autoriai Nojavan, Salehi ir Omidvar, siekdami įveikti modelių komplikacijas ir konceptualius neatitikimus, panaudojo teminę analizę, klasifikaciją ir tipologiją, surinkdami nepaprastųjų situacijų valdymo modelius. Sekančiame etape Nojavan, Salehi ir Omidvar išskyrė ir suskirstė kiekvieno rasto modelio temas, kurias suklasifikavo į tris kategorijas – pavojaus vertinimo, rizikos valdymo ir valdymo veiksmų. Autorių teigimu, nepaprastųjų situacijų valdymas turi apimti pagrindinius elementus, t.y. tris kategorijas (Nojavan, Salehi ir Omidvar 2018). Konceptualaus modelio pagrindu autoriai panaudojo strateginio ir bendrojo valdymo koncepcijas. Pagal Nojavan, Salehi ir Omidvar parengtą koncepcinį modelį „strateginis nepaprastųjų situacijų valdymo planas turėtų būti vykdomas vadovaujantis visapusišku valdymu, atsižvelgiant į visus aspektus, susijusius su nelaimėmis“ (Nojavan, Salehi ir Omidvar 2018). Taip pat autoriai pasiūlė įtraukti ir grįžamojo ryšio poziciją, naudojant tokias priemones, kaip koordinavimas, konsultacijos, komunikacija, ko ankstesniuose modeliuose buvo pasigendama.

Taigi, kai tik teritorija patiria pavojų, ir yra žmonių, kurie yra pažeidžiami, galutinis rezultatas bus nelaimė. Todėl siekiant išvengti nelaimės atsiradimo arba sumažinti bendruomenės, kuri patiria neigiamų nelaimių pasekmių, tikimybę, turėtų būti vykdomas nepaprastųjų situacijų valdymas. Tuo ir pasireiškia efektyvių ir praktikoje naudojamų nepaprastųjų situacijų valdymo modelių svarba. Tampa aišku, jog taikant atgyvenusius arba netinkamus nepaprastųjų situacijų valdymo modelius yra rizikuojama žmogaus gyvybe, turtu bei padaroma neatitaisoma žala. Nagrinėjant nepaprastųjų situacijų valdymo poreikį pabrėžtina, jog žinios apie nepaprastųjų situacijų valdymą yra ypač svarbios, nes padeda žmonėms susidoroti su pavojais ir dar labiau, moko, kad besimokantieji geriau suvoktų įvairius nepaprastųjų situacijų valdymo pagrindus. Nelaimės užklumpa netikėtai ir joms atėjus nebelieka laiko mokytis ar planuoti. Nepaprastųjų situacijų metu tampa svarbu kaip įmanoma greičiau veikti ir sumažinti galimas jų pasekmes. Todėl nepaprastųjų situacijų valdymo poreikis yra grindžiamas nuolatiniu pasirengimu reaguoti į grėsmių pasireiškimus ir padarinių likvidavimą.

1.3. Komunikacijos definicija, priemonės ir jų svarba nepaprastųjų situacijų valdymui

Tinkama komunikacija yra nepaprastųjų situacijų valdymo esmė. Nepaprastoji situacija ar kilusi grėsmė sukelia informacijos poreikį. Komunikuojant yra renkama informacija, apdorojamos žinios ir jomis dalijamasi su kitais. Todėl efektyvi komunikacija yra svarbi nepaprastųjų situacijų valdymo proceso dalis. Siekiant atskleisti komunikacijos svarbą nepaprastųjų situacijų valdymo procese, įvardinti taikomas komunikacijos priemones valdant nepaprastąsias situacijas, visų pirma, tikslinga pateikti komunikacijos sampratą.

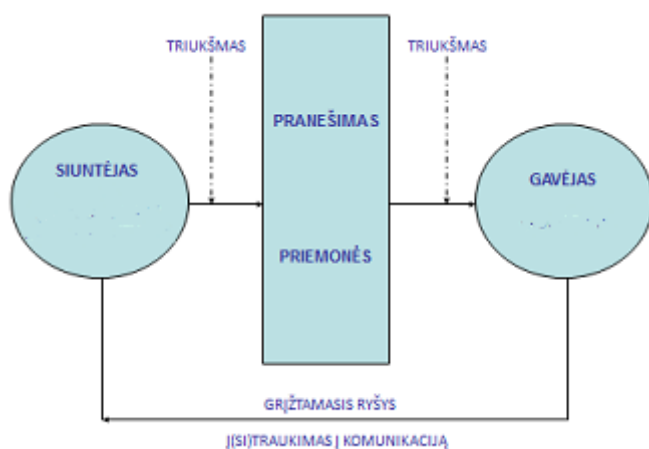
Mokslinėje literatūroje aptinkama daugybė žodžio „komunikacija“ definicijų. Tačiau vis dar nėra vieningo komunikacijos apibrėžimo. Žodis „komunikacija“ reiškia „bendravimą, keitimąsi patyrimu, mintimis, išgyvenimais. Jis yra glaudžiai susijęs su žodžiu *communicatio* (pranešimas), kuris savo ruožtu siejamas su lotynų kalbos žodžiais *communis* (bendras) ir *communicare* (dalytis, daryti bendru)“ (Matkevičienė 2008).

Komunikacija – Šinkūnienės nuomone, „viena iš fundamentalių pedagoginės psichologijos mokslo kategorijų. Komunikacijos kompetenciją galima apibrėžti kaip gebėjimą kurti darnių tarpusavio santykių atmosferą, kurioje gera būti kartu, jaučiamas vidinis pasitenkinimas tuo, kad tave supranta, priima, tavim žavisi ir pan. Komunikacijos aspektus tyrinėja socialinių, psichologijos, meno, literatūros, biologijos, verslo, politinių mokslų specialistai. Sociologai orientuojasi į visuomenę ir socialinius procesus, todėl komunikacija yra vertinama kaip viena svarbiausių elgesio veiksmų“ (Šinkūnienė 2012).

Komunikacijos sąvoka skirtingai įvardijama ir interpretuojama. Įvairiuose tyrimuose komunikacijos sąvokas nagrinėjo Večkys, Kirtiklis, Bakanauskas, Baršauskienė, Janulevičiūtė-Ivaškevičienė ir kt. Svarbu pabrėžti, jog komunikacija dažnu atveju traktuojama ir aiškinama skirtingai – priklauso nuo šios sąvokos vartojimo srities, konteksto, tačiau bendriausia prasme suprantama kaip bendravimas. Jovaišos teigimu, komunikacija – tai „žmonių socialinė sąveika keičiantis mokslinė, gamybine ir kt. patirtimi arba tarpasmeninis ar grupinis žmonių bendravimas, keičiantis patirtimi, žodiniais ar nežodiniais signalais“ (Jovaiša 2007).

Analizuojant mokslinę literatūrą pastebėta, kad skirtingi autoriai pateikia skirtingus komunikacijos sąvokos apibrėžimus, tačiau pagrindinė jos reikšmė išlieka bendravimas su žmonėmis bei informacijos perdavimas įvairiais kanalais. Taigi, komunikacija traktuojama kaip informacijos perdavimo procesas, t. y. įvairios formos informacijos perdavimas įvairiais perdavimo būdais bei kanalais. Paminėtina, jog dalis autorių komunikaciją tapatina su bendravimu. Nors šios dvi sąvokos ir yra gausiai persipynusios tarpusavyje, tačiau mokslininkų nuomone, komunikacija yra platesnė bendravimo apibrėžtis (Šinkūnienė 2012). Atlikta mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, jog komunikacija egzistuoja ir vyksta tuomet, kai apsikeičiant informacijai, procese dalyvauja nors du dalyviai (žr. 4 pav).

4 pav. Komunikacijos proceso principinė schema

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Bakanausku 2012.

Siekiant sėkmingo komunikacijos proceso, būtina atsižvelgti į tai, jog informacijos gavėjas ir jos siuntėjas yra du skirtingi objektai, kurie gali skirtingai priimti arba perduoti informaciją, todėl pranešimas sėkmingai priimamas tik tada, kuomet gaunama informacija tinka prie jau turimos. Iš 4 paveikslo matyti, kad svarbus vaidmuo tenka ir priemonėms, kurių pagalba yra perduodama informacija. Todėl siuntėjas, rengdamas pranešimą turi įvertinti gavėjo turimą informaciją, triukšmą, barjerus, kitas gavėjo savybes. Taigi, šiuo atveju komunikacija turi būti kokybiška.

Perduodama informacija privalo būti kokybiška. Informacijos kokybė labai svarbi nepaprastųjų situacijų metu. Būtent perduodamos informacijos kokybiškumą akcentuoja ir Stoškus ir kt. Autorius siūlo kokybišką informaciją vertinti pagal 7 požymius – SPPAGOT formulę (žr. 5 pav.) (Stoškus ir kt. 2010).

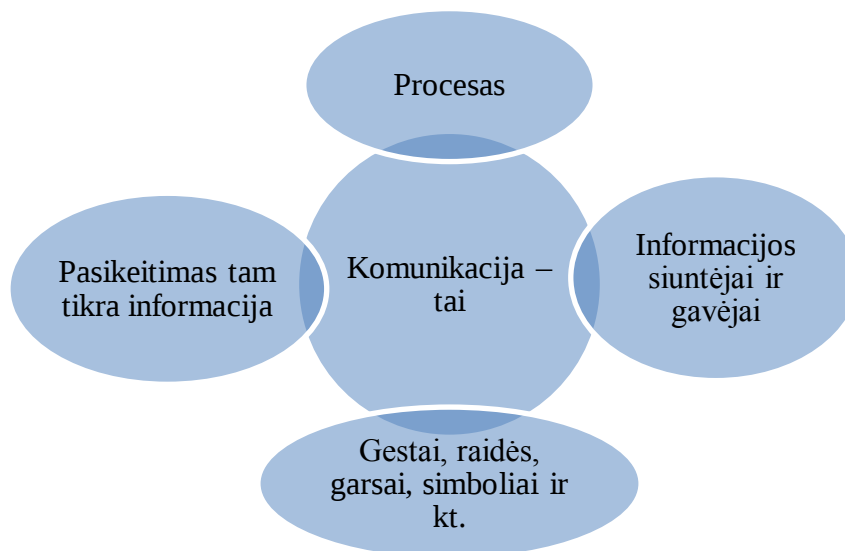
5 pav. SPPAGOT formulės analizė

S	Informacijos savalaikiškumas (naujumas)
P	Patikimumas,
P	Pakankamumas (informatyvumas)
A	Aiškumas
G	Glaustumas
O	Objektyvumas
T	Technologiškumas – lankstumas (nesudėtinga koreguoti, pakeisti)

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis S. Stoškumi ir kt. 2010.

Taigi, mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad praktikai ir teoretikai, aiškindami komunikacijos sąvoką pateikia daugybę skirtingų jos interpretacijų, dažnai tapatindami komunikaciją su bendravimu, tačiau beveik visuose šios sąvokos apibrėžimuose galima aptikti bendrus komponentus, kurie geriausiai atskleidžia komunikacijos definiciją ir kuriuos, galima traktuoti, kaip esminius komunikacijos principus (žr. 6 pav.).

6 pav. Pagrindiniai komunikacijos principai

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje pateikiamą autorių nuomonę, galima daryti išvadą, jog komunikacijos procese pabrėžiami du pagrindiniai aspektai – dalijimasis informacija ir iš šio dalijimosi kylantis bendradarbiavimas. Be šių komponentų neįmanoma įsivaizduoti efektyviai organizuoto darbo.

Apibendrinant komunikacijos sampratą, galima teigti, kad nėra vieningos ir visiems priimtinos komunikacijos definicijos, vyrauja mokslinės diskusijos bendravimo ir komunikacijos sąvokų tapatinimo klausimu, tačiau mokslininkai pabrėžia, jog komunikacija – tai vienas iš pagrindinių veiksnių, leidžiančių efektyviai valdyti informaciją. Taigi, komunikacija bendriausia prasme gali būti aiškinama kaip procesas, kurio metu gavėjas ir siuntėjas bendradarbiaudamas keičiasi informacija vienas su kitu, siekiant vienas kitą suprasti.

Kalbant apie komunikaciją kaip procesą, galima rasti daugybę mokslinių publikacijų, kuriose gausu informacijos apie komunikacijos rūšis, komunikavimo būdus, trikdžius ir barjerus, funkcijas ir t.t. Daugumoje publikacijų plačiai diskutuojama verbalinės ir neverbalinės komunikacijos tema, akcentuojama vidinė komunikacija, daug dėmesio yra skiriama tarpukultūrinei komunikacijai. Tačiau nagrinėjant komunikacijos svarbą nepaprastųjų situacijų metu tikslinga toliau analizuoti kokia komunikacija vykdoma tokių situacijų metu ir kokios priemonės gali būti jai naudojamos. Todėl toliau gilinamasi į komunikaciją nepaprastųjų situacijų valdymo metu. Anot Pitrenaitės, „informacijos trūkumas, jos netikslumas ar netinkamas pateikimas, perdavimas bei priėmimas gali tapti paskalų, sumaišties ir netgi panikos priežastimi. Atkreiptinas dėmesys, kad ekstremalioje situacijoje žmonių sveikata ir gyvybė priklauso nuo komunikacijos patikimumo ir jos tinkamumo“ (Pitrenaitė 2008, 63).

Nepaprastosios situacijos metu visuomenės noras gauti neiškreiptą ir aktualią informaciją pasiekia aukščiausią tašką. Visų pirma todėl, kad žmonės nori žinoti kas įvyko, kokios priežastys lėmė nepaprastą situaciją, kokia gali būti žala ir kokie padariniai. Taip pat gyventojai nori žinoti kada bus sutvarkyti visi dėl nepaprastosios situacijos kilę nepatogumai. Todėl kiekviena valstybė, organizacija ar visuomenė privalo turėti detalią nepaprastųjų situacijų komunikacijos strategiją, kurią tinkamai įgyvendinant bus užtikrinta tiksli, neiškraipyta ir aktuali informacija. Tinkamos informacijos sklaidos svarbą atskleidžia M. Brown 1993 metai atlikti tyrimai JAV ir Europoje, kuriais nustatyta, kad beveik 80 proc. kompanijų, kurios krizinės situacijos metu nesugebėjo visuomenei perteikti tikslios, aiškos ir kokybiškos bei nuoseklios informacijos iš verslo po šios situacijos pasitraukė vidutiniškai per 2 metus. Mokslininkai įrodė, jog netinkamos ir nenuoseklios informacijos perteikimas visuomenei nepaprastosios situacijos metu maždaug 25 proc. organizacijų, kurios teikė tokią informaciją kainavo bankrotą (Coleman 2004). Daugumos mokslininkų atlikti tyrimai iliustruoja, kad stresinėse situacijose, kuomet visuomenė būna apimta baimės, nežinojimo ir streso, ji gali kitaip suvokti siunčiamas informacines žinutes. Nepaprastųjų situacijų metu turi būti užtikrinama, kad auditoriją pasieks būtiniausios ir aktualiausios žinios, susijusios su įvykiu, teisingai įvardijamos priežastys, pasekmės, nurodoma kur kreiptis pagalbos, kokie yra prevencijos būdai ir pan. Nenutrūkstamas informacijos sklaidos srautas nepaprastosios situacijos metu sumažina nežinomybę, suvaldo stresą ir baimes, leidžia suvaldyti visuomenėje kilusią paniką.

Bet koks informacijos iškraipymas ar faktų slėpimas nepaprastosios situacijos metu tik didina visuomenės nepasitenkinimą, kelia paniką, palieka vietą nežinomybei ir nepasitikėjimui. Taigi, nepaprastųjų situacijų metu komunikacija, galima sakyti, atlieka du vaidmenis: visų pirma, leidžia pateikti visuomenei aktualią informaciją, sekti įvykius, įvertinti ir padeda nuraminti gyventojus ir, antra, tampa įrankiu, leidžiančiu suvaldyti situaciją, siekiant atkurti reputaciją ar sugadintą įvaizdį.

Komunikacijos nepaprastųjų situacijų metu pradžia laikomas 19 a., kuomet per traukinio avariją JAV žuvo 53 žmonės. Avariją patyrusi geležinkelio kompanija kreipėsi į viešųjų ryšių specialistą dėl publikacijos apie įvykį parengimo. Būtent tokio tipo komunikacija buvo pavadinta krizių komunikacija: ši New York Times laikraštyje išspausdinta publikacija laikoma krizių komunikacijos pirmuoju pavyzdžiu (Moloney 2006).

Krizių komunikacija, kaip atskira nepaprastųjų situacijų disciplina pradėta nagrinėti kaip mokslas 20 a. pabaigoje. Iki tol ji buvo laikoma viena iš viešųjų ryšių sudedamųjų dalių. Krizių komunikacijos sąvokų palyginimas pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė. Krizių komunikacijos sąvokų palyginimas

Autorius, metai	Krizių komunikacijos sąvokos apibūdinimas
Timothy, Sellnow, Matthew, Seeger 2013, 217-218	Tai nenutrūkstamas ir nuolat besitęsiantis procesas, kurio metu organizacijos kontroliuoja savo aplinką ir informacijos srautus tam, kad sugebėtų efektyviai sustabdyti krizę vos jai prasidėjus ir atkurti tvarką ir atstatyti sugadintą reputaciją
Coombs, Holladay 2010, 18	Tai krizei suvaldyti reikalingos informacijos kaupimas, ruošimas ir platinimas
Fearn-Banks, 2007, 46	Tai dialogas tarp atsakingų asmenų ir visuomenės krizės metu ir po jos. Dialogo metu taikomos strategijos ir taktikos yra reikalingos tam, kad poveikis organizacijos ar atsakingo asmens reputacijai būtų maksimaliai sumažintas.
Mileti 2014, 326	Tai kaip procesas, kuris leidžia sumažinti žmonių pažeidžiamumą, juos informuojant apie esamą situaciją, veiksmus ir padarinius.
Sandman 2006	Tai bendravimo forma, skirta padėti žmonėms tinkamai suprasti įvairių pavojų keliamą riziką.
Ulevičius 2014	Tai kaip veiksmai, galintys suvaldyti krizės paskatintą esminį organizacijos vertinimo pasikeitimą ir išskirti krizių komunikacijos taktinius tikslus: mažinti neigiamų pranešimų skaičių, išlaikyti nuoseklią organizacijos poziciją, pasinaudoti galimybe skleisti bendro pobūdžio informaciją apie organizaciją, mažinti žiniasklaidos susidomėjimą, kiek įmanoma siekti tiesioginių organizacijos atstovų kontaktų su suinteresuotomis šalimis.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kaip matyti iš pateiktų krizių komunikacijos sąvokų, dauguma teoretikų sutaria dėl sampratos, laikydamiesi požiūrio, jog pagrindinis nepaprastųjų situacijų suvaldymo įrankis yra planavimas. Akcentuotina, jog mokslininkai pastaruoju metu vis labiau akcentuoja socialinių tinklų įtaką komunikacijai nepaprastosios situacijos metu. Socialinių tinklų įtaka yra didelė, tačiau juose pateikiama informacija yra dviprasmiška ir lėtinanti komunikacijos procesą bei suteikianti daugiau erdvės pasisakymams ir savoms strategijoms vystyti (Pakėnaitė 2016).

Taigi apibendrinat krizių komunikacijos sampratą galima teigti, kad komunikacijos turinys, forma, kokybė ir laikas gali padėti suvaldyti situaciją, sumažinti padarinius arba priešingai – juos padidinti. Dėl pasaulyje nuolat vykstančių nepaprastųjų situacijų skaičiaus didėjimo, krizių komunikacija įgauna vis didesnę reikšmę, tampant atskira mokslo šaka, kuriai ruošiami specialistai. Pabrėžtina, jog krizių komunikacijai įtaką daro naujai atsirandantys komunikacijos kanalai, formos, leidžiančios segmentuoti visuomenę ir vykdyti dvikryptę komunikaciją su auditorija.

Civilinę saugą reglamentuojančiuose teisiniuose dokumentuose yra nurodyta, kad „gyventojai turi teisę būti perspėti apie gresiančią ar susidariusią ekstremalią situaciją, gauti informaciją apie įvykčius įvykius, ekstremaliuosius įvykius, susidariusią ekstremalią situaciją ir kaip elgtis susidarius ekstremaliai situacijai“ (LR Civilinės saugos įstatymas 1998). Taigi, įvykus nepaprastai situacijai labai svarbu kuo greičiau informuoti visuomenę. Informacijos perdavimui taikomos įvairios priemonės. Mokslinės literatūros analizė atskleidžia, jog skirtingose pasaulio vietose taikomos skirtingos komunikacijos priemonės, kuriomis informuojama visuomenė. Jei vienur naudojami pranešimai mobiliuosiuose telefonuose, kitose vietovėse, pvz. kalnuose, kur ryšys neveikia, tokios priemonės bus neveiksmingos. Kokybiška ir gera komunikacija yra gyvybiškai svarbus nepaprastųjų situacijų valdymo ciklo atsako fazės elementas. Teikiant pagalbą yra naudojamos įvairios komunikacijos priemonės. Dažniausiai mokslinėje literatūroje minima televizija, žiniasklaida, radijas, spauda, gyventojų perspėjimas ir informavimas tinklo pranešimais, gyventojų perspėjimo sirenos. Pagrindinius visuomenės informavimo būdus įvardijo Survila (žr. 7 pav.).

7 pav. Pagrindiniai visuomenės informavimo būdai

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Survila, 2015, p. 219.

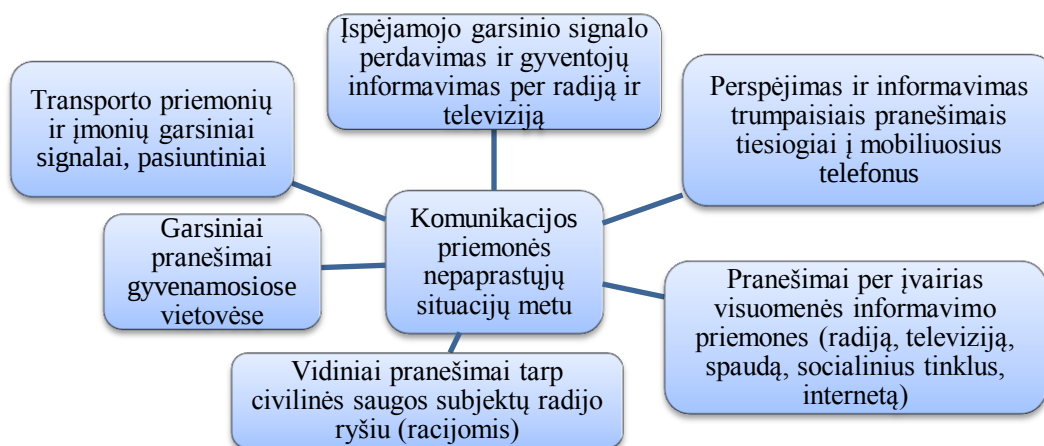
Autorius nurodo ir išskiria tris pagrindinius visuomenės informavimo būdus. Tai patarimai ir atsakymai, kurių dėka gyventojus galima instrukuoti ką daryti, kaip elgtis, ko tikėtis ir pan. Taip pat svarbu perteikti ekspertinius patarimus ir žinias, kad žmonės turėtų galimybę pasirinkti, pvz.: kvalifikuota medicininė pagalba, tam tikrų paslaugų teikėjų patikimumas ir pan., tokiu atveju gyventojai galės priimti, turėdami atitinkamą informaciją, sau labiausiai priimtina sprendimą. Taip pat autorius nurodo, kad kai kuriais atvejais gyventojams reikia daugiau žinių apie nelaimės mastus, galimas rizikas, jų kontrolę, todėl turėdami atitinkamą informaciją kaip stebėti aplinką, kaip

identifikuoti grėsmes, gyventojai bus labiau pasiruošę rinktis tinkamą atsaką ir elgtis pilietiškai (Survila 2015, 219).

Nagrinėjant mokslinę literatūrą komunikacijos priemonių klausimu, pastebėta, jog dauguma atvejų nagrinėja žiniasklaidą kaip vieną iš pagrindinių komunikavimo priemonių. Pasigendama susistemintos informacijos komunikavimo priemonių klausimu nepaprastųjų situacijų metu. Dabartinių komunikacijos priemonių ir elementų peržiūra nepaprastųjų situacijų valdymo metu rodo, kad šiuo metu nėra atlikta išsamių krizių komunikacijos priemonių tyrimų. Pagrindė mokslinėse publikacijose akcentuojama komunikacijos svarba ir kokybė nepaprastųjų situacijų metu, tačiau informacijos apie komunikacijos priemones nepaprastųjų situacijų metu pasigendama. Tokiam teiginiui pritaria ir Spialek, nurodydamas, kad pastaruoju metu tyrimų apie krizių komunikacijos priemones yra pasigendama (Spialek 2016).

Mokslinių publikacijų analizė atskleidžia, kad planavimas atlieka svarbiausią funkciją, nagrinėjant komunikavimo priemones. Pagrindas komunikavimo priemonių taikymui, jų rengimui ir adaptavimui yra teisinė bazė. Lietuvos teisiniuose dokumentuose taip pat yra pabrėžiama komunikacijos priemonių svarba. Lietuvoje egzistuojančiose civilinės saugos sistemoje vienas iš veiksmų yra „perspėti ir informuoti gyventojus, įstaigas ir savivaldybių institucijas apie gresiančią ar susidariusią nepaprastąją situaciją, galimą žalą ir padarinius bei jų šalinimo priemones ir apsisaugojimo nuo nepaprastosios situacijos būdus“ (Civilinė sauga 2014, 183). Mūsų šalyje „veikia gyventojų perspėjimo ir informavimo sistema, kuria galima informuoti gyventojus apie artėjančias ar gresiančias pavojingas situacijas, nesvarbu, kur jie gyvena – mieste ar kaime, kur jie yra – namuose, darbe ar kelyje“ (Civilinė sauga 2014, 183). Gyventojai gali būti perspėjami ir informuojami įvairiais būdais (žr. 8 pav.).

8 pav. Praktikoje naudojamos komunikacijos priemonės nepaprastųjų situacijų metu

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Remiantis Lietuvoje veikiančia gyventojų perspėjimo ir informavimo sistema, mokslininkais Coombs, Spialek, Quarantelli ir kt. buvo surinktos ir susistemintos praktikoje taikomos komunikavimo

priemonės (žr. 8 pav.). Paminėtina, kad komunikavimo priemonių pasirinkimas tiesiogiai priklauso nuo nepaprastosios situacijos. Pavyzdžiui, esant stipriam vėjui gyventojams siunčiami pranešimai į mobiliuosius telefonus, atitinkamai toje vietoje esantiems gyventojams, o oro pavojaus atveju pasirinktos komunikacinės priemonės būtų kitokios, pvz.: sirenos. Lietuvoje veikianti gyventojų perspėjimo ir informavimo sistema apima tokias priemones, kaip:

- Perspėjimas naudojant viešųjų judriojo telefono ryšio paslaugų teikėjų tinklų infrastruktūrą (GPIS);
- Perspėjimas sirenomis;
- Civilinės saugos sistemos subjektų garsinės avarinio signalizavimo sistemos;
- Pranešimai ir perspėjimai per įvairias visuomenės informavimo priemones;
- Transporto priemonių ir įmonių garsiniai signalai;
- Pasiuntiniai.

Nuo 2012 metų Lietuvoje veikia gyventojų perspėjimo ir informavimo sistema GPIS, kuri „veiksmingai ir realiu laiku perduoda informaciją apie gresiančius pavojus trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į gyventojų mobiliuosius telefonus“ (Civilinė sauga 2014). Šiuos pranešimus gyventojams gali išsiųsti Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas, savivaldybių administracijos, Bendrasis pagalbos centras, apskričių priešgaisrinės gelbėjimo valdybos bei kitos valstybės institucijos. Bet, kad gyventojai galėtų juos gauti – turi būti aktyvuota tinklo pranešimų priėmimo funkcija. Dar viena gyventojų informavimo priemonė – sirenos. Šalyje yra įrengta 845 sirenos, kurios gali perspėti iki 48 proc. šalies gyventojų. Sirenas gali įjungti Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybos padaliniai, savivaldybių administracijos. Perspėjimas sirenomis – tai „įspėjamasis pulsuojančio 3 minučių trukmės kaukimo garsinis signalas (9 sekundės kaukimo – 6 sekundės pauzė). Sirenos gausmas reiškia „Dėmesio visiems“. Jį išgirdus reikia įsijungti TV ar radiją ir laukti informacijos. Ne vėliau kaip po 3 min. nuo įspėjamojo garsinio signalo perdavimo pradžios per radiją ir televiziją perduodamas pranešimas apie tai, koks konkretus pavojus (cheminis, radiacinis, potvynio, uragano) gresia ir ką reikia daryti norint išlikti saugiams“ (Civilinė sauga 2014, 191). Paminėtina, kad šalyje veikiančios gamyklos, kuriose įvykusios avarijos ar nelaimės gali turėti įtakos gyventojų saugai ir sveikatai taip pat turi savo teritorijose įsirengę garsines sirenas, kad nelaimės atveju galėtų informuoti šalia gyvenančius gyventojus. Svarbų vaidmenį nepaprastųjų situacijų metu atlieka ir žiniasklaida. Visų gyventojų informavimas be žiniasklaidos yra neįmanomas, be to tokio tipo informacijos teikėjai yra sudėtinė civilinės saugos sistemos dalis, todėl žiniasklaidos pareiga yra informuoti šalies gyventojus apie vykstančias situacijas. Lietuvos teisinėje bazėje yra numatyta, jog pranešimai apie susidariusias ar gresiančias nepaprastąsias situacijas perduodami, įvairiomis visuomenės informavimo priemonėmis (televizija, radijas, spauda, internetiniai portalai, naujienų agentūros, socialiniai tinklai ir t. t.), įspėjant gyventojus apie gresiančias nelaimes, artėjančius pavojus

ir galimus apsisaugojimo būdus. Taip pat įstatymuose reglamentuota, kad „gaivalinių nelaimių, didelių avarių ar epidemijų, karo ar nepaprastosios padėties atveju viešosios informacijos rengėjai ir sklaidėjai turi įstatymų ir Vyriausybės nustatytais atvejais ir tvarka nemokamai ir operatyviai skelbti oficialius valstybės pranešimus“ (Civilinė sauga 2014, 192).

Apibendrinant galima teigti, kad mokslinės literatūros analizė rodo, jog vyrauja mokslinės diskusijos komunikacijos svarba nepaprastųjų situacijų metu, koncentruojantis į komunikacinius procesus, išryškinant komunikacijos nenutrūkstamumo, sklaidos ir kokybės aspektus, pabrėžiant komunikacijos įtaką nepaprastųjų situacijų valdymo veiksmingumui, tačiau vis dar pasigendama vieningo požiūrio į komunikacijos priemones, taikomas nepaprastųjų situacijų metu. Mokslininkai (Coombs, Spialek, Quarantelli ir kt.) akcentuoja vietovės įtaką renkantis ir taikant atitinkamas komunikacijos priemones, pabrėžia komunikacijos priemonių kompleksiskumo įtaką, tačiau praktikoje labai mažai analizuoja priemones, kuriomis gyventojai gali būti įtraukiami į nepaprastųjų situacijų valdymą.

Planuojant ir organizuojant komunikaciją būtina suvokti, kad jos ypatumus lemia du tipai: „pažintinis – susijęs su situacija „prieš“ ekstremalų įvykių, ir operacinis – susijęs su jau susidariusia nepaprasta situacija“ (Pitrėnaitė 2008, 69). Atitinkamai šiems tipams yra formuojamos komunikacijos strategijos kryptys: pažinimo ir operacinė (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. Komunikacijos strategijos formavimas nepaprastųjų situacijų metu

Situacija	Komunikacijos strategijos tipas	
	Pažinimo	Operacinė
Prevenција	Plėtoti nepaprastųjų situacijų valdymo subkultūrą	Įvairiems socialiniams lygiams nustatyti elgesio taisykles
Nepaprastoji situacija	Aiškinti situaciją rizikos grupei	Orientuoti rizikos grupės elgesį

Šaltinis: Pitrėnaitė 2008, p. 69.

Teorijos analizė atskleidžia, kad praktikoje nėra pasirenkama kažkuri viena strategija ir ji įgyvendinama, dažnu atveju jos derinamos tarpusavyje. Anot Pitrėnaitės, „pirmajame etape strategija yra proaktyvus, o antrajame – reaktyvus pobūdžio“ (Pitrėnaitė 2008, 69). Proaktyvumas čia aiškinamas kaip prevencinės priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią nepaprastosios situacijos atsiradimui arba jos poveikio mažinimui. Prevencijos lygmenyje pažinimo strategija yra skirta plėtoti nepaprastųjų situacijų valdymo subkultūrą. Tai „susiję su individų ir žiniasklaidos lavinimu suvokti rizikas, jų įtraukimu į savanorišką ekstremalių situacijų prevencijos bei valdymo veiklą ir kt.“ (Pitrėnaitė 2008, 69). Prevencijos lygmens operacinės „strategijos tikslas yra pasiekti, kad žiniasklaida bei visuomenė žinotų, ką reiškia vienoks ar kitoks perspėjimo ar pavojaus signalas, kaip reikia ir kaip nereikia elgtis esant įvairiems skirtingo pobūdžio ekstremalių situacijų plėtros etapams ir kt.“ (Pitrėnaitė 2008, 69). Reaktyvus pobūdžio strategija atskleidžiama konkrečiais veiksmais susidarius

nepaprastajai situacijai. Šiuo atveju, tikslas yra komunikuoti apie tai kas nutiko, dėl kokių priežasčių tai nutiko, kada ir pan. O operacinės strategijos tikslas – paaiškinti kaip elgtis įvykus nepaprastai situacijai.

Apibendrinant komunikacijos strategijas nepaprastųjų situacijų metu, galima teigti, kad nėra vieningo ir teisingo būdo, kurį parinkus būtų galima taikyti vienokią ar kitokią strategiją. Nepaprastosios situacijos yra individualios, pažeidžiami skirtingi visuomenės sluoksniai, sukeliamas skirtinga žala ir padariniai, todėl svarbu suvokti, jog vienokia komunikacija turi būti prieš galimą grėsmę ir kitokia – jau įvykus konkrečiai nepaprastai situacijai. Todėl ir skiriami skirtingi komunikacijos strategijos tipai: pažinimo ir operacinis. Atitinkamai šiems tipams formuojami du skirtingi strategijos požiūriai: pažinimo – proaktyvus ir operacinė – reaktyvus.

Operatyvi, tiksli, kokybiška ir reali informacija reikalinga tuomet, kuomet gyventojai tiesiogiai susiduria su stresine situacija (nepaprastoji situacija, karas ir pan.). Netinkamai pateikta informacija gali sukelti paniką, stresą ir gyventojų nepasitikėjimą šalyje, kuomet tinkamai pateikta komunikacija gali šią padėtį ištaisyti ir padėti sušvelninti padarinius. Atlikti tyrimai (Sweden Emergency Management Agency 2003) atskleidžia, jog veiksminga komunikacija yra grindžiama planavimu, pasirengimu ir prevencijos priemonėmis. Visos šios priemonės yra susiję ne tik su atsakingų institucijų už nepaprastųjų situacijų valdymą pasirengimu, bet ir su visuomenės bei žiniasklaidos lavinimu šioje srityje. Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad „informacija yra vienas svarbiausių nepaprastųjų situacijų valdymo elementų“ (Survila 2015, 202). Pabrėžtina, jog kai kurie mokslininkai nesutinka su teiginiu, jog žiniasklaida yra veiksminga komunikacijos priemonė teigdami, kad ji mažai efektyvi informuojant visuomenę apie gresiančius pavojus (Willis 1997). Taip pat kai kurie ekspertai pabrėžia, kad daugumos žiniasklaidos atstovų žinios apie nepaprastąsias situacijas yra paviršutiniškos, todėl jie negali perteikti naudingų žinių visuomenei. Mokslininkai akcentuoja, jog „žiniasklaida yra linkusi sutelkti dėmesį į dideles grėsmes ir neįvertinti dažnai pasireiškiančių kasdienių“ (Survila 2015, 220). Tačiau nepaisant žiniasklaidos darbo efektyvumo, be jos nebūtų įmanomas greitas informacijos perdavimas.

Analizuojant komunikacijos svarbą nepaprastųjų situacijų valdymo procese svarbu pabrėžti, kad komunikacija yra viena iš sudedamųjų nepaprastųjų situacijų valdymo sistemos dalių. Būtent komunikacijos kokybė turi didelę įtaką valdymo proceso veiksmingumui. Laiku nepranešus apie kylančias grėsmes arba neteisingai suteikus informaciją pasekmės gali būti skaudžios ir kainuoti žmonių gyvybes. Todėl kalbant apie tai, kodėl svarbu visuomenei perteikti tikslią, kokybišką, nuoseklią ir aiškią informaciją apie susidariusią padėtį, neišvengiamai atskleidžiama ir komunikacijos svarba.

Apibendrinant galima teigti, jog teisingai ir kryptingai išnaudotos komunikacijos priemonės, adekvačiai parengtos ir taikomos komunikacijos strategijos, nuoseklūs ir koordinuoti veiksmai leis

greičiau ir operatyviau likviduoti nepaprastųjų situacijų padarinius, sumažins žalą ir padės sugrįžti į normalią būseną. Kita vertus, neteisingai pateikta informacija sukels paniką ir suirutę visuomenėje, paveiks viešąją nuomonę, padidins žalą. Svarbu pabrėžti, kad komunikacija nepaprastųjų situacijų valdymo procese koreliuoja su taikomomis priemonėmis, pasirinktais valdymo veiksmais, strategija, vykdoma siekiant atkurti visuomenės gerovę, likviduoti padarinius ir sumažinti žalą. Bendra šių elementų veikla gali lemti nepaprastosios situacijos mastą, žalą ir grįžimo į funkcionalią būseną tempus. Todėl natūralu, jog pasaulyje didėjant nepaprastųjų situacijų skaičiui, komunikacija, informacijai pateikti taikomos priemonės didina šios disciplinos svarbą ir įtaką nepaprastųjų situacijų valdymo procese.

1.4. Bendruomenės samprata ir jos įtraukimo reikšmė į nepaprastųjų situacijų valdymą

Didėjantis nepaprastųjų situacijų skaičius pasaulyje skatina nuolat įvertinti ir analizuoti būdus joms suvaldyti. Dabartinės nepaprastųjų situacijų valdymo perspektyvos skatina požiūrį, kai piliečiai tampa partneriais vietos bendruomenių pastangose užkirsti kelią arba sumažinti neigiamas nelaimių pasekmes.

Nepaisant požiūrio, kad bendruomenė išlieka nepaprastųjų situacijų valdymo tyrimų centru, ji vis dar aiškinama ir traktuojama skirtingai. Mokslinėje literatūroje bendruomenė turi daug apibrėžimų, dažnai tapatinant tokias sąvokas kaip bendrija, bendruomenė. Sutton bendruomenę apibrėžia „kaip toje vietoje gyvenančių žmonių grupę, religinę ar kitokios tapatybės vienijamą žmonių grupę“ (Sutton 1999, 245). Pasak Leliūgienės ir Baršauskienės, „bendruomenė – tai geografinė teritorija su panašiomis politinėmis-teisinėmis sistemomis; socialinio prasmingumo tam tikrų santykių, tradicijų, normų ir elgesio sferoje forma; struktūra bendroms problemoms spręsti bei siekti bendrų tikslų“ (Baršauskienė, Leliūgienė 2001, 14). Anot Juodeikaitės „bendruomenė moksliniuose darbuose nagrinėjama plačiaja (tauta, visuomenė, regionas ir pan.) ir siaurąja („šeima be sienų“, gatvė, kvartalas, teritorinė bendruomenė ir pan.) prasme“ (Juodeikaitė 2009, 40). Leliūgienės ir Sadausko teigimu, „bendruomenė susideda iš asmenų, esančių socialinėje sąveikoje tam tikroje geografinėje vietoje ir turinčių vieną ar daugiau bendrų ryšių bei jungiasi su kitomis bendruomenėmis per kultūrą ir įsitikinimų sistemas, interesus, bendrą veiklą“ (Leliūgienė, Sadauskas 2011, 1293). Taigi apibendrintai galima teigti, jog bendruomenės yra sudarytos iš gyventojų, esančių tam tikroje geografinėje vietovėje ir susietų vienas su kita tam tikra socialine sąveika.

Bendruomenės dalyvavimas nepaprastųjų situacijų valdyme jau senai yra pripažįstamas mokslininkų tarpe (Survila 2015, Falk 2005, Pandey, Okazaki 2005 ir kt.). Bendruomenės įtraukimas didina visuomenės sugebėjimą reaguoti į grėsmes, nelaimes ar nepaprastąsias situacijas, suteikdamas

bendruomenėms galimybes kontroliuoti situaciją, tam tikrus išteklius bei socialinių paslaugų teikimą. Nagrinėjamos problemos atžvilgiu, bendruomenės įtraukimas yra vienas svarbiausių klausimų, nes be visuomenės ir jos pagalbos, nepaprastųjų situacijų valdymas gali būti labai sudėtingas.

Nagrinėjant mokslinę literatūrą pastebėta, jog mokslininkai nuolat diskutuoja apie bendruomenės vietą nepaprastųjų situacijų valdyme. Literatūroje egzistuoja daug skirtingų požiūrių, tačiau juos visus galima susisteminti ir suskirstyti į du segmentus:

- „tradicinį arba logistinį, kuris pabrėžia atsakomųjų veiksmų į nelaimę ir atsistatymo po jos svarbą. Planavimas, politikos formavimas, veiklos koordinavimas, kontrolė ir organizavimas yra priskirti viešojo administravimo institucijoms ir jei bendruomenėms skiriamas vaidmuo tai jis dažniausiai yra nežymus“ (Survila, Stasiukynas 2015, 591).
- „vystymusi ar bendruomenės dalyvavimu pagrįstas požiūris tvirtina, kad bendruomenių dalyvavimo nepaprastųjų situacijų valdymo vertė seniai nekelia abejonių vadybininkams. Vienas iš egzistuojančių ir plačiai žinomų pasaulyje požiūrių valdyti nepaprastas situacijas yra bendruomenės įtraukimas į nepaprastųjų situacijų valdymą. Bendruomenės įtraukimas reiškia, kad žmonių indėlis į nelaimių valdymo ciklą gali prasidėti nuo pagrindinių žingsnių valdymo procese ir baigiasi institucionalizacija bendruomenėje“ (Survila, Stasiukynas 2015, 591).

Gana daug dėmesio savo darbuose, nagrinėjant bendruomenės įtraukimo galimybes ir naudą nepaprastųjų situacijų valdymui skyrė A. Survila. Autorius plačiai akcentavo bendruomenės dalyvavimo svarbą, aiškinosi bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą teisinės galimybes Lietuvoje. Autorių nuomone, „bendruomenė gali būti įtraukiama ir dalyvauti įvairiose viešojo valdymo stadijose ir piliečiai gali dalyvauti formuluojant problemas, nustatant prioritetus ar sprendimų variantus, priimant sprendimus, juos įgyvendinant ar vertinant“ (Survila, Stasiukynas 2015, 198). Teorijoje grindžiamas požiūris, jog gyventojų švietimas, dalijamasis žiniomis, patirtimi, informacija apie grėsmes ir jų įgalinimas mažina riziką bei didina bendruomenių įtraukimą į nepaprastųjų situacijų valdymą. Paminėtina, kad bendruomenių įtraukimas gana plačiai paplitęs JAV, kur jau senai žinoma kokią naudą jis teikia.

Nagrinėjant bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą teorinius aspektus svarbu paminėti, jog gyventojas priklausymas tam tikrai bendruomenei joje elgiasi kaip sau artimoje aplinkoje. Todėl tikėtina, kad nelaimės atveju jo reakcija irgi bus adekvati, kas leis greičiau reaguoti. Taip pat pabrėžiamas ir neatlyginamumo principas (Pavlova, Silbereisen, 2015, 943). Vadinasi, bendruomenės nario motyvacija padėti grindžiama emocine priklausomybe ir jausmais bendruomenei. Svarbų vaidmenį vaidina ir pasitikėjimas, kuris sukuria idealias sąlygas rizikų valdymui ir padarinių likvidavimui bei tolimesnei prevencijai.

Antai Survila ir Stasiukynas parengė ir susistemino gyventojų įtraukimo lygius skirtingose nepaprastųjų situacijų valdymo fazėse (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. Gyventojų įtraukimo lygiai skirtingose nepaprastųjų situacijų valdymo fazėse

Dalyvavimo lygiai skirtingose fazėse	Švelninimas (mažinimas)	Pasirengimas (pasiruošimas)	Atsakas (reagavimas)	Atkūrimas (atsigavimas)
Piliečių kontrolė				
Galios delegavimas				
Partnerytė (bendradarbiavimas)	Gamtinės grėsmės	Gamtinės grėsmės	Gamtinės grėsmės. Technologinės grėsmės	Gamtinės grėsmės. Technologinės grėsmės
Nuteikimas savo naudai				„Tyčinės“ grėsmės
Konsultavimas	Technologinės grėsmės	Technologinės grėsmės		
Informavimas				
Terapija (ligos pasekmių gydymas)			„Tyčinės“ grėsmės	
Manipuliavimas visuomene	„Tyčinės“ grėsmės	„Tyčinės“ grėsmės		

Šaltinis: Survila ir Stasiukynas 2015, p. 600.

Mokslinėje literatūroje yra pabrėžiama, jog bendruomenių įtraukimo būdai ir galimybės į nepaprastųjų situaciją valdymą yra skirtingi. Kaip teigia Buckle, pagrindiniai skirtumai ryškėja dėl „kultūrinių, socialinių ir ekonominių, politinių ir sveikatos apsaugos klausimų ir todėl neįmanoma sukurti visiems tinkantį vienodą metodą kaip šį požiūrį taikyti“ (Buckle 2001). Paminėtina, jog kai kuriais atvejais vietos įstatymai gali reguliuoti informacijos pateikimą visuomenei ir taip riboti veiklos metodus. Ypatingai gali būti ribojamos tyčinės grėsmės, kadangi tai gali būti susiję su įslaptinta informacija. Kita vertus apie technologines ir gamtines grėsmes, atsakingos institucijos yra suinteresuotos informuoti, todėl bendruomenių įtraukimas yra aktualus. Gamtinių grėsmių poveikis juntamas daugeliui gyventojų, todėl bendradarbiavimas tarp vietos institucijų ir bendruomenių turėtų būti labai glaudus ir betarpiškas, kadangi visus vienija bendras noras kuo greičiau grįžti į funkcionalią būseną (žr. 4 lentelė).

Tyrimai, publikacijos ir užsienio šalių praktinė patirtis rodo, kad bendruomenės dalyvavimas nepaprastųjų situacijų valdyme yra labai svarbus, kadangi bendruomenė tampa sprendimų sistemos dalimi, kas įgalina gyventojus imtis veiksmų, rengti ir organizuoti paramą vietos gyventojams bei mažinti riziką ir galimas grėsmes. Visi veiksmai, strategijos, planai, funkcijos ir t.t. yra aiškiai apibrėžti ir reglamentuoti dokumentais. Jeigu, pvz.: Amerikoje bendruomenių įtraukimas į nepaprastųjų situacijų valdymą yra aiškiai apibrėžtas įstatymais ir reglamentais, tai tuo tarpu Lietuvoje teisinė situacija yra kiek kitokia.

Nepaprastųjų situacijų metu svarbiausias vaidmuo tenka valstybinėms institucijoms, pareigūnams. Teisiniuose dokumentuose apibrėžtos institucijų pareigos, atsakomybės, veiksmai ir pan., įvardijamos pareigūnų funkcijos ir įgaliojimai. Tuo tarpu bendruomenių įtraukimas į nepaprastųjų situacijų valdymą Lietuvoje yra teorinis.

Civilinės saugos įstatymo analizė atskleidžia, jog visa našta ir darbas yra perkeliama valstybinėms institucijoms (LR Civilinės saugos įstatymas 1998). Minėtame įstatyme yra akcentuojama gyventojų perspėjimas, evakuacija, pagalba gyventojams. Taigi, tik viešojo valdymo institucijos atlieka reikiamus darbus, perspėjant gyventojus, juos evakuojant, teikiant pagalbą, organizuojant gyventojų gelbėjimą, apdorojant informaciją apie aukas ir pan. Įstatyme numatyta, kad būtina „rengti visuomenę praktiniams veiksams, gresiant ar susidarius ekstremalioms situacijoms, skatinti jos iniciatyvą civilinės saugos srityje ir stiprinti pasitikėjimą civilinės saugos sistemos veikla“ (Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas 1998). Tačiau praktinių gairių kaip taip turi būti daroma nėra.

Nagrinėjant gyventojų pareigas, reglamentuotas šalies įstatymais, pastebėta, jog gyventojų pareigos yra siejamos su būtinaisiais veiksmais: rūpinimusi sveikata, turtu; pranešimu apie nelaimę; atsakingų pareigūnų veiksmų vykdymu. Civilinės saugos įstatyme nurodoma, jog „vykdant gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinus darbus, likviduojant incidentą, ekstremalią, nepaprastąją situaciją ir šalinant jų padarinius, įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka gali būti laikinai apribotos asmens judėjimo laisvė, nuosavybės ir būsto neliečiamumo teisės (Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas 1998). Taigi, atsižvelgiant į Lietuvoje galiojančius įstatymus, tam tikrais atvejais gali būti apribotos asmens laisvės.

Analizuojant civilinės saugos sistemą sudarančias institucijas pastebima, jog bendruomenės ar gyventojai nėra įtraukiami. Vieninteliu atveju galima rasti savanorius ir nevyriausybinės organizacijas, kurioms įstatymų leidėjas suteikia teisę dalyvauti, kai atliekami gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotini darbai. Čia galima traktuoti, kad į nevyriausybinių organizacijų sudėtį gali įeiti ir gyventojai, tačiau dalyvavimas yra nenurodomas. Vieninteliu atveju yra minimas gyventojų įtraukimas atliekant gelbėjimo, paieškos darbus ekstremaliosios situacijos židinyje.

Taigi, Lietuvoje bendruomenių įtraukimas į nepaprastųjų situaciją valdymą yra daugiau teorinis, nes teisiniuose dokumentuose, nepaprastųjų situacijų metu visi įgaliojimai ir pareiga tenka viešojo valdymo subjektams, kur gyventojų pareigos apsiriboja informavimu apie nelaimę, netrukdytu pareigūnams ir rūpinimusi savo turtu ir sveikata. Nors minimos nevyriausybinės organizacijos, kurios gali dalyvauti, kai atliekami gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotini darbai, tačiau praktinių aspektų nepateikiama. Apibendrinant galima teigti, jog pasaulinė patirtis rodo, jog bendruomenių nariai gali dirbti kartu su viešojo saugumo institucijų pareigūnais, įvairiuose nepaprastųjų situacijų valdymo ciklo etapuose, tam kad būtų palengvinti padariniai, operatyviau vyktų atkūrimo procesai bei užtikrinama

prevencija. Tuo tarpu Lietuvoje tikslinga peržiūrėti teisinę bazę, papildant civilinę saugą reglamentuojančius teisės aktus nuostatomis numatančiomis įtraukimo galimybėmis, prielaidas bei sąlygas taip pat nustatant įtraukiamų subjektų teises ir pareigas valdant incidentus, ekstremalias, nepaprastąsias situacijas.

Teorinės studijos atskleidė dvi pagrindines bendruomenių dalyvavimo ekstremalių situacijų valdymo funkcijose funkcijas: a) veikia kaip katalizatorius bendradarbiavimui nepaprastųjų situacijų valdymo srityje; ir b) stiprina vyriausybės nepaprastųjų situacijų valdymo pajėgumus. Taigi, sėkmingas bendradarbiavimas vietos nepaprastųjų situacijų valdymo srityje iš esmės priklauso nuo gyventojų supratimo ir žinių apie pavojus, taip pat nuo jų noro dalyvauti nepaprastųjų situacijų valdymo procese (Waugh, 1999). Įtraukimas į vietos nepaprastųjų situacijų valdymą suteikia galimybę bendruomenėms sužinoti apie nepaprastųjų situacijų valdymo veiklą ir tapti aktyviais partneriais, dalyvaujančiais kuriant bendradarbiavimo valdymo struktūras bendruomenėje (Simo & Bies, 2007; Luna, 2007).

Apibendrinant galima teigti, jog susidūrus su dinamiška aplinka ir neapibrėžtomis grėsmėmis, dalyviai iš viešojo, privataus ir nevyriausybinių sektorių nepaprastųjų situacijų valdymo sistemoje sudaro sudėtingą reagavimo į nelaimės sistemą (Comfort, Sungu, & Dunn, 2001; Uddin, 2013). Viešosios institucijos, civilinės saugos subjektai privalo reaguoti į ekstremalias situacijas ir nelaimės; tačiau jie dažnai turi ribotus išteklius ir yra pažeidžiami organizaciniu požiūriu, todėl veiksmingas nepaprastųjų situacijų valdymas yra sunkus (Comfort, 2002; Jung, Andrew, & Wu, 2014). Taigi, bendruomenių dalyvavimas yra labai svarbus stiprinant nepaprastųjų situacijų valdymo pajėgumus vietos lygmeniu. Teorinės studijos atskleidė, kad aktyvūs piliečiai ir savanoriai, susipažinę su jų gyvenamomis vietomis, paprastai turi geriausią ir naujausią bendruomenės informaciją, padedančią teikti tikslią informaciją ir skleisti skubius pranešimus apylinkėms, tokiu būdu didinant bendruomenės atsparumą (Wynne 1992; McEntire 2007).

Remiantis mokslininkų ir praktikų nuomone, stiprus bendruomenių dalyvavimas paprastai laikomas tarpiniu rezultatu, kuris yra naudingas teikiant pagalbą nelaimės atveju ir didinant vietos nepaprastųjų situacijų valdymo pajėgumus, ypač kai gyventojų savanoriškas dalyvavimas atitinka valstybės pareigūnų lūkesčius (Kweit & Kweit, 2004, McEntire & Myers, 2004, Brudney & Gazley, 2009, McGee, 2011, Liao, Wu, & Li, 2014).

2. BENDRUOMENIŲ ĮTRAUKIMO Į NEPAPRASTŲJŲ SITUACIJŲ VALDYMĄ KOMUNIKACIJOS PRIEMONIŲ PAGALBA ALYTAUS MIESTE TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija

Teorinis tyrimo pagrindimas. Bendruomenių įtraukimo ir komunikacijos priemonių sintezės nepaprastųjų situacijų valdymo metu galimybėms vertinti taikytini įvairūs metodai – tiek kokybiniai, tiek ir kiekybiniai. Siekiant įvertinti bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba situaciją bei galimybes Alytaus mieste taikoma kombinuota tyrimo metodika, naudojant kiekybinį ir kokybinį tyrimus. Kiekybinio tyrimo pagalba siekiama matematiniais – statistiniais skaičiavimais nustatyti tyrimo objekto požymius, procesų ryšius, tai pat kiekybinio tyrimo metu pagrindinis dėmesys skiriamas dalykų skaičiui, jų aprašymui bei sąveikai. Priešingai nei kiekybinis tyrimo metodas, kokybinis tyrimas atskleidžia interpretacinį, holistinį požiūrį į tiriamą situaciją. Taigi, kokybinis metodas sustiprina tam tikros situacijos ar įvykio vertinimą, pagrįsdamas išvadas, didindamas sąmoningumą ar skatindamas naujas tradicijas, skirtas bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba analizei.

Atliekant kokybinį tyrimą yra svarbi jo funkcija, kuri padeda užtikrinti išsamius, įvairiapusius ir patikimus tyrimo rezultatus. Taip pat kiekybinio ir kokybinio tyrimo pasirinkimą suponuoja tyrimo aktualumas. Poreikis diskutuoti ir nagrinėti bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba kyla skatinant ieškoti naujų galimybių ir būdų žalos mažinimui, padarinių likvidavimui. Todėl bendruomenių įtraukimo ir komunikacijos priemonių sintezės nepaprastųjų situacijų valdymo metu galimybėms vertinti pasirinktas kokybinis ir kiekybinis tyrimo metodas.

Tyrimo tikslas, uždaviniai, metodai, imtis, tyrimo instrumentas. Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo **metodas** – struktūrizuotas interviu, kai klausimai numatomi iš anksto ir interviu eigoje mažai kas keičiama. Bendruomenių įtraukimo ir komunikacijos priemonių sintezės nepaprastųjų situacijų valdymo metu galimybėms vertinti pasirinktas struktūrizuoto interviu tipas, klausimus parengiant iš anksto. Rengiant tyrimo instrumentą, klausimai buvo formuluojami išvengiant atsakymų „taip“ ir „ne“. **Kiekybiniam tyrimui** atlikti pasirinkta anketa, naudojant uždaro tipo klausimus ir Likerto skalę.

Tyrimo tikslas – ištirti Alytaus mieste taikomas komunikacijos priemones įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą ir pateikti jų tobulinimo kryptis.

Tyrimo uždaviniai:

- Nustatyti tiriamųjų atstovaujamas institucijas, turimą patirtį ir atliekamas funkcijas.
- Atskleisti bendruomenių įtraukimo situaciją Alytaus mieste nepaprastųjų situacijų valdyme.

- Įvardinti kokiomis komunikacijos priemonėmis įtraukiamos bendruomenės į nepaprastųjų situacijų valdymą.
- Pateikti galimybes bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymui komunikacijos priemonių pagalba.

Interviu klausimai (žr. 5 lentelę) buvo sudaromi remiantis teorine analize. Interviu klausimai buvo iš,, anksto suplanuoti ir standartizuoti nustatytomis atsakymų kategorijomis“ (Kardelis 2007). Visi informantai gavo vienodus klausimus, kurie buvo pateikiami tokia pat tvarka ir forma. Tyrimo apklausėjas, atliekant tyrimą užėmė neutralią poziciją, tai pabrėždamas savo elgesiu. Tokio tipo interviu išreiškia racionalius, o ne emocionalių informantų atsakymus. **Anketos klausimai** buvo formuluojami vengiant informacijos iškraipymo ir dviprasmiškų atsakymų. Taip pat buvo panaudota Likerto skalė, kurios rezultatai apdorojami taikant susumuotų reitingų metodą. Anketa sudaro 9 klausimai, iš kurių tik vienas atviras, visi kiti – uždaro tipo.

5 lentelė. Tyrimo instrumento konstravimas

Tyrimo kriterijai	Kokybinio tyrimo klausimai	Kiekybinio tyrimo klausimai
Atstovaujama institucija	Kokią įstaigą atstovaujate ir kokios jūsų funkcijos? Kokia profesinė patirtis šioje srityje?	-
Bendruomenių įtraukimas	Kokius projektus rengiate miesto bendruomenėms nepaprastųjų situacijų valdymo srityje? Kaip aktyviai žmonės dalyvauja? Kokiais būdais įtraukiate gyventojus/bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą? Ar patys gyventojai suinteresuoti įtraukimu į nepaprastųjų situacijų valdymą, jūsų nuomone? Su kokiomis kliūtimis ar sunkumais susiduriate įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą?	Ar per pastaruosius metus buvote įtraukti į kokią nors prevencinę veiklą? Ar bendradarbiaujate su mieste esančiomis įstaigomis, atsakingomis už nepaprastųjų situacijų valdymą? Ar per pastaruosius metus dalyvavote kokiuose nors projektuose nepaprastųjų situacijų valdymo srityje? Ar jeigu tokie projektai vyktų, Jūsų atstovaujama bendruomenė dalyvautų?
Komunikacijos priemonės	Kokias komunikacijos priemones naudojate praktikoje gyventojų informavimui ir įtraukimui? Jūsų nuomone, ar šiai dienai naudojamos komunikavimo priemonės yra efektyvios, įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą? Kokios komunikavimo priemonės būtų efektyvios, jūsų nuomone?	Pažymėkite komunikacijos priemones, kuriomis bendruomenės įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą? Pažymėkite, Jūsų nuomone, efektyviausias komunikacijos priemones.
Galimybės bendruomenių įtraukimui komunikacijos priemonių pagalba	Kokias matote perspektyvas gyventojų įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą? Jūsų nuomone, ar gyventojams pakanka žinių apie nepaprastųjų situacijų valdymą? Ką siūlytumėte tobulinti bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba srityje?	Su kokiomis kliūtimis susiduria bendruomenės įtraukiant jas į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba? Jūsų pasiūlymai bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tobulinimui

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Tyrimo imtis. Norint užtikrinti tyrimo objektyvumą, būtina vadovautis kriterijais, nusakančiais jų tikslumą bei patikimumą, kurį lemia tyrimo imtis (Kardelis, 2007). Respondentų atranka – tikslinė. Tokio tipo atrankos laikomos patikimesnėmis, nes tyrime dalyvauja tam tikrą patirtį ar reikiamą informaciją valdantis asmuo.

Kokybiniam tyrimui pasirinkta civilinės saugos subjektų atstovai Alytaus mieste, kurie tapo tyrimo ekspertais, kadangi „dėl savo turimos patirties ir veiklos specifikos turi didžiausią patirtį ir tikslingai gali atsakyti į klausimus aptariamojoje situacijoje“ (Tidikis 2003). Todėl tyrimo metu apklausta 7 civilinės saugos subjektų atstovai Alytaus mieste.

Lietuvos civilinės saugos subjektai, atsakingi už nepaprastųjų situacijų valdymą pasak Survilos ir kt. yra „Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Vyriausybės ekstremalių situacijų komisija, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos ir jam pavaldžios įstaigos, ministerijos ir kitos valstybės institucijos ir įstaigos, savivaldybių ekstremalių situacijų komisijos, savivaldybių institucijos ir įstaigos, ūkio subjektai, kitos įstaigos, operacijų centrai bei civilinės saugos sistemos pajėgos“ (Survila ir kt. 2015, 291). Remiantis šia informacija, buvo siekiama apklausti atsakingus asmenis, kurie tiesiogiai dalyvauja nepaprastųjų situacijų valdyme Alytaus mieste.

Kiekybiniam tyrimui atlikti, atsižvelgiant į baigiamojo darbo temą, pasirinkti miesto seniūnijų atstovai – seniūnaičiai. Viso Alytaus mieste, remiantis miesto savivaldybės viešai teikiamais duomenimis, yra 14 seniūnijų. Todėl tyrimo metu buvo apklausti visų Alytaus miesto seniūnijų atstovai.

Tyrimo organizavimas. Atliekant kokybinį tyrimą informantų buvo prašoma dalyvauti tyrime, iš anksto suderinus tyrimo laiką ir vietą (informantai buvo apklausti darbo vietoje). Toks susiderinimas vyko telefonu ir gyvai. Tyrimas vyko tiesiogiai bendraujant su informantais. Informantų atsakymai buvo fiksuojami raštu. Tyrimo procesą palengvino tai, kad darbo autorius tiesiogiai dalyvavo apklausiant informantus. Trumpiausias interviu užtruko 15 min., o ilgiausias – 25 min.

Kiekybiniam tyrimui atlikti buvo parengta anketa, kuri patalpinta internetinėje svetainėje (<https://apklausa.lt/f/bendruomeniu-itraukimo-i-nepaprastuju-situaciju-valdyma-komunikacijos-priemon-ydfa7v5.fullpage>), respondentų prašant atsakyti elektroninį variantą. Kiekvienam respondentui buvo paaiškintas tyrimo tikslas, pabrėžiamas anonimiškumas. Tyrimo anketoje nebuvo prašoma nurodyti, kurią bendruomenę atstovauja respondentas dėl anonimiškumo užtikrinimo.

Tyrimo vieta – Alytaus miestas.

Tyrimo eiga. Kokybinio tyrimo apklausos procesą sudarė trys pagrindiniai etapai: interviu klausimų parengimas, interviu pravedimas, rezultatų apdorojimas ir analizė. Tyrimas atliktas 2019 metų balandžio mėnesį. Interviu buvo atliekama apklausiamųjų darbo vietoje. Imtį sudarė 7 informantai.

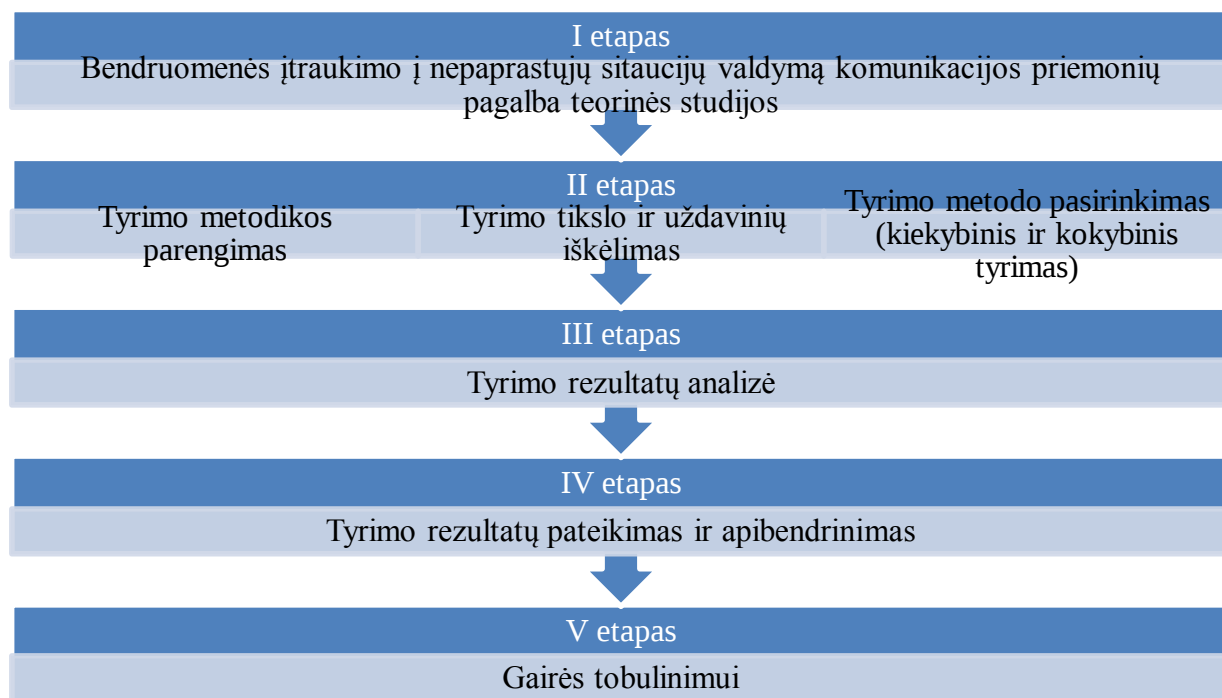
Atliekant tyrimą, tiriamiesiems buvo paaiškintas tyrimo tikslas, motyvai, anonimiškumo principas. Duomenys buvo renkami dvi savaites, papildomo laiko nereikėjo. Interviu metu gauti duomenys buvo analizuoti remiantis aprašomosios kokybinės turinio analizės metodu, kuris aiškinimas, kai kokybinio tyrimo strategija, paremta kategorijų išskyrimu ir jų įterpimu į kontekstą.

Kiekybinio tyrimo apklausos procesas susideda iš šių pagrindinių etapų: anketos klausimų parengimas, internetinės apklausos sukūrimas, rezultatų apdorojimas ir analizė. Tyrimas atliktas 2019 metų balandžio mėnesį. Tyrimas buvo atliekamas internetu. Imtį sudarė 14 respondentų.

Atliekant tyrimą, respondentams telefonu buvo paaiškintas tyrimo tikslas, motyvai, anonimiškumo principas. Duomenys buvo renkami savaitę, papildomo laiko nereikėjo. Kiekybinio tyrimo metu gauti duomenys buvo analizuoti naudojantis SPSS 21 programiniu paketu. Grafiniam duomenų vaizdavimui naudota MS Excel programa.

Tyrimo eigą detalai iliustruoja žemiau pateiktas paveikslas. Remiantis keliamu baigiamojo darbo tikslu, uždaviniais bei teorine darbo dalimi, suformuotas tyrimo algoritmas (žr. 9 pav.).

9 pav. Tyrimo algoritmas

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Etikos principų užtikrinimas. Tyrimo metu buvo realizuota tyrimo etika. Buvo prašoma tyrimo dalyvių sutikimo dalyvauti tyrime. Buvo paaiškintas tyrimo tikslas ir uždaviniai. Pabrėžiamas anonimiškumas.

2.2. Kokybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

Iš viso tyrime dalyvavo 7 informantai, tiesiogiai atsakingi už nepaprastųjų situacijų valdymą Alytaus mieste. Susistemintus rezultatus pirmiausia yra pateikiama informantų demografinė charakteristika (žr. 6 lentelė)

6 lentelė. Informantų demografinė charakteristika

Užkoduoti informantai	Atstovaujama institucija	Darbo patirtis
1 informantas	Greitoji medicinos pagalba	10 metų
2 informantas	Vyr. policijos komisariatas	35 metai
3 informantas	Lietuvos kariuomenė	24 metai
4 informantas	Priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba	35 metai
5 informantas	Civilinės saugos specialistas	26 metai
6 informantas	Dzūkijos vandenys	12 metų
7 informantas	Elektros tinklai, dujos (ESO)	14 metų

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Analizuojant informantų demografines charakteristikas nustatyta, kad tyrimo išvadas ir rezultatus suformavo didelę patirtį turintys specialistai, kurių vidutinis darbo stažas 22 metai.

Siekiant bendruomenių įtraukimo, visų pirma, reikia institucijų iniciatyvos nepaprastųjų situacijų valdymo srityje. Todėl tyrimo metu buvo teirujamasi kokie projektai rengiami miesto bendruomenėms nepaprastųjų situacijų valdymo srityje? Papildomai buvo aiškinamasi ar gyventojai nori dalyvauti tokio tipo projektuose?

Analizuojant informantų atsakymų buvo išskirtos keturios subkategorijos – prevenciniai projektai, informaciniai projektai, vidiniai mokymai bei nerengiami projektai.

Informantų nuomonės analizė atskleidė (žr. 7 lentelė), kad didžioji dalis institucijų organizuoja arba prevencinius mokymus, kurių metu gyventojams aiškinama kaip saugiai elgtis, kokie jų veiksmai turėtų būti tam tikrais atvejais ir pan., arba informacinio pobūdžio projektus, kur bendruomenėms yra leidžiami leidiniai ar vykdomos tam tikros situacijos parodomosios programos.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugelis įstaigų organizuoja vidinius mokymus darbuotojams arba įgyvendina projektus, kurie orientuoti į įstaigos vidaus veiklą. Antai greitoji medicinos pagalba ir Dzūkijos vandenys, iš viso jokių projektų, kuriuose įtrauktų bendruomenės neįgyvendina.

7 lentelė. Projektai, miesto bendruomenėms nepaprastųjų situacijų valdymo srityje

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys
Institucijų aktyvumas	Prevenciniai projektai	„aktyviai dalyvaujama miesto renginiuose, mokyklose, siekiant didinti švietimą apie NS ir elgesį jų metu“ (5) „pagrindė visi projektai skirti prevencijai“ (4)
	Informaciniai projektai	„informuojame gyventojus kaip saugiai elgtis, kokios pasekmės ir kaip spręsti kilusias problemas“ (7) „išleisti leidiniai, kaip elgtis NS metu, vyksta parodomosios programos miesto gyventojams“ (3)
	Vidiniai mokymai	„projektai orientuoti į įstaigos vidaus veiklą“ (1) „didžioji dalis projektų įgyvendinama įstaigos viduje, kaip reikėtų elgtis NS metu“ (3) „vykdome vidinius mokymus savo darbuotojams, kaip reikėtų elgtis nelaimių metu, kokie veiksmai pan.“ (7)
	Nerengiami projektai	„bendrų projektų nerengiamė“ (6) „projektai orientuoti <...> ne į bendruomenes“ (1)

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis informantų nuomone

Taigi, nors teorijoje aktyviai vyksta diskusijos apie bendrus institucijų, atsakingų už nepaprastųjų situacijų valdymą, ir bendruomenių veiklos projektus, tačiau Alytaus mieste, tokio pobūdžio projektai yra rengiami retai, dažniausiai juos įgyvendinant prevenciniais klausimais. Apibendrinant galima teigti, kad institucijų aktyvumas organizuojant projektus bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą, ekspertų vertinimas tiek teigiamoje, tiek ir neigiamoje dimensijoje. Teigiamais aspektais įvardijami išoriniai projektai, kur bendruomenės įtraukiamos organizuojant prevencinius ar informacinio pobūdžio projektus, įtraukiami įstaigų darbuotojai vidinių mokymų pagalba. Įgyta teigiama patirtis lemia bendruomenių pasitikėjimą viešosiomis institucijomis, didina žinias bei savimonę. Neigiamai vertinama kai kurių įstaigų siauras matymas ir nuolatinio ryšio su bendruomenėmis nebuvimas.

Analizuojant literatūrą nustatyta, kad aktyvūs piliečiai ir savanoriai, susipažinę su jų gyvenamomis vietomis, paprastai turi geriausią ir naujausią bendruomenės informaciją, padedančią teikti tikslią informaciją ir skleisti skubius pranešimus apylinkėms, tokiu būdu didinant bendruomenės atsparumą. Kokiais būdais bendruomenė gali būti įtraukta į nepaprastųjų situacijų valdymą ir buvo bandoma išsiaiškinti.

Išanalizavus informantų atsakymus, jų nuomonė išsiskyrė į dvi kategorijas: procesą ir bendradarbiavimą (žr. 8 lentelė).

8 lentelė. Bendruomenės įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą būdai

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys
Procesas	Pagalba	„prašome gyventojų pagalbos padėti išnešti ligonius ar sužeistuosius“ (1) „galime prašyti suteikti informaciją, t.y. liudyti ir pan.“ (2)
	Pratybos	„įtraukti tik pratybų metu“ (3) „įtraukimas galimas tik pratybų metu“ (2)
Bendradarbiavimas	Informavimas	„informuoti gyventojus per masines informavimo priemones“ (4) „informuojame seniūnaičius“ (5) „informuojame apie įvykį atitinkamas bendruomenes“ (6) „informuodami apie gedimus ir jų pašalinimo terminus“ (7)
	Prevencinės kryptys	„prevenciniais pagrindais“ (3) „vykdydami prevencinius mokymus“ (4)

Šaltinis: sudarytas darbo autoriaus, remiantis informantų nuomone

Teorinės studijos rodo, kad bendruomenių įtraukimo būdų praktikoje yra nemažai. Tačiau dažniausiai įtraukimo sėkmė labai stipriai yra susijusi su atsakingų institucijų aktyviais veiksmais ir pasirengimu įtraukti bendruomenes. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad pagrinde bendruomenių įtraukimo būdai yra per pagalbos organizavimą, pratybų metu, informuojant ir vykdant prevencines kryptis. Tą iliustruoja ir išskirtos subkategorijos. Tyrimo metu gauti rezultatai pagrindžia teorines studijas dėl teisinės bazės tobulinimo Lietuvoje, kadangi dauguma informantų nurodo problemą, jog nėra teisinio pagrindo įtraukti bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą, kur anot kariuomenės atstovo „*nėra teisinių galimybių tą daryti*“. Analogišką problemą įvardijo ir policijos atstovas, teigdamas, kad „*pagal galiojančias tvarkas įtraukti negalime*“. Civilinės saugos specialistas, taip pat pabrėžė, kad teisiškai galima „*tik informuoti gyventojus per masines informavimo priemones*“. Pastebėta, kad pagrinde informantai akcentavo informavimą, tačiau dauguma nesiplėtė aiškinti, kokiais atvejais tą daro, kokias priemones naudoja ir pan. Bendradarbiavimą tarp institucijų ir bendruomenių rodo prevenciniai renginiai, kurių pagalba bendruomenės įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą. Tačiau remiantis aukščiau nagrinėtu klausimu (žr. 7 lentelė), prevenciniai renginiai nepaprastųjų situacijų valdymo srityje rengiami tik kai kuriose įstaigose. Todėl galima daryti prielaidą, kad daugumoje institucijų yra teoriškai žinoma kokiais būdais turi būti įtraukiamos bendruomenės, tačiau praktikoje tas daroma retai dėl teisinių kliūčių ir vidinių resursų stokos.

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad įsitraukimas į tam tikras veiklas yra efektyvus ir duoda rezultatus, tik tada, jei yra motyvacija ir vidinis noras. Efektyvumo ir rezultatyvumo nebus pasiekta, jeigu nebus suinteresuotumo. Todėl sekančiu klausimu buvo teiraujamasi ar bendruomenės suinteresuotos įtraukimu į nepaprastųjų situacijų valdymą.

9 lentelė. Bendruomenių suinteresuotumas įtraukimu į nepaprastųjų situacijų valdymą

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys
Suinteresuoti	Tikslinės grupės	„iš jaunimo matome norą“ (2) „tam tikros bendruomenės yra suinteresuotos įtraukimu, pvz.: gyvenančios šalia rizikingų objektų“ (3) „tik tikslinė auditorija“ (5)
Nesuinteresuoti	Visiškai nesuinteresuoti	„dažniausiai pasyvūs“ (7) „mūsų veikloje gyventojai nėra suinteresuoti įtraukimu“ (6) „visumoje pastebimas pasyvumas“ (5) „dažniausiai tai ne“ (1)
	Suinteresuoti tik tam tikrais atvejais	„gyventojų suinteresuotumas pasireiškia tik tada, jei tai tiesiogiai liečia juos pačius“ (4) „retais atvejais“ (2)

Šaltinis: sudarytas darbo autoriaus, remiantis informantų nuomone

Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, informantų nuomonė išsiskyrė į dvi kategorijas – suinteresuotus ir nesuinteresuotus. Dauguma informantų pabrėžia, kad suinteresuotumu pasižymi tam tikros tikslinės grupės, tokios kaip, jaunimas, gyventojai, kurie gyvena šia tam tikrų objektų, kurie kelia riziką ar kitos tikslinės auditorijos. Tačiau dauguma bendruomenių yra nesuinteresuotos arba tampa suinteresuotos tik tada, kai susiklosčiusi situacija paliečia juos pačius. Apibendrinant ekspertų nuomonę, galima daryti išvadą, kad gyventojai nėra suinteresuoti įtraukimu į nepaprastųjų situacijų valdymą arba tai daro epizodiškai, tik nutikus tam tikrai situacijai. Tačiau kai kurios tikslinės grupės aktyviai domisi ir yra pasižymi suinteresuotumu. Keletas informantų, nurodė, jog bendruomenės tampa suinteresuotos tik nutikus nelaimei, kai problema paliečia juos pačius.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokios kliūtys ar sunkumai trukdo įtraukti bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą. Susisteminus informantų nuomonę, buvo išskirtos dvi problemų kategorijos, kurios susijusios su įstaigomis ir gyventojais. Apibendrinti duomenys pateikiami 10 lentelėje.

Susisteminus duomenis paaiškėjo, kad su įstaigomis susijusios teisinės problemos, sistemos nebuvimas ir riboti vidiniai ištekliai. Informantų nuomone, „griežtas teisinis reguliavimas neleidžia aktyviau įtraukti bendruomenių“. Dažniausiai informantų minima problema – riboti vidiniai ištekliai. Anot informantų, „lėšų ir vidinių resursų stoka stipriai apriboja bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą galimybes“. Ši informantų nurodyta nėra būdinga vien tik Alytaus miestui. Nagrinėjant mokslinę literatūrą, pastebėta, jog vidinių resursų stokos problema ir yra sprendžiama įtraukiant bendruomenes, kuomet tarnyboms nepakanka žmogiškųjų išteklių nepaprastosios situacijos metu. Būtent bendruomenių įtraukimas didina tarnybų galimybes evakuoti gyventojus, padeda informuoti bendruomenės narius nepaprastųjų situacijų metu ir pan.

10 lentelė. Kliūtys, bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys
Problemos, susijusios su įstaiga	Teisinės problemos	„turi turėti pirminį pasiruošimą, ko dažniausiai ir nėra“ (2) „griežtas teisinis reguliavimas neleidžia aktyviau įtraukti bendruomenių“ (4)
	Sistemos nebuvimas	„trūksta vieningos sistemos, kaip reikėtų tą daryti“ (1) „aiškos tvarkos kas ir kaip daroma“ (6)
	Riboti vidiniai ištekliai	„papildomų lėšų kokias nors veiklas“ (1) „lėšų stoka ir vidinių išteklių nebuvimas stipriai apriboja“ (4) „trūksta resursų“ (6) „neužtenka žmogiškųjų išteklių problemoms spręsti“ (7)
Problemos, susijusios gyventojais	Gyventojų sąmoningumas	„neturi supratimo padėti“ (1) „nesuvokimo ir nenoro padėti“ (3)
	Gyventojų abejingumas	„žmonių abejingumas irgi daro savo“ (2) „mažai suinteresuoti, kai kuriais atvejais labai jaučiasi abejingumas“ (5) „dėl gyventojų abejingumo problemoms“ (3)

Šaltinis: sudarytas darbo autoriaus, remiantis informantų nuomone

Alytaus miesto tarnybų nurodytos problemos yra realios, tačiau su bendruomenių įtraukimu susijusios kliūtys yra kompleksinės ir negali būti nagrinėjamos atskirai: nepakanka skirti daugiau lėšų, kad būtų didinamas bendruomenių įtraukimas, tačiau būtina ir teisinės bazės peržiūra ir adaptavimas bei aiški sistema, kaip turi būti elgiama ir kokių veiksmų imama tam tikroje situacijoje. Tačiau vertinant informantų įvardintas problemas negalima nepastebėti ir kliūčių, susijusių su pačiais gyventojais. Informantai teigia susiduriantys su gyventojų sąmoningumo stoka, nenoru padėti bei abejingumu. Taigi, apibendrinant galima teigti, jog pagrindinės kliūtys, su kuriomis susiduriama įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą siejamos su vidiniu gyventojų nenoru ir abejingumu, bei problemomis, kurios kyla iš tarnybų pusės: teisinėmis kliūtimis, ribotais vidiniais ištekliais ir sistemos stoka.

Teorinės studijos atskleidė, mokslininkai aktyviai diskutuoja komunikacijos svarba nepaprastųjų situacijų metu, koncentruojantis į komunikacinius procesus, išryškinant komunikacijos nenutrūkstamumo, sklaidos ir kokybės aspektus, pabrėžiant komunikacijos įtaką nepaprastųjų situacijų valdymo veiksmingumui. Todėl tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kokios komunikacijos priemonės yra naudojamos praktikoje bendruomenių informavimui ir įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą. Apibendrinti duomenys pateikiami 11 lentelėje.

11 lentelė. Komunikacijos priemonės, taikomos bendruomenių informavimui ir įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys
Individualios komunikacijos priemonės	Perspėjimas ir informavimas trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į mobiliuosius telefonus (GPIS)	„praktikoje taikome gyventojų pranešimų informavimo sistemą (GPIS)“ (1) „GPIS“ (2, 4, 5)
	Tekstiniai pranešimai	„pranešimai SMS“ (6) „gyventojai informuojami SMS“ (7)
	El. paštas	„el. paštu.“ (6, 7)
Grupinės komunikacijos priemonės	Bendrasis pagalbos centras	„per BPC“ (2)
	Žiniasklaida, spauda	„lankstinukus naudojame“ (5) „vietinis informavimas per spaudą“ (5) „skelbiama regioninėje spaudoje, internete ir pan.“ (7)
	Radijas, televizija	„radijas, televizija“ (5)
	Garsiakalbiai	„garsiakalbių pagalba“ (2) „garsiakalbiai“ (3)
	Sirenos	„sirenos“ (4)

Šaltinis: sudarytas darbo autoriaus, remiantis informantų nuomone

Lietuvoje, remiantis Civilinės saugos įstatymu, „gyventojai, ūkio subjektai ir kitos įstaigos turi teisę būti perspėti apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją, gauti informaciją apie įvykčius įvykius, ekstremaliuosius įvykius, susidariusią ekstremaliąją situaciją ir kaip elgtis susidarius ekstremaliajai situacijai“ (Lietuvos Respublikos Civilinės saugos įstatymas 1998). Nagrinėjant informantų atsakymų, keletas jų paminėjo, jog komunikacijos priemonės parenkamos vadovaujantis Civilinės saugos įstatyme numatyta tvarka. Tačiau analizuojant minėtą įstatymą, komunikacijos priemonės yra aiškinamos kaip: „gyventojai, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, kitos įstaigos ir ūkio subjektai apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją perspėjami Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento direktoriaus nustatytomis techninėmis perspėjimo priemonėmis ir tvarka“ (Lietuvos Respublikos Civilinės saugos įstatymas 1998). Taigi, iš tokių informantų atsakymų pasigendama tikslumo ir aiškumo, kokios komunikacijos priemonės taikomos praktikoje. Kita vertus, informantų nuomonė atskleidžia, jog komunikacijos priemonės, galima kategorizuoti į dvi grupes pagal gavėjų tikslines grupes: individualias ir grupines. Prie individualių komunikacijos priemonių priskiriama perspėjimas ir informavimas trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į mobiliuosius telefonus (GPIS), tekstiniai pranešimai ir el. paštas, kuomet yra pasiekiamas tikslinis informacijos gavėjas ir perduodama konkreti informacija, tam žmogui, kuris yra suinteresuotas jos gavimu. Grupinės komunikacijos priemonės yra žiniasklaida, spauda, radijas, televizija, Bendrasis pagalbos centras, garsiakalbiai sirenos. Šių priemonių pagalba yra pasiekiamos didesnės grupės žmonių, informuojama didesnė auditorija, kur gali būti pateikiama ne visiems aktuali informacija. Nagrinėjant informantų atsakymus, pastebėta, jog gana

daug dėmesio sulaukė perspėjimo ir informavimo trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į mobiliuosius telefonus (GPIS) sistema. Dauguma ekspertų nurodė, jog „*praktikoje taikome gyventojų pranešimų informavimo sistemą (GPIS), kadangi tai vienas efektyviausių ir greičiausių būdų pasiekti gavėją*“. Taigi, apibendrinant galima teigti, kad Alytaus mieste komunikacijos priemonės, kuriomis bendruomenės įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą yra skirstomos į individualias ir grupines, praktikoje taikant kompleksinius sprendimus, tačiau dažniausiai vartojamos individualios komunikacijos priemonės.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kokios komunikacijos priemonės, taikomos praktikoje yra efektyvios ir kurios iš jų būtų efektyvios. Efektyvumas šioje vietoje traktuojamas, kaip sugebėjimas operatyviai perduoti kokybišką, tikslią ir informatyvią informaciją tikslinei auditorijai. Apibendrinti duomenys pateikiami 12 lentelėje.

12 lentelė. Efektyvios komunikacijos priemonės, taikomos bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys
Efektyvios komunikacijos priemonės	Perspėjimas ir informavimas trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į mobiliuosius telefonus (GPIS)	„labai efektyvi yra GPIS sistema“ (2) „efektyviausia priemonė yra GPIS“ (3) „vienareikšmiškai tik GPIS“ (4) „dažniausiai atvejais taikoma GPIS“ (5)
	Komunikacijos priemonių kompleksas	„taikomas komunikavimo priemonių kompleksas“ (2)
	Tekstiniai pranešimai	„faktiškai tai SMS viena iš efektyviausių“ (6) „SMS viena iš efektyvesnių“ (7)
	Grupinės komunikacijos priemonės	„gali būti veiksmingos ir kitos priemonės, tokios kaip masinė spauda ir pan.“ (4) „kai kuriais atvejais labai efektyvi yra spauda, radijas, garsiakalbiai ar sirenos“ (5)

Šaltinis: sudarytas darbo autoriaus, remiantis informantų nuomone

Analizuojant informantų atsakymus pastebėta, kad komunikacijos priemonių efektyvumas aiškinamas iš kiekvieno informanto atstovaujamos įstaigos pusės, t.y. antai Priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos atstovas teigia, kad „*kai kuriais atvejais labai efektyvi yra spauda, radijas, garsiakalbiai ar sirenos*“, policijos atstovas aiškina GPIS svarbą, o Greitosios medicinos pagalbos atstovas nurodo tekstinių pranešimų sistemos svarbą. Taigi galima teigti, kad daugumoje atvejų, efektyvių priemonių išskyrimas yra glaudžiai susijęs su atstovaujama institucija ir jai priskiriamais veiksmais ir pareigomis nepaprastosios situacijos metu.

Informantų atsakymų analizė atskleidė, kad viena efektyviausių komunikacijos priemonių yra perspėjimas ir informavimas trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į mobiliuosius telefonus (GPIS). Tačiau informantai nurodo ir GPIS susijusias problemas, tokias kaip tam tikros socialinės grupės, kurios stokoja žinių ir įgūdžių sistemos naudojimui, ne visi vartotojai yra prisijungę tinklo pranešimus.

Nagrinėjant informantų atsakymus pastebėta ir daugiau kliūčių, kurios sąlygoja kai kurių priemonių efektyvumą. Tai – lėšų stoka. Apibendrinant informantų atsakymus, galima daryti išvadą, kad komunikavimo priemonių taikymas ir efektyvumo priskyrimas tam tikrai komunikacijos priemonei yra glaudžiai susijęs su atstovaujamos įstaigos veiksmais ir pareigomis nepaprastųjų situacijų valdymo metu. Nustatyta, kad efektyviausios komunikacijos priemonės yra perspėjimas ir informavimas trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į mobiliuosius telefonus (GPIS), tekstiniai pranešimai, kompleksinis priemonių taikymas, grupinės komunikacijos priemonės.

Atliekant tyrimą buvo svarbu išsiaiškinti kokios perspektyvos bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą? Ar gyventojai pasirengę dalyvauti nepaprastųjų situacijų valdyme? Tyrimo metu buvo išskirtos dvi kategorijos – teisinės bazės tobulinimas ir mokymai (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Perspektyvos bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys
Teisinės bazės tobulinimas	Savanoriavimas	„galima įtraukti savanoriavimo pagrindais“ (1)
	Bendra valstybinė politika	„Lietuvoje tas dar nėra sukurta“ (1) „Teisinė bazė turi valstybiniu lygmeniu, ko Lietuvoje dar nėra“ (2) „viešinti ir bandyti įtraukti per savivaldos valdymo struktūras“ (4)
Mokymai	Prevenција	„Iš prevencinių mokymų matyti, kad gyventojai yra pasiruošę padėti“ (3) „per prevencinius mokymus“ (5)
	Pratybos	„turint tinkamą pasiruošimą, gyventojų įtraukimas būtų įmanomas“ (2) „nėra realių įvykių, kurių metu galėtum įvertinti gyventojų pasiruošimą“ (3) „kokios realios galimybės ir kaip jie būtų pasiruošę – tai klausimas“ (4) „bendras pratybas yra puikios galimybės įtraukti“ (5) „koks yra realus pasiruošimas“ (6) „pasirengimas ir nėra aišku, nes neturime tam praktikos“ (7)

Šaltinis: sudarytas darbo autoriaus, remiantis informantų nuomone

Analizuojant informantų atsakymus pastebėta, kad dauguma ekspertų pabrėžė gyventojų pasiruošimo svarbą, nurodydami, kad neaišku koks yra realus gyventojų pasiruošimas, nes Lietuvoje pastaruoju metu nėra situacijų, kurios galėtų parodyti koks yra bendruomenių pasirengimas. Anot informantų „Lietuvoje mažai tokių atvejų, kurie parodytų koks yra realus pasiruošimas“ (6). Vertinant informantų atsakymus, matyti, kad buvo išskirtos dvi kategorijos – teisinės bazės tobulinimas ir mokymai. Dauguma informantų pabrėžė, kad Lietuvoje nėra vieningos sistemos ir nėra pritaikyta teisinė bazė bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą. Taip pat buvo pateikta viena iš

alternatyvų – savanoriavimas. Taip pat matyti, kad sekanti išskirta kategorija – mokymai, kuri skaidoma į prevencijos ir pratybų subkategorijas. Dauguma informantų pabrėžė pratybų svarbą, nurodydami, kad „*labai sunku subjektyviai vertinti koks yra pasiruošimas*“ (5). Taip pat kaip vieną iš perspektyvų įvardinimo prevencinius mokymus, kurių naudą ir svarbą akcentuoja ir teoriniai tyrimai bei mokslininkų atliktos analizės. Taigi apibendrinant galima teigti, kad tik nutikęs realus įvykis parodytų, koks yra bendruomenių pasirengimas dalyvauti nepaprastųjų situacijų valdyme, tačiau pagrindinės perspektyvos siejamos su teisinės bazės tobulinimu ir mokymais.

Atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti koks yra gyventojų pasirengimas, nes, anot teorinių studijų, tik nuo gyventojų fizinių galimybių ir noro priklauso galutinis rezultatas. Todėl tyrimo metu buvo klausama ar gyventojams pakanka žinių apie nepaprastųjų situacijų valdymą? Apibendrinti duomenys pateikiami 14 lentelėje.

14 lentelė. Gyventojų turimos žinios apie nepaprastųjų situacijų valdymą

Kategorija	Pagrindžiantis teiginys
Teorinės žinios	„dažnai tai būna tik teorinės žinios“ (2) „tik jos teorinės“ (4) „tai tik teorinės žinios“ (5) „trūksta praktinių įgūdžių“ (7)
Žinių trūkumas	„ne, trūksta elementaraus suvokimo apie pavojų ir riziką“ (1) „praktikos nėra“ (2) „ką žinojo vakar, nebūtinai tiks rytoj“ (3) „ne, trūksta“ (5) „praktikoje veiksmai yra kitokie ir dažnu atveju, gyventojai atsiduria nežinomybėje“ (6)

Šaltinis: sudarytas darbo autoriaus, remiantis informantų nuomone

Kaip matyti iš tyrimo duomenų, gyventojų turimos žinios apie nepaprastųjų situacijų valdymą skaidomos į teorines žinias ir žinių trūkumą. Dauguma informantų pabrėžė, kad gyventojams trūksta sąmoningumo ir rizikos suvokimo žinių, nes dažnais atvejais „*lenda į įvykius*“ negalvodami apie galimas pasekmes. Beveik visi informantai pabrėžė praktinių įgūdžių stoką, nes dažnais atvejais gyventojai turi tik teorines žinias ir kaip elgtis vienoje ar kitoje situacijoje nepakanka praktinių įgūdžių. Tačiau pabrėžiama, jog „švietimo poreikis visada išlieka, nes keičiasi grėsmės“ (3). Tą rodo ir teoriniai tyrimai, kurių metu irgi akcentuojama praktinių mokymų ir žinių svarba. Taigi, darytina išvada, kad gyventojams trūksta žinių arba dažnu atveju jie turi tik teorinius įgūdžius.

Atliekant tyrimą informantų buvo teiraujamasi apie bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba srityje tobulinimo sprendimus. Susisteminti duomenys pateikiami 15 lentelėje.

Susisteminius informantų atsakymus bendruomenių įtraukimo tobulinimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba srityje klausimus buvo išskirtos dvi kategorijos – teisinės bazės tobulinimo pasiūlymai ir mokymai.

15 lentelė. Tobulinimo veiksmai bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys
Teisinės bazės tobulinimas	NSV reglamentuojančių dokumentų tobulinimas	„teisinės bazės tobulinimas ir adaptavimas Lietuvai“ (1) „tobulinti teisinius sprendimus“ (2) „teisinės bazės tobulinimo“ (4) „reikia tobulinti teisinę bazę“ (5)
Mokymai	Prevenција	„prevencinius užsiėmimus“ (2) „prevencinių mokymų“ (3) „reikia nepamiršti prevencinių užsiėmimų“ (5)
	Pratybos	„praktiniai užsiėmimai“ (1) „organizuoti praktinius mokymus“ (2) „bendrų pratybų“ (3) „pratybų“ (4) „organizuoti pratybas“ (5) „bendrų mokymų reikia“ (6) „praktinių žinių didinimo“ (7)
	Švietimas	„Gyventojų švietimas“ (1)

Šaltinis: sudarytas darbo autoriaus, remiantis informantų nuomone

Nagrinėjant atsakymus pastebėta, kad daugumoje atvejų informantai pabrėžia teisinės sistemos trūkumus, tačiau nenurodo kokie jie yra ir kaip juos reiktų tobulinti. Siūlymai yra daugiau abstraktūs. Taip pat informantai pabrėžė ir mokymų bei prevencijos reikalingumą. Galima teigti, kad praktinių mokymų organizavimas padėtų gyventojams aktyviau dalyvauti realiose situacijoje, gerintų nepaprastųjų situacijų padarinių likvidavimą ir pan. Darytina išvada, kad prevencinių mokymų ir praktinių žinių tobulinimas gerintų bendruomenių pasirengimą dalyvauti nepaprastųjų situacijų valdyme. Kita vertus, dauguma informantų akcentavo tobulinti tam tikrus veiksmus, tačiau visi jie susiję bendruomenių įtraukimu, tačiau ne komunikacijos priemonėmis.

Apibendrinat atliktą tyrimą galima daryti šias išvadas:

- Tyrimo išvadas ir rezultatus suformavo didelę patirtį turintys specialistai, kurių vidutinis darbo stažas 22 metai.
- Alytaus mieste, nepaprastųjų situacijų valdymo pobūdžio projektai yra rengiami retai, dažniausiai juos įgyvendinant prevenciniais klausimais. Institucijų aktyvumas organizuojant projektus bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą, ekspertų vertinimas tiek teigiamoje, tiek ir neigiamoje dimensijoje.
- Lietuvoje išryškinta problema, jog nėra teisinio pagrindo įtraukti bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą.

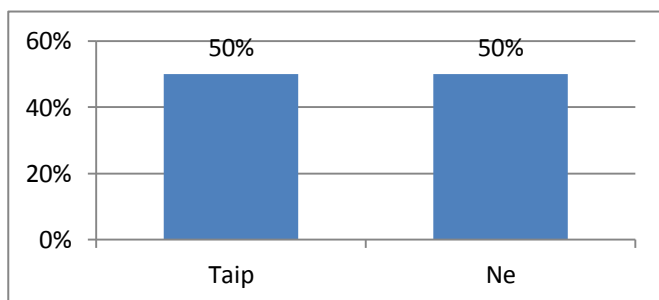
- Daugumoje institucijų yra teoriškai žinoma kokiais būdais turi būti įtraukiamos bendruomenės, tačiau praktikoje tas daroma retai dėl teisinių kliūčių ir vidinių resursų stokos.
- Gyventojai nėra suinteresuoti įtraukimu į nepaprastųjų situacijų valdymą arba tai daro epizodiškai, tik nutikus tam tikrai situacijai.
- Pagrindinės kliūtys, su kuriomis susiduriama įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą siejamos su vidiniu gyventojų nenoru ir abejingumu, bei problemomis, kurios kyla iš tarnybų pusės: teisinėmis kliūtimis, ribotais vidiniais ištekliais ir sistemos stoka.
- Alytaus mieste komunikacijos priemonės, kuriomis bendruomenės įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą yra skirstomos į individualias ir grupines, praktikoje taikant kompleksinius sprendimus, tačiau dažniausiai vartojamos individualios komunikacijos priemonės.
- Efektyviausios komunikacijos priemonės yra perspėjimas ir informavimas trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į mobiliuosius telefonus (GPIS), tekstiniai pranešimai, kompleksinis priemonių taikymas, grupinės komunikacijos priemonės.
- Gyventojams trūksta žinių arba dažnu atveju jie turi tik teorinius įgūdžius apie nepaprastųjų situacijų valdymą.
- Prevencinių mokymų ir praktinių žinių tobulinimas gerintų bendruomenių pasirengimą dalyvauti nepaprastųjų situacijų valdyme.

2.3. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

Baigiamajame darbe buvo siekiama išsiaiškinti bendruomenių atstovų nuomonę apie Alytaus mieste taikomas komunikacijos priemones, įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą. Tikslui pasiekti buvo apklausta 14 Alytaus miesto seniūnijų atstovų. Apibendrinti duomenys pateikiami žemiau.

Pirmuoju tyrimo klausimu buvo teiraujamasi ar bendruomenės dalyvauja prevencinėje veikloje. Susisteminti duomenys pateikti 10 paveiksle.

10 pav. Bendruomenės dalyvavimas prevencinėje veikloje (N=14)

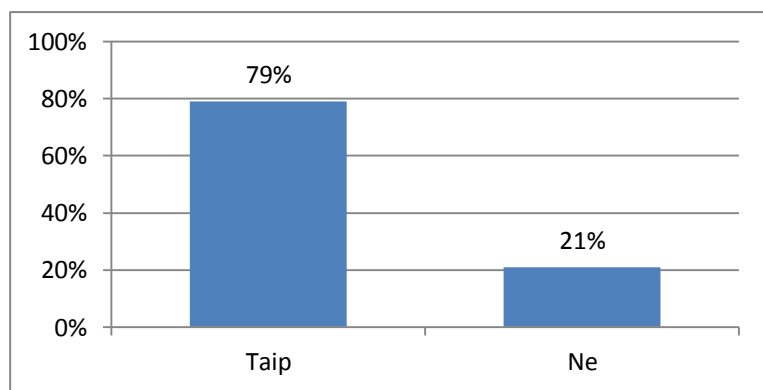

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kaip matyti iš 10 paveikslo, respondentų nuomonės pasidalijo į dvi lygias grupes. Vienoda dalis respondentų teigia dalyvavę prevencinėje veikloje, tokia pat dalis nurodo, kad jokioje prevencinėje veikloje nedalyvavo. Galima daryti išvadą, kad atsakingos už prevenciją institucijos nepakvietė dalyvauti visų bendruomenių, o vykdė tam tikrą atranką arba organizavo prevencinius mokymus, tik tam tikroms suinteresuotoms bendruomenėms, o ne masinei auditorijai. Kita vertus, tokie rezultatai prieštarauja kokybinio tyrimo metu gautai informacijai, kur informantai nurodė, kad vykdė prevencinius mokymus ir aktyviai kvietė dalyvauti bendruomenes.

Tyrimo metu buvo aiškinamasi ar tarp atsakingų institucijų už nepaprastųjų situacijų valdymą ir bendruomenių vyksta bendradarbiavimas, ar šios dvi grupės bendrauja tarpusavyje. Gauti rezultatai pateikiami 11 paveiksle.

11 pav. Bendruomenių ir atsakingų institucijų už nepaprastųjų situacijų valdymą bendradarbiavimas (N=14)

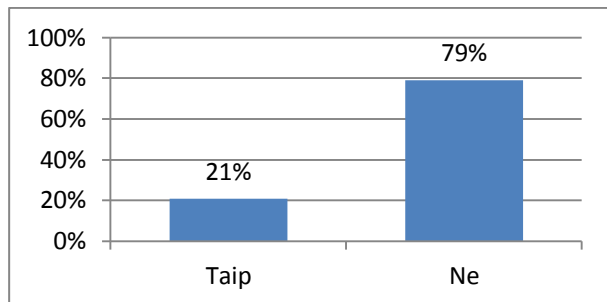

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kaip matyti iš 11 paveikslo, didžioji dalis (79 proc.) tyrime dalyvavusių respondentų nurodė, kad bendradarbiauja. Tačiau 21 proc. apklaustųjų teigia nebendradarbiaujantis. Todėl siekiant rasti ryšį tarp bendradarbiavimo ir dalyvavimo prevencinėje veikloje, SPSS pagalba buvo palyginta respondentų atsakymai (žr. 3 priedą). Paaiškėjo, kad nors didžioji dalis atsakiusiųjų nebuvo įtraukti į prevencinę veiklą, tačiau ir toliau aktyviai bendradarbiauja su institucijomis, atsakingomis už nepaprastųjų situacijų valdymą Alytaus mieste. Tokie rezultatai leidžia teigti, jog bendruomenių atstovai suvokia bendradarbiavimo svarbą ir siekia palaikyti ryšius su atsakingomis institucijomis. Galima daryti išvadą, kad bendruomenių nariai nėra abejingi, nes siekia bendradarbiauti su institucijomis, atsakingomis už nepaprastųjų situacijų valdymą, Alytaus mieste.

Sekančiu tyrimo klausimu buvo teiraujama respondentų nuomonės apie dalyvavimą projektuose nepaprastųjų situacijų valdymo srityje. Grafinis atsakymų pasiskirstymas pateikiamas 12 paveiksle.

12 pav. Bendruomenių dalyvavimas projektuose nepaprastųjų situacijų valdymo srityje (N=14)

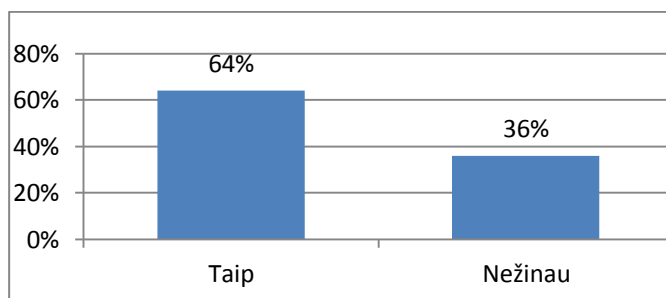

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

12 paveikslo duomenys iliustruoja, kad net 79 proc. apklaustųjų per pastaruosius metus nėra dalyvavę jokiuose projektuose, nepaprastųjų situacijų valdymą srityje. Tyrimo rezultatams antrina ir kokybinio tyrimo metu gauti duomenys, jog už nepaprastųjų situacijų valdymą atsakingos institucijos tokio tipo projektus organizuoja labai retai. Taigi, tyrimo metu gauti duomenys tik patvirtina ekspertų teiginius, kad projektai bendruomenėms nepaprastųjų situacijų valdymo srityje organizuojami itin retai.

Kiekybinio tyrimo metu respondentų buvo teiraujamasi apie bendruomenių norą dalyvauti projektuose nepaprastųjų situacijų valdymą srityje. Apibendrinti duomenys pateikiami 13 paveiksle.

13 pav. Bendruomenių noras dalyvauti projektuose nepaprastųjų situacijų valdymo srityje (N=14)

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Iš 13 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad 64 proc. bendruomenių atstovų mano, kad jų atstovaujama bendruomenė dalyvautų projektuose, kurie skirti nepaprastųjų situacijų valdymui. Tačiau nemaža dalis apklaustųjų rodo dvejojimą (36 proc.) ir nežino ar jų bendruomenė norėtų dalyvauti tokio tipo projektuose. Galima daryti išvadą, kad organizuojant tokio tipo projektus, daugiau nei pusė bendruomenių dalyvautų, tačiau tikslinga prieš jų įgyvendinimą atlikti apklausą ir sužinoti daugumos nuomonę.

Anketoje respondentams buvo pateikti 7 teiginiai, atspindintys respondentų nuomonę į nagrinėjamą objektą. Minėtų teiginių įvertinimui buvo naudojama Likerto penkiabalė skalė (susumuotų reitingų metodas). Respondentas turi įvertinti kiekvieną teiginį, pasirenkant vieną iš penkių pateiktų atsakymų: visiškai nesutinku, nesutinku, nei sutinku, nei nesutinku, sutinku ir visiškai sutinku. Kiekvienas teiginys yra ranguojamas penkiabalėje skalėje, kur 1 reiškia „visiškai nesutinku“, o 5 – „visiškai sutinku“. Skaičiuojamas kiekvieno įsipareigojimo įvertinimas. Tada atsakymai į tam tikrą įsipareigojimo būdą reprezentuojančius teiginius yra sudedami, skaičiuojant sumą arba vidurkį. Gavus rezultatus, kuo įvertinimas yra aukštesnis, tuo aukštesnis kiekvienos formos įsipareigojimo lygis. Tyrimo metu gauti rezultatai pateikiami 17 lentelėje.

Taip pat siekiant įvertinti parengtų teiginių patikimumą buvo atliktas Cronbach's alpha testas (naudojantis SPSS funkcionalumu). Cronbach's alpha testas remiasi „atskirų klausimų, sudarančių klausimyną, koreliacija ir įvertina, ar visi skalės klausimai pakankamai atspindi tiriamąjį dydį bei įgalina patikslinti reikiamų klausimų skaičių skalėje“ (Pukėnas 2009, 46). Apibendrinti duomenys pateikiami 16 lentelėje. SPSS gauti duomenys pateikti 3 priede.

16 lentelė. Patikimumo testo rezultatai

Klausimynas	Teiginių skaičius	Cronbach's alpha (α)
Teiginiai	7	0,828

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis SPSS gautais duomenimis

Patikimumo testo metu gauti duomenys rodo, kad Cronbach's alpha koeficientas yra 0,828. Teiginiai yra laikomi tarpusavyje susijusiais ir patikimais, juos galima naudoti darbe. Teorinėje literatūroje yra nurodyta, kad skalės yra laikomos priimtiniomis, kai Cronbach's alpha koeficientas yra aukštesnis nei 0,7. Tyrimo duomenys parodė, kad Cronbach's alfa koeficientas lygus 0,828, kas atskleidžia skalės nuoseklumą ir patikimumą.

Taigi toliau galima pateikti respondentų nuomonių pasiskirstymą iliustruojančius rezultatus (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Respondentų nuomonės palyginimas, proc.

Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Teko dalyvauti veikloje, susijusioje su nepaprastųjų situacijų valdymu	36	43	7	7	7
Bendruomenės įtraukimas didina visuomenės sugebėjimą reaguoti į grėsmes	0	0	0	29	71
Bendruomenės nario motyvacija padėti grindžiama emocine priklausomybe ir jausmais bendruomenei	0	0	14	36	50
Bendruomenės įtraukimas stiprina vyriausybės nepaprastųjų situacijų valdymo pajėgumus	0	0	0	21	79
Dalyvavimas nepaprastųjų situacijų valdyme suteikia galimybę bendruomenėms sužinoti apie nepaprastųjų situacijų valdymo veiklą ir tapti aktyviais partneriais	0	0	0	14	86
Mūsų bendruomenės nariai turi žinių ir gali padėti institucijoms nepaprastųjų situacijų atvejais	7	57	36	0	0
Bendruomenės yra aktyviai įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą	57	43	0	0	0

Šaltinis: sudarytas darbo autoriaus, remiantis respondentų nuomone

Tyrimo metu respondentų buvo teirujamasi apie bendruomenių dalyvavimą nepaprastųjų situacijų valdymo veikloje. Kaip matyti iš gautų duomenų, net 79 proc. apklaustųjų šiam teiginiui nepitaria arba nepitaria visiškai. Tik 14 proc. linkę sutikti. 7 proc. neturi nuomonės šiuo klausimu. Gauti duomenys tik patvirtina faktą, kad bendruomenės nepaprastųjų situacijų valdymo veikloje nedalyvauja arba dalyvauja tik labai retais atvejais.

Teorinės studijos teigia, kad bendruomenės įtraukimas didina visuomenės sugebėjimą reaguoti į grėsmes. Su šiuo teiginiu visiškai sutinka 71 proc., o 29 proc. linkę jam pritarti. Tai patvirtina teorinių tyrimų rezultatus ir pagrindžia bendruomenės įtraukimo poreikį į nepaprastųjų situacijų valdymą.

Mokslininkai pabrėžia, kad bendruomenės nario motyvacija padėti grindžiama emocine priklausomybe ir jausmais bendruomenei. To paties buvo teirujamasi ir respondentų. Kaip matyti iš gautų duomenų, respondentų nuomonė šiuo klausimu šiek tiek išsiskyrė. Jei 86 proc. sutinka arba visiškai sutinka, tai 14 proc. apklaustųjų abejoja ar bendruomenės nario motyvacija padėti grindžiama emocine priklausomybe ir jausmais bendruomenei. Galima daryti išvadą, kad esant didesnėms bendruomenėms, nariai nepažįsta vieni kitų, todėl emocinė priklausomybė gali būti silpnesnė. Gauti duomenys pagrindžia mokslininkų Simo ir Bies atliktus tyrimų rezultatus.

Mokslinėse publikacijose yra teigiama, kad bendruomenės įtraukimas stiprina vyriausybės nepaprastųjų situacijų valdymo pajėgumus. Respondentų buvo teirujamasi nuomonės šiuo teiginiu. Kaip matyti iš gautų duomenų, visi apklaustieji pritaria arba visiškai pritaria šiam teiginiui (atitinkamai 21 proc. ir 79 proc.). Toks didelis pritarimo procentas rodo, kad bendruomenių atstovai suvokia bendruomenės svarbą nepaprastųjų situacijų valdymo metu ir kad civilių asmenų prisijungimas prie atsakingų institucijų nepaprastosios situacijos metu ženkliai padidintų pajėgumus.

Mokslinių tyrimų analizė atskleidė, kad dalyvavimas nepaprastųjų situacijų valdyme suteikia galimybę bendruomenėms sužinoti apie nepaprastųjų situacijų valdymo veiklą ir tapti aktyviais partneriais. Tokiam teiginiui visiškai pritaria 86 proc. apklaustųjų. Dar 14 proc. sutinka su šiuo teiginiu. Galima teigti, kad bendruomenių dalyvavimas nepaprastųjų situacijų valdyme suteikia ne tik galimybę tiesiogiai padėti, tačiau ir įgyti praktinių žinių ir įgūdžių, kurios būtų neįkainojamos nelaimės atveju.

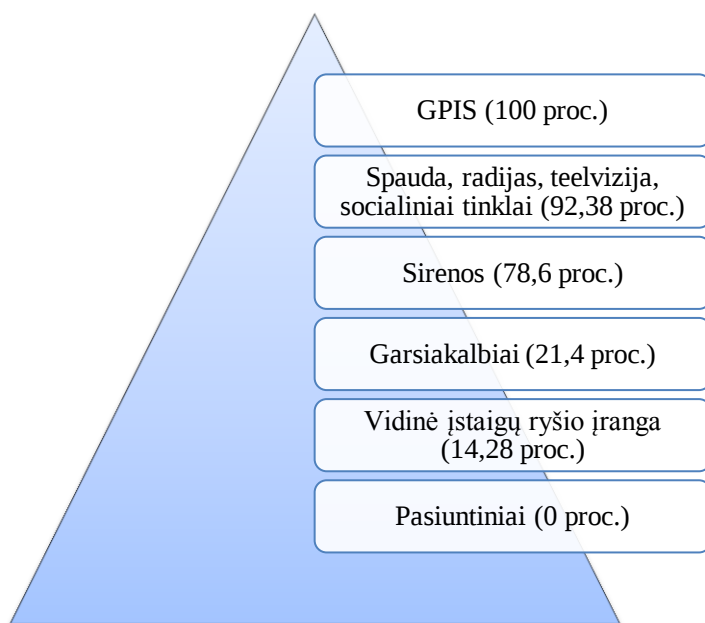
Kokybinio tyrimo metu, informantai pabrėžė, jog daugumos gyventojų pasirengimas nepaprastosioms situacijoms yra abejotinas ir tik reali situacija parodytų spragas. Todėl kiekybinio tyrimo metu respondentų buvo teirujamasi ar bendruomenės nariai turi žinių ir gali padėti institucijoms nepaprastųjų situacijų atvejais. Gauti duomenys pritaria ir papildo kokybinio tyrimo rezultatus, nes net 57 proc. mano, kad gyventojai tokių žinių neturi, 36 proc. iš viso neturi nuomonės šiuo klausimu. Toks apklaustųjų abejojimas ir nepritarimas leidžia daryti išvadą, kad gyventojų

pasirengimas dalyvauti nepaprastųjų situacijų valdyme yra menkas ir trūksta praktinių žinių, kurios leistų efektyviai dalyvauti veikloje.

Siekiant patvirtinti kokybinio tyrimo metu gautą faktą dėl žemo bendruomenių įtraukimo lygio į nepaprastųjų situacijų valdymą, respondentų buvo teirujamasi ar bendruomenės yra aktyviai įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą. Gauti rezultatai tik dar kartą patvirtino kokybinio tyrimo rezultatus, kad bendruomenių įtraukimo lygis yra žemas. Su tuo sutinka 43 proc. ir visiškai pritaria 57 proc. Gauti duomenys taip pat pagrindžia Lietuvos mokslininkų (Pitrėnaitės, Survilos) atliktų tyrimų rezultatus, kad praktikoje bendruomenių įtraukimas į nepaprastųjų situacijų valdymą yra žemas.

Nors faktiniai duomenys rodo, kad bendruomenės į nepaprastųjų situacijų valdymą įtraukiamos retai, tačiau respondentų vis tiek buvo teirujamasi kokiomis komunikacijos priemonėmis jos gali būti įtraukiamos. Apibendrinti duomenys pateikiami sekančiame paveiksle.

14 paveikslas. Komunikacijos priemonės, kuriomis bendruomenės įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą (prioritetine tvarka)

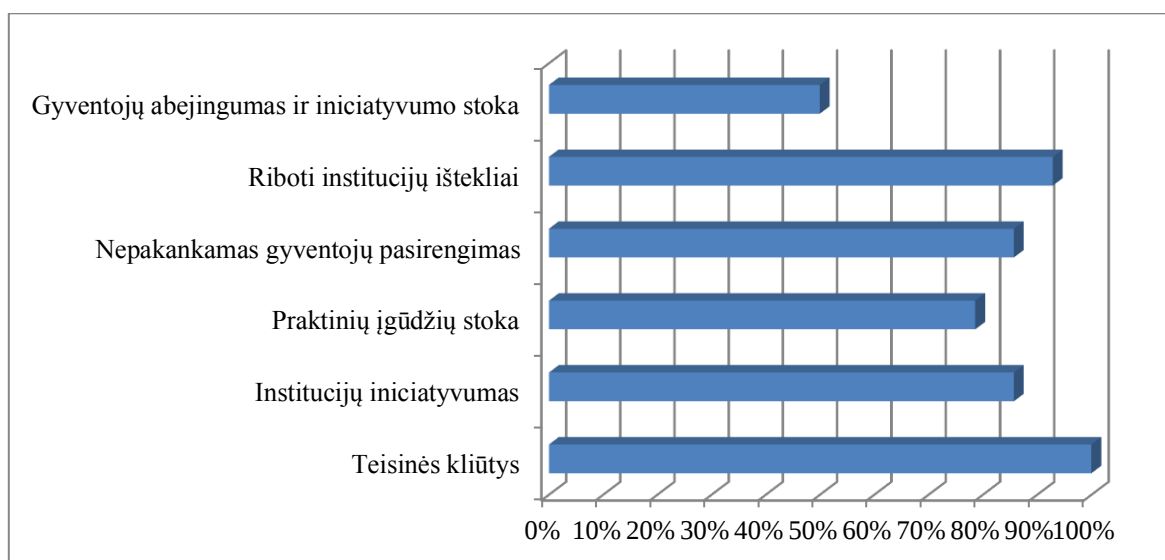
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Siekiant atskleisti dažniausiai praktikoje naudojamas komunikacijos priemones, gauti duomenys buvo susisteminti ir apdoroti pagal didžiausią atsakymų skaičių (buvo galima rinktis kelis variantus). Kaip matyti, dažniausiai taikoma GPIS sistema (100 proc.), Spauda, radijas, televizija ir socialiniai tinklai 92,38 proc. bei sirenos 78,6 proc. Likusios komunikacijos priemonės taikomos rečiausiai: garsiakalbiai, vidinė įstaigų ryšio įranga ir pasiuntiniai. Kiekybinio tyrimo rezultatai adekvatūs kokybinio tyrimo metu nustatytiems duomenis, kadangi GPIS yra viena dažniausiai naudojamų komunikacijos priemonių nepaprastųjų situacijų valdymo srityje.

Kokybinio tyrimo metu buvo prašoma įvardinti kliūtis su kuriomis susiduria atsakingos institucijos įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą. Toks pats klausimas buvo pateiktas ir bendruomenių atstovams, siekiant gauti duomenis iš abiejų pusių bei juos palyginti. Kokybinio tyrimo duomenys parodė, kad pagrindinės kliūtys, su kuriomis susiduriama įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą siejamos su vidiniu gyventojų nenoru ir abejingumu, bei problemomis, kurios kyla iš tarnybų pusės: teisinėmis kliūtimis, ribotais vidiniais ištekliais ir sistemos stoka.

Lyginant kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatus matyti, kad teisinės sistemos trukumai matomi abiem pusėms, tačiau toliau bendruomenėms trūksta įstaigų iniciatyvos, o atsakingos institucijos mano, kad gyventojai yra abejingi ir nesupratingi. Kad įstaigoms trūksta vidinių resursų, tokią problemą įžvelgia ir bendruomenės, tačiau bendruomenių atstovai suvokia, kad gyventojų pasirengimas yra netinkamas. Gauti rezultatai pateikiami 15 paveiksle.

15 pav. Kliūtys, su kuriomis susiduria bendruomenės nepaprastųjų situacijų valdymo srityje (buvo galima rinktis kelis atsakymų variantus)

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kaip matyti iš tyrimo duomenų – pagrindė kliūtis – teisinė bazė. Tokią problemą išryškina 100 proc. apklaustųjų. Ne ką mažesnė problema, anot apklaustųjų – riboti institucijų ištekliai (92,9 proc.). Respondentų teigimu nepakankamas gyventojų pasirengimas (85,7 proc.) ir institucijų iniciatyvumo stoka (85,7 proc.) irgi yra didelės kliūtys su kuriomis susiduria bendruomenės. Anot respondentų, gyventojų abejingumas nėra didelė problema, lyginant su teisine baze.

Apibendrinat galima teigti, kad bendruomenių ir įstaigų išryškinamos bendros problemos, tokios kaip teisinės bazės nebuvimas, riboti institucijų ištekliai ir nepakankamas gyventojų pasirengimas. Nuomonės skiriasi ieškant atsakymų kas turėtų būti iniciatyvesnis – įstaigos ar bendruomenės? Kiekviena tiriamųjų grupė šią problemą priskiria kitai.

Paskutiniuoju atviru tyrimo klausimu buvo prašoma pateikti bendruomenių pasiūlymus tobulinimui. Apibendrinus rezultatus dauguma respondentų pabrėžė bendradarbiavimo didinimą, praktinius ir prevencinius mokymus, teisinės bazės kūrimą valstybiniu lygmeniu, pratybas, institucijų iniciatyvumo didinimą.

Taigi, apibendrinant kiekybinį tyrimą galima daryti šias išvadas:

- Nustatyta, kad tik pusė apklaustųjų dalyvavo kokioje nors prevencinėje veikloje.
- 79 proc. apklaustųjų teigia bendradarbiaujantys su institucijomis, atsakingomis už nepaprastųjų situacijų valdymą.
- 79 proc. apklaustųjų per pastaruosius metus nėra dalyvavę jokiuose projektuose, nepaprastųjų situacijų valdymą srityje.
- 64 proc. bendruomenių atstovų mano, kad jų atstovaujama bendruomenė dalyvautų projektuose, kurie skirti nepaprastųjų situacijų valdymui. Tačiau nemaža dalis apklaustųjų rodo dvejojimą (36 proc.) ir nežino ar jų bendruomenė norėtų dalyvauti tokio tipo projektuose.
- Atskleista, kad bendruomenės nepaprastųjų situacijų valdymo veikloje nedalyvauja arba dalyvauja tik labai retais atvejais.
- 71 proc. pritaria, kad bendruomenės įtraukimas didina visuomenės sugebėjimą reaguoti į grėsmes.
- 86 proc. sutinka arba visiškai sutinka, tai 14 proc. apklaustųjų abejoja ar bendruomenės nario motyvacija padėti grindžiama emocine priklausomybe ir jausmais bendruomenei.
- Nustatyta, kad bendruomenių atstovai suvokia bendruomenės svarbą nepaprastųjų situacijų valdymo metu ir kad civilių asmenų prisijungimas prie atsakingų institucijų nepaprastosios situacijos metu ženkliai padidintų pajėgumus.
- Gauti duomenys leidžia teigti, kad dalyvavimas nepaprastųjų situacijų valdyme suteikia galimybę bendruomenėms sužinoti apie nepaprastųjų situacijų valdymo veiklą ir tapti aktyviais partneriais. Tokiam teiginiui visiškai pritaria 86 proc. apklaustųjų.
- 57 proc. mano, kad gyventojams trūksta praktinio pasirengimo ir tokių žinių, 36 proc. iš viso neturi nuomonės šiuo klausimu. Toks apklaustųjų abejojimas ir nepritarimas leidžia daryti išvadą, kad gyventojų pasirengimas dalyvauti nepaprastųjų situacijų valdyme yra menkas ir trūksta praktinių žinių, kurios leistų efektyviai dalyvauti veikloje.
- Nustatyta, kad bendruomenių įtraukimo lygis yra žemas. Su tuo sutinka 43 proc. ir visiškai pritaria 57 proc.
- Pagrindinės ir praktikoje dažniausiai naudojamos komunikacijos priemonės, įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą yra GPIS sistema (100 proc.), spauda, radijas, televizija ir socialiniai tinklai 92,38 proc. bei sirenos 78,6 proc.

- Pagrindinės kliūtys, kurias išryškino bendruomenių atstovai – teisinė bazės nebuvimas, riboti institucijų ištekliai (92,9 proc.), nepakankamas gyventojų pasirengimas (85,7 proc.) ir institucijų iniciatyvumo stoka (85,7 proc.).

Apibendrinus atliktus tyrimus, galima pateikti gautų rezultatų palyginimą. Didžiausi nuomonių skirtumai pastebėti, aiškinantis bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą kliūtis ir sunkumus. Jei įstaigos, atsakingos už nepaprastųjų situacijų valdymą mato gyventojų abejingumo ir sąmojingumo trūkumą, tai bendruomenių atstovai teigia priešingai ir nurodo, kad šioms įstaigoms trūksta iniciatyvumo, nes gyventojai nėra abejingi ir tokioje veikloje norėtų dalyvauti. Dalinai šiuos rezultatus pagrindžia ir bendrų projektų su bendruomenėmis nebuvimas, nes tampa neaišku, ar gyventojai nenori dalyvauti, ar įstaigos neorganizuoja tokio tipo projektų. Galima teigti, kad tiek bendruomenių atstovų, tiek ir ekspertų nuomonės daugeliu atveju sutapo, nagrinėtuose klausimuose ryškesnių skirtumų nefiksuojama, kiekybinio tyrimo duomenys tik papildė kokybinio tyrimo metu gautus rezultatus ir pagrindė teorijoje nagrinėtus aspektus bendruomenių įtraukimo klausimais. Tačiau atliktas empirinis tyrimas atskleidė, jog Alytaus mieste bendruomenių įtraukimas į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba vykdomas šią veiklą daugiau traktuojant kaip prevencinius mokymus, o ne realius įtraukimo veiksmus, kur bendruomenė galėtų dalyvauti kaip lygiavertis partneris nepaprastųjų situacijų valdyme. Tai patvirtino teorinėje dalyje įvardintas teisinės kliūtis dėl kurių nepaprastųjų situacijų valdyme dalyvaujančios institucijos negali įtraukti bendruomenių į šią veiklą. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad bendruomenės nepaprastųjų situacijų valdymo procese yra nušalinamos ir joms yra neleidžiama prie to prisidėti, kadangi tai yra reglamentuota teisės aktuose.

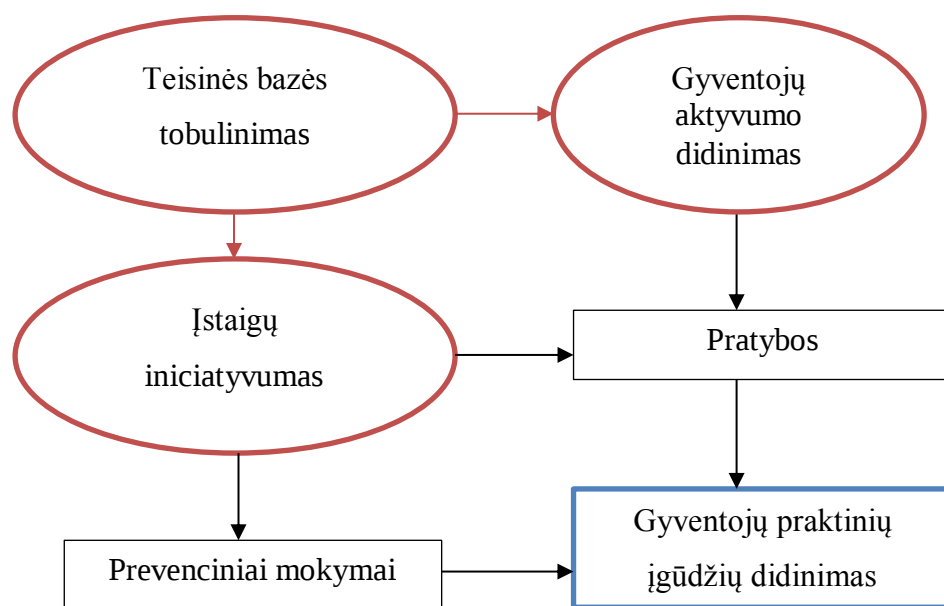
2.4. Bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tobulinimo sprendimai

Bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tobulinimo sprendimai Alytaus mieste suformuoti atsižvelgiant į mokslinių straipsnių ir publikacijų analizę, atliktus kiekybinį ir kokybinį tyrimus. Pasiūlymai suformuoti išklausus ekspertų išsakytas problemas ir bendruomenių atstovų išryškintas kliūtis. Bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tobulinimo modelis pateikiamas 16 paveiksle.

Kaip matyti iš 16 paveikslo, modelis remiasi trimis stambiais elementais: teisinės bazės tobulinimu, gyventojų aktyvumo didinimu ir įstaigų iniciatyvumu. Kaip rodo atlikta teisinių dokumentų analizė bei empirinio tyrimo rezultatai, esminė problema – teisinės bazės nebuvimas. Net ir esant aktyviems gyventojams ar iniciatyvoms įstaigoms, negalimas bendruomenių įtraukimas praktiniu aspektu, nes Lietuvoje tam nėra pritaikyta teisinė sistema. Mūsų šalyje gyventojai turi vykdyti teisėtus

atsakingų institucijų nurodymus nepaprastųjų situacijų metu, tik kai kuriuose teisiniuose dokumentuose yra numatyti tam tikri atvejai kuomet gyventojai gali dalyvauti atliekant gelbėjimo ar paieškos darbus, kitokių veiksmų imtis negali. Norint Lietuvoje įtraukti bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą, tam būtina sukurti teisinį pagrindą. Šiai dienai galiojančius, civilinę saugą reglamentuojančius teisės aktus, būtina papildyti nuostatomis, kurios numatytų bendruomenių įtraukimo galimybes bei reglamentuotų ir apibrėžtų įtraukiamųjų teises, funkcijas ir pareigas valdant nepaprastąsias situacijas. Taip įstaigos papuola į užburtą ratą ir geriausiu atveju ką gali pasiūlyti bendruomenėms, tai prevencinius mokymus. Todėl siūloma peržiūrėti teisinę bazę, pasinaudojant užsienio šalių praktika ir gerąja patirtimi, ypač rekomenduotina pasinaudoti JAV sukaupta patirtimi ir žiniomis, kur bendruomenių įtraukimas į nepaprastųjų situacijų valdymą gerokai pažengęs nei kitose šalyse.

16 pav. Bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tobulinimo modelis

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad Alytaus mieste taikomos kompleksinės komunikacijos priemonės, didžiąja dalimi priklausančios nuo atitinkamos įstaigos funkcijų ir veiksmų nepaprastosios situacijos valdymo metu. Todėl siekiant didinti bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą galimybes, siūloma taikyti kompleksines komunikacijos priemones nepriklausomai nuo įstaigos funkcijų. Tam, kad būtų pasiektos visos tikslinės grupės.

Turint tinkamą teisinę bazę, galima didinti įstaigų iniciatyvumą, nes atlikus teisinės sistemos tobulinimo žingsnius, bus galima suteikti daugiau teisių ir pareigų įstaigoms, atsakingoms už nepaprastųjų situacijų valdymą. Šiai dienai bendruomenių įtraukimas į bendras veiklas yra stipriai

ribojamas įstatymų, todėl atlikus teisinės bazės tobulinimą, įstaigos galėtų aktyviau rengti pratybas ir prevencinius mokymus. Analizuojant pastarųjų metų ekstremalių situacijų statistiką Lietuvoje pastebima, kad dažniausiai tai buvo sausra ir miško gaisrų pavojus. Todėl rekomenduojama miškingose vietovėse gyvenantiems gyventojams organizuoti prevencinius mokymus, kaip saugiau elgtis miške, kokių veiksmų imtis. Įtraukti miškingų vietovių gyventojus į miškų priežiūros procesą sausros atveju, kai gyventojai galėtų gavę informaciją GPIS sistema apie galimą pavojų padėti miškininkams ir priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos pareigūnams, operatyviai nustatyti sausringumo lygius ir pan. Kadangi sausra dažniausiai paliečia ūkininkus, todėl vertėtų pagalvoti irgi apie bendrus mokymus jiems, kai naudojant komunikacijos priemones, tokias kaip GPIS, trumposios žinutės, el. paštas ir spauda, būtų sukviečiamos ūkininkų bendruomenės atitinkame sausros regione, kad būtų aiškiai informuojami kokių veiksmų imtis, kokios pagalbos tikėtis ir kaip sumažinti sausros padarinius. Pateikiami tik keli pavyzdžiai, kaip būtų galima įtraukti bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą. Tačiau organizuojant pratybas, mokymus aktyvus bendruomenių įtraukimas, nuolatinis raginimas ir kvietimas dalyvauti didinti gyventojų sąmojingumą ir supratingumą, padėtų spręsti įstaigų, atsakingų už nepaprastųjų situacijų valdymą vidinių resursų stokos problemas, kai gyventojai prisijungtų ir taptų aktyviais tokių įstaigų partneriais.

Šiai dienai ekspertai nurodė, kad didesnis aktyvumas jaučiasi iš jaunimo, todėl jeigu būtų sudarytos teisinės galimybės, už nepaprastųjų situacijų valdymą atsakingos institucijos galėtų kviesti jaunimą dalyvauti pratybose, pvz.: Alytaus mieste metų pradžioje vyko karinės pratybos, kurių metu kariniai mokymai vyko mieste. Tačiau šiuose mokymuose pagrindinius vaidmenis atliko patys kariškiai, nors vidinių resursų, anot kariuomenės atstovo, tikrai neužtenka. Todėl tokio tipo pratybų metu būtų galima įtraukti jaunimą, taip didinant praktinius įgūdžius, suinteresuotumą ir suteikiant žinių, kaip elgtis vienos ar kitos situacijos metu.

Nors miesto policijos komisariatas įgyvendina prevencinius mokymus, organizuoja savanoriavimo programas, tačiau didesnio masto mokymai ar pratybos yra negalimi dėl bendruomenių praktinio pasirengimo stokos ir teisinių kliūčių. Todėl atlikus aukščiau įvardintus siūlymus, būtų sudarytos platesnės galimybės bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą.

Alytaus mieste veikia šaulių sąjunga, kuri vienija didelį skaičių jaunuolių. Šios sąjungos nariai aktyviai vykdo pratybas, imituoja tam tikras nepaprastąsias situacijas, todėl tokios veiklos išplėtimas miesto ribose skatintų ne tik jaunuolių užimtumą, bet ir didinti fizinių pasirengimą. Institucijų, atsakingų už nepaprastųjų situacijų valdymą aktyvesnis bendradarbiavimas su šaulių sąjunga padidintų galimybes pasiekti didesnę auditoriją, suformuoti bendruomenių atstovus iš augančio jaunimo, kuris jau aktyviai domisi tokia veikla, turi tam tikrą pasirengimą ir galėtų vykdyti tam tikras funkcijas nepaprastosios situacijos metu.

Tai tik keletas pavyzdžių, kurie parodo, kad būdų Alytaus mieste bendruomenių įtraukimui yra, tačiau egzistuoja teisinės kliūtys, kurios riboja šių būdų praktinį įgyvendinimą.

Apibendrinant galima teigti, kad parengtas bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tobulinimo modelis parodo pagrindinius elementus, kurių tobulinimas leistų didinti bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba galimybes.

IŠVADOS

1. Teorinės studijos atskleidė, jog nepaprastoji situacija savo bruožais (nenuspėjamumas, greitis, nežinomumas, neapibrėžtumas ir pavojingumas) skiriasi nuo ekstremalios situacijos, krizės ar nepaprastosios padėties, tačiau teoretikų ir praktikų yra apibūdinama kaip neeilinis įvykis, viršijantis bendruomenių galimybes atsistatyti bei atitinkanti bent vieną iš keturių JTO Tarptautinėje nelaimių mažinimo strategijoje pateiktų kriterijų (pranešimas apie daugiau nei 10 žmonių žūtį; sužeistųjų skaičius viršija šimtą; paskelbta nepaprastoji situacija šalyje arba pateiktas tarptautinės pagalbos prašymas). Nepaprastųjų situacijų valdymo poreikis yra grindžiamas nuolatiniu pasirengimu reaguoti į grėsmių pasireiškimus ir padarinių likvidavimą.
2. Vyraujančios mokslinės diskusijos pabrėžia komunikacijos įtaką nepaprastųjų situacijų valdymo veiksmingumui, tačiau pasigendama vieningo požiūrio į komunikacijos priemones, taikomas nepaprastųjų situacijų metu. Nors literatūroje akcentuojama vietovės įtaka renkantis ir taikant atitinkamas komunikacijos priemones, pabrėžiama komunikacijos priemonių kompleksiskumo įtaka, tačiau praktikoje labai mažai nagrinėjamos komunikacijos priemonės, kuriomis gyventojai gali būti įtraukiami į nepaprastųjų situacijų valdymą. Teoriškai pagrįsta, jog gyventojų švietimas, dalijamasis žiniomis, patirtimi, informacija apie grėsmes ir jų įgalinimas mažina riziką bei didina bendruomenių įtraukimą į nepaprastųjų situacijų valdymą.
3. Kokybinis tyrimas atskleidė, kad Alytaus mieste vyrauja žemas institucijų aktyvumas organizuojant projektus bendruomenių įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą. Nustatyta, kad nėra teisinio pagrindo įtraukti bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą. Pagrindinės kliūtys, su kuriomis susiduriama įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą siejamos su vidiniu gyventojų nenoru ir abejingumu, bei problemomis, kurios kyla iš tarnybų pusės: teisinėmis kliūtimis, ribotais vidiniais ištekliais ir sistemos stoka. Nustatyta, kad komunikacijos priemonės, kuriomis bendruomenės įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą yra skirstomos į individualias ir grupines, efektyviausiomis komunikacijos priemonėmis įvardijant perspėjimą ir informavimą trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į mobiliuosius telefonus (GPIS), tekstinius pranešimus. Tyrimas atskleidė, kad Alytaus mieste taikomos kompleksinės komunikacijos priemonės, didžiąja dalimi priklausančios nuo atitinkamos įstaigos funkcijų ir veiksmų nepaprastosios situacijos valdymo metu.
4. Atliktas kiekybinis tyrimas atskleidė, kad bendruomenės nepaprastųjų situacijų valdymo veikloje nedalyvauja arba dalyvauja tik labai retais atvejais. Nustatyta, kad bendruomenių įtraukimo lygis į nepaprastųjų situacijų valdymą yra žemas. Pagrindinės ir praktikoje dažniausiai naudojamos komunikacijos priemonės, įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą yra GPIS sistema, spauda, radijas, televizija ir socialiniai tinklai bei sirenos.

Pagrindinės kliūtys, kurias išryškino bendruomenių atstovai – teisinės bazės nebuvimas, riboti institucijų ištekliai, nepakankamas gyventojų pasirengimas ir institucijų iniciatyvumo stoka.

5. Parengtas bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tobulinimo modelis remiasi trimis stambiais elementais: teisinės bazės tobulinimu, gyventojų aktyvumo didinimu ir įstaigų iniciatyvumu.

REKOMENDACIJOS

- Rekomenduojama civilinę saugą reglamentuojančius įstatymus ir teisės aktus papildyti nuostatomis, kurios numatytų bendruomenių įtraukimo galimybes bei reglamentuotų ir apibrėžtų įtraukiamųjų teises, funkcijas ir pareigas valdant nepaprastąsias situacijas.
- Siūloma institucijoms, atsakingoms už nepaprastųjų situaciją valdymą Alytaus mieste aktyviau organizuoti prevencinius mokymus tikslinėms auditorijoms, pvz.: ūkininkams, miškingų vietovių gyventojams, jaunimui, senjorams, dalį tokių prevencinių mokymų pateikiant pratybų pavidalu (kiek tai leidžia teisinis reguliavimas), kad gyventojai įgautų praktinių žinių ir įgūdžių.
- Reikalingas didesnis institucijų, atsakingų už nepaprastųjų situacijų valdymą, aktyvumas, kurio didinimas leistų didinti bendruomenių įtraukimą į mokymus, prevencinius užsiėmimus. Siūloma atsakingoms institucijoms (policija, priešgaisrinės apsaugos tarnyba, kariuomenė, greitosios medicinos pagalba ir kt.) organizuoti bendrus projektus su bendruomene, įtraukiant seniūnijų atstovus, kurie taptų tarpininkais tarp bendruomenės ir atsakingos institucijos.
- Tyrimas atskleidė, kad tam tikros bendruomenių grupės yra aktyvios, pavyzdžiui jaunimas, todėl siūloma didinti jaunimo aktyvumą tęsiant/vykdamas tokias programas kaip „Jaunasis ugniagesys“, „Policijos bičiulis Amsis“, „Jaunieji policijos rėmėjai“ įtraukiant ir kitas atsakingas institucijas į bendrų projektų organizavimą, kur vykdamas bendrą prevenciją, būtų kuriama palanki bendruomenės iniciatyvoms terpė, skatinanti gyventojų susidomėjimą savanoriavimu, atvira veikla su jaunimu, stiprinant bendradarbiavimą ir aktyvią bendruomeninę veiklą.

BIBLIOGRAFIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Moksliniai šaltiniai:

1. Alexander, David E. 1997. „The study of natural disasters, 1977–1997: Some reflections on a changing field of knowledge“. *Disasters* 21(4), 284–304. <https://doi.org/10.1111/1467-7717.00064>
2. Alexander, David. E. 2004. „Towards the development of standards in emergency management training and education“. *Disaster Prevention and Management: An International Journal* 12(2):113–122. <http://dx.doi.org/10.1108/09653560310474223>
3. Alexander, David E. 2016. „Social media in disaster risk reduction and crisis management“. *Science and Engineering Ethics*, 20 (3): 717-733.
4. Asghar S., Alahakoon D. & Churilov L. 2006. „A comprehensive conceptual model for disaster management“. *Journal of Humanitarian Assistance*, <https://sites.tufts.edu/jha/articles/page/8>
5. Bakanauskas, Arvydas. 2012. „*Integruotosios marketingo komunikacijos*“. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
6. Baniulienė, Renata, ir kt. 2014. „*Civilinė sauga: mokomoji priemonė profesinio mokymo įstaigoms*“. Kaunas: Kopa.
7. Baršauskienė, V., Leliūgienė I. 2001. „*Sociokultūrinis darbas bendruomenėje. Užsienio šalių patirtis*“. Kaunas: Technologija.
8. Bendito, A. & Barrios E. 2016. „Convergent agency: Encouraging transdisciplinary approaches for effective climate change adaptation and disaster risk reduction“. *International Journal of Disaster Risk Science* 7, 430–435.
9. Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Žydzūnaitė, V. 2008. „*Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*“. Antroji pakartotina laida. Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija; S. Jokužio leidykla.
10. Brudney, J. L., & Gazley, B. 2009. „Planning to be prepared: An empirical examination of the role of voluntary organizations in county government emergency planning“. *Public Performance & Management Review*, 32:372-399.
11. Buckle, Philip. 2001. „Defining Community and Vulnerability – Current Issues in Risk Management“. *The Australian Journal of Emergency Management*, 14:21 – 26.
12. Coleman, Les. 2004. „Frequency of Man-Made Disasters in the 20th Century“. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 14, 1, (3).
13. Comfort, L. K. 2002. „Rethinking security: Organizational fragility in extreme events.“ *Public Administration Review*, 62(Special): 98-107.

14. Comfort, L. K., Sungu, W., & Dunn, B. A. 2001. „Emergency management research and practice in public administration“. *Public Administration Review*, 65 (4), 426-461.
15. Comfort, L. K., Waugh, W., & Cigler, B. A. 2012. „Emergency management research and practice in public administration: Emergency, evolution, expansion, and future directions“. *Public Administration Review*, 72:539-547.
16. Contreras D. 2016. „Fuzzy boundaries between post-disaster phases: The case of L'Aquila, Italy“. *International Journal of Disaster Risk Science* 7:277–292.
17. Coombs, W. T., & Holladay, S. J. 1996. „Communication and attributions in a crisis: An
18. Coombs, W. Timothy and Sherry J. Holladay. 2010. *The Handbook of Crisis Communication*. USA: Wiley.
19. Cuny F. 1998. „*Principles of management: Introduction to disaster management*“. University of Wisconsin-Madison Press, Madison, WI.
20. Dynes, R. R. 2006. „Social capital: dealing with community emergencies“. *Homeland Security Affairs*, 2:1-26.
21. Drabek, E. Thomas. 1990. „*Emergency management. Strategies for maintaining organizational integrity*“. New York: Springer-Verlag.
22. Drabek, T.E. 1998. „*A Course in the Sociology of Disasters*“. USA: Federal Emergency Management Agency.
23. Enshassi I, Lyznicki JM, Hsu EB. 2017. „A consensus-based educational framework and competency set for the discipline of disaster medicine and public health preparedness“. *Disaster Med Public Health Prep.* 2(1):58–68.
24. Falk, K. 2005. „*Preparing for Disaster – A Community-based Approach, 2nd rev. ed.*“. Danish Red Cross, Copenhagen, 2005.
25. Fearn-Banks, Kathleen. 2007. „*Crisis Communications: A Casebook Approach*“. Mahwah, NJ, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
26. Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2004. „Federal response plan“. Washington DC: Department of Homeland Security.
27. Jain, J.Z. 2008. „Knowledge-based models for emergency management systems“. *Expert Systems with Applications*, 20(2):4-18.
28. Jovaiša, Leonas. 2007. „*Enciklopedinis edukologijos žodynas*“. Vilnius: Gimtasis žodis.
29. Jung, K., Andrew, S. A., & Wu, W. N. 2014. „Illuminating the in-house provision of emergency services: A test of organizational capacity hypotheses“. *International Review of Public Administration*, 19(3): 238–251.

30. Juodeikaitė, A. 2009. „Rizikos grupės vaikų pozityviosios socioedukacinės raidos galimybės teritorinėje bendruomenėje realizuojant neformalias ugdymo programas“. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai, edukologija (S07)*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
31. Kardelis, Kęstutis. 2007. „*Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*“. Šiauliai: Liucijus.
32. Kelly C. 1998. „*Simplifying disasters: Developing a model for complex nonlinear events*“. Paper presented at International Conference on Disaster Management: Crisis and Opportunity: Hazard Management and Disaster Preparedness in Australasia and the Pacific Region, Cairns, Queensland, Australia, November 1–4.
33. Kimberly A. 2003. „Disaster preparedness in Virginia Hospital Centre-Arlington after Sept 11, 2001“. *Disaster Management Response* 1(3): 80–86.
34. Kraas F. 2008. „Megacities as global risk areas“. *Urban ecology: An international perspective on the interaction between humans and nature*, 1(4):583–596.
35. Kreps, M. David. 2001. „*Disasters, Sociology of.*“ iš *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Amsterdam: Elsevier.
36. Kweit, M. G., & Kweit, R. W. 2004. „Citizen participation and citizen evaluation in disaster recovery“. *The American Review of Public Administration*, 34(4): 354–373.
37. Lagadec, J. 1996. „Group membership and the mobilization of political participation“. *Journal of Politics*, 58: 447–463.
38. Leliūgienė, Irena, Sadauskas Justinas. 2011. „Bendruomenės sampratos traktuotė ir tipologija“. *Socialinių mokslų studijos*, 3: 1281–1297.
39. Liao, D. C., Wu, H. C., & Li, C. H. 2014. „Dual legitimacy in the development of the network city—A case study of Kaohsiung City Council“. *Journal of Local Self-Government*, 12(3):591–621.
40. Lombardi, M. 2005. „*La comunicazione dei rischi naturali. Un confronto internazionale*“. Milano: Vita e Pensiero.
41. Luna, E. M. 2007. „*Mainstreaming community-based disaster risk management in local development planning*“. Paper presented at the Forum on Framework-Building for Investigation of Local Government Settlement Planning Responses to Disaster Mitigation, Quezon City, Philippines.
42. Matkevičienė, Renata. 2008. „*Ryšiai su visuomene*“. Vilnius: Akademine leidykla.
43. McEntire D., Crocker C.G. & Peters E. 2010. „Addressing vulnerability through an integrated approach“. *Disaster Resilience in the Built Environment* 1(1): 50–64.
<https://doi.org/10.1108/17595901011026472>

44. McEntire D., Myer, E. 2004. „Addressing vulnerability through an integrated approach“. *Disaster Resilience in the Built Environment* 1(1):50–64. <https://doi.org/10.1108/17595901011026472>
45. McEntire, D. A. 2007. „Local Emergency Management Organizations. In Rodriguez, H. et al (Eds.)“. *Handbook of Disaster Research*. New York: Springer.
46. McEntire, D. A., Myers, A. 2004. „Preparing communities for disasters: issues and processes for government readiness“. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 13 (2):140-152.
47. McGee, A. 2011. „The Relationship between Social Media Conversations and Reputation during a Crisis: The Toyota Case“. *International Journal of Management Case*, 14 (1):125-161.
48. Mehta, Saudi. 2009. „Disaster and Mass casualty management in a Hospital: How well are we prepared.“ *Journal Postgrad Med.*, 52:89–90.
49. Mileti, D.S., 1999. „Disasters by design: A reassessment of natural hazards in the United States“. Joseph Henry Press, Washington, DC.
50. Mileti, D. S. 2014. „Communicating actionable risk for terrorism and other hazards“. *Risk Analysis*, 4(32):306-348.
51. Miller, Aubrey. 2016. „Integrating Health Research into Disaster Response: The New NIH Disaster Research Response Program“. *Environmet Res Public Health*, 13(7).
52. Moloney, Kristen. 2006. „Rethinking Public Relations: PR, Propaganda and Democracy“. London: Routledge.
53. Nojavan, Maleki, E. Salehi, & Omidvar, B. 2018. „Conceptual change of disaster management models: A thematic analysis“. *Journal of Disaster Risk Studies* 10 (1): 451. <https://doi.org/10.4102/jamba.v10i1.451>
54. Nordlund, R. A. 1994. „Triangle Drama: Authorities, Citizens and Media in Crisis“. Stockholm: Psykologiskt forsvar Meddelande.
55. Osti, Rabindra and K. Miyake. 2011. „Forms of Community Participation in Disaster Risk Management Practices“. USA: Nova Science Publisher's.
56. Pandey, B., Okazaki, K. 2005. „Community Based Disaster Management: Empowering Communities to Cope with Disaster Risks“. UNCRD, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan020697.pdf>.
57. Pavlova, S. and Havey Silbereisen. 2015. „Before and after disaster strikes: a relief supply chain decision support framework“. *International Journal Prod Econ*, 145(2):923–946.

58. Pearce, Laurence Dominique Renee. 2000. „*An Integrated Approach For Community Hazard, Impact, Risk and Vulnerability Analysis*”. Daktaro disertacija. The University of British Columbia, 2000. <https://open.library.ubc.ca/cIRcle/collections/ubctheses/831/items/1.0099665>
59. Perry, R. R. & Quarantelli, E. L. 2005. „Response to social crisis and disaster“. *American Review of Sociology*, 3:23-49.
60. Pitrenaitė, Birutė. 2007. „Ekstremalių situacijų valdymo sistemos projektavimo principai ir jų vertinimas“. *Viešojo politika ir administravimas*, 22.
61. Pitrenaitė, Birutė. 2009. „Ekstremalių situacijų komunikacija: teoriniai aspektai ir praktika Lietuvoje“. *Viešosios politikos ir administravimo studijos*, Mykolo Romerio universitetas. https://www.mruni.eu/upload/iblock/185/7_b.pitrenaite.pdf
62. Quarantelli, E. L. 1994. „*Disaster planning, emergency management and civil protection: the historical development of organized efforts to plan for and to respond to disasters*“. Preliminary Papers 301, Disaster Research Center, University of Delaware, Newark, Delaware, USA.
63. Quarantelli, T.E. 1998. „*Disaster Crisis Management*“. Disaster Research Center University of Delaware. <http://dspace.udel.edu/bitstream/handle/19716/487/PP113.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
64. Sandman, K. 2006. „Socializing in emergencies—a review of the use of social media in emergency situations“. *Int J Inf Manag.*, 35(5):609–619.
65. Sapari, R, Clarke L, Blanchard K, Murray V. 2017. „The Sendai framework for disaster risk reduction and its indicators—where does health fit in“? *Int J Disaster Risk Sci*, 8(2):150–155.
66. Scott, C., Owen, C., Adams, R., & Parsons, D. 2016. „Leadership in crisis: Developing beyond command and control“. *Australian Journal of Emergency Management*, 30(3):15 - 19.
67. Sellnow, Timothy L., and Matthew W. Seeger. 2013. „*Theorizing Crisis Communication (Vol. 4)*“. West Sussex, UK: Wiley.
68. Syed, M. W. 2009. „Best Practices in Crisis Communication: An Expert Panel Process“. *Journal of Applied Communication Research*, 34 (3):238-268. .
69. Simo, Gloria and Bies Angela. 2007. „The Role of Nonprofits in Disaster Response: An Expanded Model of Cross- Sector Collaboration“. *Public Administration review*, 61 (1): 124-142.
70. Stallings, Robert A. 2002. „*Methods of Disaster Research*“. Philadelphia, Pennsylvania: Xlibris Corporation.
71. Stoškus, Stasys, Bronislovas Martinkus ir Daiva Beržinskienė. 2010. „*Vadybos pagrindai*“. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

72. Survila, Arvydas ir Andrius Stasiukynas. 2015. „Bendruomenės dalyvavimo nepaprastų situacijų valdymo cikle lygių modelis“. *Viešoji politika ir administravimas*, 14 (4): 590-603.
73. Survila, Arvydas ir Vainius Smalskys. 2017. „Incidento valdymo struktūros modernizavimas nepaprastųjų situacijų atsako fazei valdyti“, *Viešoji politika ir administravimas* 16, 1: 138-153.
74. Survila, Arvydas, Vainius Smalskys, Andrejus Novikovas, Agnė Tvaronavičienė ir Andrius Stasiukynas. 2018. „Bendruomenės įtraukimo į incidento valdymą organizacinės prielaidos ir teisinės galimybės Lietuvoje“. *Viešoji politika ir administravimas* 2 (17): 255–269.
75. Survila, Arvydas. 2015. „*Nepaprastųjų situacijų valdymas*.“ Vilnius: Registrų centras.
76. Sutton, Jeannette. 1999. „*Disaster Preparedness: Concepts, Guidance, and Research*“. Tierney Natural Hazards Center Institute of Behavioral Science University of Colorado Boulder, CO.
77. Szreter, Simon and Michael Woolcock. 2004. „Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health“. *Epidemiol*, 33:1–18.
78. Šinkūnienė, Jautrė Ramutė. 2012. „*Bendruomeniškumas, komunikacija ir muzika: sociokultūriniai negalios aspektai*“. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
79. Tidikis, Rimantas. 2003. „*Socialinių mokslų tyrimų metodologija*“. Vilnius: LTU.
80. Turnet, L. H. (2006). *Introducing communication theory: Analysis and application*, 5th ed. New York: McGraw-Hill.
81. Uddin, M. N. 2013. „Towards good urban local governance in Bangladesh: Lessons learnt from Japanese local government system to overcome the challenges“. *Journal of Local Self-Government*, 11(4):933–953.
82. Van der Walde G. 2013. „Disaster risk management: Disciplinary status and prospects for a unifying theory“. *Journal of Disaster Risk Studies* 5(2):1–11.
83. Waugh, W. L. J. 1999. “Collaboration and leadership for effective emergency management.” *Public Administration Review*, 66 (Dec): 131-140.
84. Wynne, B. 1992. „*Risk and social learning: Reification to engagement*“. Westport, CT: Praeger.

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

85. „Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas“. 2002. Valstybės žinios, Valstybės žinios, 63 (1965).
86. „Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymas“. 2002. Valstybės žinios 72 (1914).

Kiti internetiniai šaltiniai:

87. „Apklausa internetu“. <https://apklausa.lt/f/bendruomeniu-itraukimo-i-nepaprastuju-situaciju-valdyma-komunikacijos-priemon-ydfa7v5.fullpage>

88. Extreme Weather and Natural Disasters. 2012.
<https://www.cbc.ca/news2/interactives/weather-2012/>
89. IFRC. 2000. „Introduction to disaster preparedness“. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. <http://www.ifrc.org/Global/Introdp.pdf>
90. Swedish Emergency Management Agency. 2003. SEMA: Basic Level for IT Security. SEMA recommends.
91. Ulevičius, L. 2014. „Publikacijos: viešieji ryšiai – kas tai“?
http://www.mediabv.lt/res_zinpr_det.php?id=5980
92. UNISDR. 2004. „Terminology: Basic terms of disaster risk reduction“. The UNISDR Secretariat. http://www.unisdr.org/files/7817_7819isdrterminology11.pdf

Baguckas E. Bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba analizė Alytaus mieste / Nepaprastųjų situacijų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas lekt. R. Raudeliūnas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo fakultetas, 2019, – 73 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe aiškinamasi bendruomenės įtraukimo galimybes į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba. Išsiaiškinus teorinius nepaprastųjų situacijų valdymo aspektus, atskleidus komunikacijos priemonių svarbą nepaprastųjų situacijų valdymui, siekiama ištirti Alytaus mieste taikomas komunikacijos priemones, naudojamas įtraukiant bendruomenės į nepaprastųjų situacijų valdymą bei pateikti siūlymus kokiomis komunikacijos priemonėmis ir kaip būtų galima pagerinti Alytaus miesto bendruomenių įtraukimą į nepaprastųjų situacijų valdymą. Pirmoje dalyje nagrinėjami teoriniai bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymo komunikacijos priemonių pagalba aspektai. Antrame darbo skyriuje atliktas empirinis tyrimas, suformuoti siūlymai kokiomis komunikacijos priemonėmis ir kaip būtų galima pagerinti Alytaus miesto bendruomenių įtraukimą į nepaprastųjų situacijų valdymą.

Reikšminiai žodžiai: nepaprastųjų situacijų valdymas, bendruomenės įtraukimas, komunikacijos priemonės.

Baguckas E. Analysis of community involvement in emergency management through communication tools in Alytus city / Master thesis of Emergency Management. Thesis supervisor lect. R. Raudeliūnas. - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Management, 2019, – 73 p.

ANOTATION

Master's thesis explores the possibility of community involvement in emergency management through communication tools. After exploring the theoretical aspects of emergency management, revealing the importance of communication tools for emergency management, the aim is to investigate the communication tools used in Alytus city to involve communities in emergency management and to make suggestions on what means of communication and how to improve the inclusion of Alytus city communities in emergency management. The first part examines the theoretical aspects of community involvement in the management of emergency situations through communication tools. In the second chapter of the work, empirical research was carried out, suggestions were made on what means of communication and how to improve the involvement of Alytus city communities in emergency management.

Key words: emergency management, community involvement, communication tools.

Baguckas E. Bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba analizė Alytaus mieste / Nepaprastųjų situacijų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas lekt. R. Raudeliūnas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo fakultetas, 2019, – 73 p.

SANTRAUKA

Bendruomenių įtraukimas į nepaprastųjų situacijų valdymą moko gyventojus kaip elgtis susidūrus su nepaprastųjų situacijų sukeltais padariniais, skatina inicijuoti įvairias pasiruošimo nepaprastosioms situacijoms bei pasekmių mažinimo programas. Svarbus vaidmuo atitenka komunikacijai, kuomet turi būti užtikrinama informacijos sklaida, kadangi stresinės būklės metu gyventojai kitaip girdi ir įsisavina pateiktą informaciją. Todėl magistro baigiamajame darbe aiškinamasi bendruomenės įtraukimo galimybės į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba. Darbo problema keliama klausimus – kaip ir kokiomis komunikacijos priemonėmis Alytaus mieste bendruomenės yra įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą? Magistro baigiamojo darbo tikslas – ištirti Alytaus mieste taikomas komunikacijos priemones įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą ir pateikti jų tobulinimo kryptis. Baigiamajame darbe siekiama identifikuoti nepaprastųjų situacijų valdymo, bendruomenių ir komunikacijos sąvokas, bruožus, apibrėžiant komunikacijos priemonių svarbą nepaprastųjų situacijų valdymui. Norima ištirti Alytaus mieste taikomas komunikacijos priemones, naudojamas įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą bei pateikti siūlymus kokiomis komunikacijos priemonėmis ir kaip būtų galima pagerinti Alytaus miesto bendruomenių įtraukimą į nepaprastųjų situacijų valdymą. Magistro baigiamąjį darbą sudaro du skyriai. Pirmoje dalyje nagrinėjami teoriniai bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymo komunikacijos priemonių pagalba aspektai. Antrame darbo skyriuje atliktas empirinis tyrimas, suformuoti siūlymai kokiomis komunikacijos priemonėmis ir kaip būtų galima pagerinti Alytaus miesto bendruomenių įtraukimą į nepaprastųjų situacijų valdymą. Darbe panaudoti mokslinės literatūros sisteminimo, apibendrinimo, analizės, teisinių dokumentų analizės, kokybinio tyrimo, kiekybinio tyrimo, lyginamosios turinio duomenų (content) analizės, grafinių duomenų vaizdavimo ir statistinės duomenų analizės metodai. Atliktas tyrimas atskleidė, kad komunikacijos priemonės, kuriomis bendruomenės įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą yra skirstomos į individualias ir grupines, efektyviausiomis komunikacijos priemonėmis įvardijant perspėjimą ir informavimą trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į mobiliuosius telefonus (GPIS), tekstinius pranešimus.

Darbo raktiniai žodžiai: nepaprastųjų situacijų valdymas, bendruomenių įtraukimas, komunikacijos priemonės.

Baguckas E. Analysis of community involvement in emergency management through communication tools in Alytus city / Master thesis of Emergency Management. Thesis supervisor lect. R. Raudeliūnas. - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Management, 2019, – 73 p.

SUMMARY

Involving communities in emergency management teaches citizens how to deal with the consequences of emergencies, and encourages the initiation of various emergency preparedness and mitigation programs. Communication plays an important role in ensuring the dissemination of information, as the population is otherwise heard and absorbed by the information provided during stressful situations. Therefore, the master's thesis explores the possibility of community involvement in emergency management through communication tools. The problem of thesis raises questions - how and by what means are communities involved in emergency management in Alytus city? The aim of the master's thesis - is to investigate the means of communication used in Alytus city by involving communities in emergency management and presenting directions for their improvement. The aim of this thesis is to identify the concepts of emergency management, communities and communication, to define the importance of communication tools for emergency management, to investigate the means of communication used in Alytus city, to involve communities in emergency management, to make suggestions on what means of communication and how to improve Alytus city. involvement of communities in emergency management. The master thesis consists of two chapters. The first part examines the theoretical aspects of community involvement in emergency management through communication tools. In the second chapter of the work, empirical research was carried out, suggestions were made on what means of communication and how to improve the involvement of Alytus city communities in emergency management. Methods of systematization, generalization, analysis of teoretical literature, analysis of legal documents, qualitative research, quantitative research, comparative content data analysis, graphical data representation and statistical data analysis are used in the thesis.

Keywords: emergency management, community involvement, communication tools.

PRIEDAI

1 priedas. Kokybinio tyrimo informantų klausimų šifravimas

Kokią įstaigą atstovaujate?

Informantas	Atsakymas
1	GMP
2	VPK
3	LK
4	PGT
5	CS specialistas
6	Dzūkijos vandenys
7	Elektros tinklai, dujos

Kokia profesinė patirtis šioje srityje?

Informantas	Atsakymas
1	10 metų
2	35 metai
3	24 metai
4	35 metai
5	26 metai
6	12 metų
7	14 metų

Kokius projektus rengiate miesto bendruomenėms nepaprastųjų situacijų valdymo srityje? Kaip aktyviai žmonės dalyvauja?

Informantas	Atsakymas
1	Projektai orientuoti į įstaigos vidaus veiklą, o ne į bendruomenes.
2	Pagrindė įgyvendinami projektai, susiję su prevencija, bet ne su NSV.
3	Išleisti leidiniai, kaip elgtis NS metu, vyksta parodomosios programos miesto gyventojams. Tačiau didžioji dalis projektų įgyvendinama įstaigos viduje, kaip reikėtų elgtis NS metu.
4	Projektų rengiame daug, bet pagrindė visi projektai skirti prevencijai, o ne NSV.
5	Aktyviai dalyvaujama miesto renginiuose, mokyklose, siekiant didinti švietimą apie NS ir elgesį jų metu, gyventojai informuojami apie GPIS. Organizuojant tokio tipo mokymus ar įgyvendinant projektus, žmonės visada aktyviai dalyvauja, ypač noriai dalyvauja mokinukai ir jaunimas.
6	Bendrų projektų nerengiame.
7	Per socialinius tinklus, kitais kanalais informuojame gyventojus kaip saugiai elgtis, kokios pasekmės ir kaip spręsti kilusias problemas. Grįžtamojo ryšio neturime.

Kokiais būdais įtraukiate gyventojus/bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą?

Informantas	Atsakymas
1	Dažniausiai prašome gyventojų pagalbos padėti išnešti ligonius ar sužeistuosius.
2	Įtraukti gyventojus neturime teisinės bazės, todėl praktikoje tik galime prašyti suteikti informaciją, t.y. liudyti ir pan. Pagal galiojančias tvarkas įtraukti negalime.
3	Galime įtraukti tik patyčių metu, tačiau tai daroma minimaliais resursais, nes didžioji dalis neturi reikiamo pasirėngimo ir nėra teisinių galimybių tą daryti.
4	Galime tik informuoti gyventojus per masines informavimo priemones.

5	Dažniausiai informuojame seniūnaičius.
6	Visada informuojame apie įvykį atitinkamas bendruomenes.
7	Tik informuodami apie gedimus ir jų pašalinimo terminus.

Ar patys gyventojai suinteresuoti įtraukimu į nepaprastųjų situacijų valdymą, jūsų nuomone?

Informantas	Atsakymas
1	Dažniausiai tai ne.
2	Retais atvejais. Iš jaunimo matome norą, tačiau neturime pagrindo juos įtraukti.
3	Tam tikros bendruomenės yra suinteresuotos įtraukimu, pvz. gyvenančios šalia rizikingų objektų, tačiau didžioji dalis ne.
4	Gyventojų suinteresuotumas pasireiškia tik tada, jei tai tiesiogiai liečia juos pačius.
5	Tik tikslinė auditorija, tačiau visumoje pastebimas pasyvumas.
6	Mūsų veikloje gyventojai nėra suinteresuoti įtraukimu.
7	Dažniausiai pasyvūs.

Su kokiomis kliūtimis ar sunkumais susiduriate įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą?

Informantas	Atsakymas
1	Dažniausiai visi suvokia pavojų ir neturi supratimo padėti arba tiesiog nenori. Taip pat trūksta vieningos sistemos, kaip reikėtų tą daryti. Kita vertus neturi nei apmokyto personalo ar papildomų lėšų kokiai nors veiklai.
2	Visų pirma, pagal galiojančias tvarkas, kad galėtume įtraukti, turi turėti pirminį pasiruošimą, ko dažniausiai ir nėra. Taip pat žmonių abejingumas irgi daro savo.
3	Sunku pasiekti tikslines grupes dėl gyventojų abejingumo problemoms ar nesuvokimo ir nenoro padėti.
4	Lėšų stoka ir vidinių išteklių nebuvimas stipriai apriboja norus ir galimybes. Taip pat griežtas teisinis reguliavimas neleidžia aktyviau įtraukti bendruomenių į NVS.
5	Žmonės mažai suinteresuoti, kai kuriais atvejais labai jaučiasi abejingumas. Gal kai kurios kaimo bendruomenės yra šiek tiek artimesnės ir rodo didesnę norą padėti kaimynui. Mūsų biudžete taip pat nėra numatyta lėšų, tiek kiek norėtume.
6	Trūksta resursų ir aiškos tvarkos kas ir kaip daroma.
7	Kartais neužtenka žmogiškųjų išteklių problemoms spręsti.

Kokias komunikacijos priemones naudojate praktikoje gyventojų informavimui ir įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą?

Informantas	Atsakymas
1	Žiūrint kokia situacija, bet praktikoje taikome gyventojų pranešimų informavimo sistemą (GPIS), kadangi tai vienas efektyviausių ir greičiausių būdų pasiekti gavėją.
2	Per BPC, žiniasklaidą, GPIS, garsiakalbių pagalbą.
3	Viskas kas numatyta civilinės saugos instrukcijose, garsiakalbiai.
4	Pagal civilinės saugos įstatymą, GPIS, garsiakalbiai, sirenos.
5	Lankstinukus naudojame, radijas, televizija, GPIS, vietinis informavimas per spaudą.
6	Internetas, spauda, pranešimai SMS ir el. paštu
7	Dažniausiai gyventojai informuojami SMS, pranešimais per sistemą bei el.

	paštu. Didesnio masto problemų atvejais skelbiama regioninėje spaudoje, internete ir pan.
--	---

Jūsų nuomone, ar šiai dienai naudojamos komunikavimo priemonės yra efektyvios, įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą? Kokios komunikavimo priemonės būtų efektyvios, jūsų nuomone?

Informantas	Atsakymas
1	Mano nuomone, kai kurios priemonės yra efektyvesnės nei kitos, tačiau didžiausią rezultatą duoda tos priemonės, su kuriomis pasiekiamos tikslinis vartotojas. Būtų efektyvu, jeigu tiesiai iš mūsų programos būtų galima pasiųsti tekstinį pranešimą. Tačiau tam reikalingos lėšos, kurių stokoju.
2	Šiai dienai labai efektyvi yra GPIS sistema, labai gerai, kai galime pasiekti tikslinį vartotoją, tačiau problema ta, kad ne visi gyventojai yra aktyvavę tinklo pranešimus. Galbūt vyresni gyventojai iš viso nemoka naudotis ir taip negalime pasiekti kai kurių grupių. Tada taikomas komunikavimo priemonių kompleksas.
3	Sakyčiau, kad efektyviausia priemonė yra GPIS. Galbūt reikėtų kai kurių patobulinimų, tačiau visumoje galima pasiekti labai platų ratą žmonių, kurie tuo metu yra tam tikroje teritorijoje.
4	Vienareikšmiškai tik GPIS. Kartais pagal situaciją gali būti veiksmingos ir kitos priemonės, tokios kaip masinė spauda ir pan., tačiau su GPIS pasiekiami tiksliniai gavėjai.
5	Sakyčiau, kad kai kuriais atvejais labai efektyvi yra spauda, radijas, garsiakalbiai ar sirenos, tačiau dažniausiais atvejais taikoma GPIS, kuri viena iš efektyviausių praktikoje.
6	Manau, kad tos priemonės, kuriomis pasiekiami tiksliai tą asmenį, kurio reikia. Faktiškai tai SMS viena iš efektyviausių.
7	Mano nuomone, tai SMS viena iš efektyvesnių.

Kokias matote perspektyvas gyventojų įtraukimui į nepaprastųjų situacijų valdymą? Ar gyventojai pasirengę dalyvauti nepaprastųjų situacijų valdyme?

Informantas	Atsakymas
1	Bendruomenės galima įtraukti savanoriavimo pagrindais, tačiau Lietuvoje tas dar nėra sukurta.
2	Valstybės politika dar formuojama. Teisinė bazė turi valstybinių lygmeniu, ko Lietuvoje dar nėra. Turint tinkamą pasiruošimą, gyventojų įtraukimas būtų įmanomas.
3	Padėti apsunkina tai, kad nėra realių įvykių, kurių metu galėtum įvertinti gyventojų pasiruošimą. Iš pratybų matyti, kad gyventojai yra pasiruošę padėti.
4	Vienas iš variantų įtraukti bendruomenes per seniūnaitijas, viešinti ir bandyti įtraukti per savivaldos valdymo struktūras. Tačiau kokios realios galimybės ir kaip jie būtų pasiruošę – tai klausimas.
5	Realus įvykis parodytų kaip ir kiek gyventojai yra pasirengę. Labai sunku subjektyviai vertinti koks yra pasiruošimas. Realiai per prevencinius mokymus, bendras pratybas yra puikios galimybės įtraukti.
6	Lietuvoje mažai tokių atvejų, kurie parodytų koks yra realus pasiruošimas, tačiau dalis gyventojų, kurie yra labiau pilietiški, tikrai būtų suinteresuoti ir pasirengę.
7	Lietuvoje nėra teisinės bazės gyventojų įtraukimui, koks būtų pasirengimas ir nėra aišku, nes neturime tam praktikos.

Jūsų nuomone, ar gyventojams pakanka žinių apie nepaprastųjų situacijų valdymą?

Informantas	Atsakymas
1	Ne, trūksta elementaraus suvokimo apie pavojų ir riziką, lenda į įvykius ir t.t., negalvodami apie pasekmes.
2	Nors informacijos daug, tačiau dažnai tai būna tik teorinės žinios, o praktikos nėra.
3	Švietimo poreikis visada išlieka, nes keičiasi grėsmės. Todėl ką žinojo vakar, nebūtinai tiks rytoj.
4	Žinių pakanka, tik jos teorinės, o kokie būtų praktiniai rezultatai nėra aišku.
5	Ne, trūksta. Geriausiu atveju, tai tik praktinės žinios.
6	Dažnais atvejais gyventojai tik yra girdėję, kaip elgtis vienoje ar kitoje situacijoje, tačiau praktikoje veiksmai yra kitokie ir dažnu atveju, gyventojai atsiduria nežinomybėje.
7	Manychiau, kad trūksta praktinių įgūdžių.

Ką siūlytumėte tobulinti bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba srityje?

Informantas	Atsakymas
1	Gyventojų švietimas, praktiniai užsiėmimai, teisinės bazės tobulinimas ir adaptavimas Lietuvai/
2	Tobulinti teisinius sprendimus, kuriais būtų galima įtraukti gyventojus, organizuoti praktinius mokymus ir prevencinius užsiėmimus.
3	Realaus praktinio bendradarbiavimo, bendrų pratybų ir prevencinių mokymų.
4	Vienareikšmiškai teisinės bazės tobulinimo ir pratybų.
5	Visų pirma reikia tobulinti teisinę bazę, organizuoti pratybas ir praktinius mokymus. Aišku, reikia nepamiršti prevencinių užsiėmimų.
6	Bendrų mokymų reikia.
7	Gyventojų praktinių žinių didinimo.

2 priedas. Kiekybinio tyrimo anketa

Anketa patalpinta puslapyje [www.apklausa.lt \(https://apklausa.lt/f/bendruomeniu-itraukimo-i-nepaprastuju-situaciju-valdyma-komunikacijos-priemon-ydfa7v5.fullpage\)](https://apklausa.lt/f/bendruomeniu-itraukimo-i-nepaprastuju-situaciju-valdyma-komunikacijos-priemon-ydfa7v5.fullpage)

MRU studentas atlieka tyrimą, kurio tikslas – ištirti Alytaus mieste taikomas komunikacijos priemonės įtraukiant bendruomenes į nepaprastųjų situacijų valdymą ir pateikti jų tobulinimo kryptis. Tyrimo metu gauti rezultatai yra anonimiški ir bus panaudoti rengiant magistro baigiamąjį darbą.

1. Ar per pastaruosius metus buvote įtraukti į kokią nors prevencinę veiklą?

- Taip
- Ne

2. Ar bendradarbiaujate su mieste esančiomis įstaigomis, atsakingomis už nepaprastųjų situacijų valdymą?

- Taip
- Ne

3. Ar per pastaruosius metus dalyvavote kokiuose nors projektuose nepaprastųjų situacijų valdymo srityje?

- Taip
- Ne

4. Ar jeigu tokie projektai vyktų, Jūsų atstovaujama bendruomenė dalyvautų?

- Taip
- Ne
- Nežinau

5. Pasirinkite Jūsų nuomonę labiausiai atitinkantį atsakymo variantą, kur visiškai sutinku yra 5 balai, o visiškai nesutinku 1 balas.

Teiginys	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Teko dalyvauti veikloje, susijusioje su nepaprastųjų situacijų valdymu	☐	☐	☐	☐	☐
Bendruomenės įtraukimas didina visuomenės sugebėjimą reaguoti į grėsmes	☐	☐	☐	☐	☐
Bendruomenės nario motyvacija padėti grindžiama emocine priklausomybe ir jausmais bendruomenei	☐	☐	☐	☐	☐
Bendruomenės įtraukimas stiprina vyriausybės nepaprastųjų situacijų valdymo pajėgumus	☐	☐	☐	☐	☐
Dalyvavimas nepaprastųjų situacijų valdyme suteikia galimybę bendruomenėms sužinoti apie nepaprastųjų situacijų valdymo veiklą ir tapti aktyviais partneriais	☐	☐	☐	☐	☐
Mūsų bendruomenės nariai turi žinių ir gali padėti institucijoms nepaprastųjų situacijų atvejais	☐	☐	☐	☐	☐

Bendruomenės yra aktyviai įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą	☐	☐	☐	☐	☐
--	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

6. Pažymėkite komunikacijos priemones, kuriomis bendruomenės įtraukiamos į nepaprastųjų situacijų valdymą?

- GPIS
- Spauda, radijas, žiniasklaida, socialiniai tinklai Sirenos Garsiakalbiai Pasiuntiniai Vidinė įstaigų ryšio įranga
- Sirenos
- Garsiakalbiai
- Pasiuntiniai
- Vidinė įstaigų ryšio įranga

7. Su kokiomis kliūtimis susiduria bendruomenės įtraukiant jas į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba?

- Teisinės kliūtys
- Institucijų abejingumas
- Praktinių įgūdžių stoka
- Nepakankamas gyventojų pasirengimas
- Riboti institucijų ištekliai
- Gyventojų abejingumas ir iniciatyvumo stoka
- Kita: _____

8. Jūsų pasiūlymai bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba tobulinimui:

3 priedas. SPSS duomenų analizė

Ar per pastaruosius metus buvote itraukti i kokia nors prevencine veikla? * Ar bendradarbiaujate su mieste esanciomis istaigomis, atsakingomis uz nepaprastuju situaciju valdyma? Crosstabulation

Count

		Ar bendradarbiaujate su mieste esanciomis istaigomis, atsakingomis uz nepaprastuju situaciju valdyma?		Total
		Taip	Ne	
Ar per pastaruosius metus buvote itraukti i kokia nors prevencine veikla?	Taip	5	2	7
	Ne	6	1	7
Total		11	3	14

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,828	,770	7

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2019 – –

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

(Fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

studentas (-ė) _____,

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„_____“

„_____“

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)

Evaldas Baguckas

Bendruomenių įtraukimo į nepaprastųjų situacijų valdymą komunikacijos priemonių pagalba analizė Alytaus mieste

Analysis of community involvement in emergency management through communication tools in Alytus city